Prof. Dr. BEKİR SITKI BAYKAL

TARİH TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ – 1974

Prof. Dr. BEKİR SITKI BAYKAL

TARİH TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 401

TERİMLER ÜZERİNE

Atatürk devrimlnin "Türkçe" konusundaki tutumunu şöylece özetleyebilirlz: "Türkçeyi çağdaş sanat, bilim ve tekniğin, kısacası çağdaş uygarlığın bütün gereklerini karşılayacak bir dil durumuna getirmek."

Türk Dil Kurumu 1932 yılında kurulduğu zaman, yapılacak dil çalışmaları, şu iki ana madde içinde saptanmıştı:

1. Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak;

2. Türk dilini, dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe ulaştırmak.

Bu maddelerden birincisini gerçekleştirmek için, eski kültür hazinelerimizi araştırmak, yayımlamak; ikincisini gerçekleştirmek için de, bir yandan yüzyıllar boyunca dilimize girmiş olan yabancı sözcüklerin, terimlerin yerine Türkçelerini koymak, öte yandan da Batı uygarlığının etki alanına girmemizle dilimize sızmaya başlayan yenilerine engel olmak, böylece, dilimizi kendi olanakları içerisinde geliştirmek gerekiyordu. Bu yabancı sözcüklerin çoğunluğu türlü bilim dalları ya da mesleklerle ilgili terimlerdi. Türk Dil Kurumunun kuruluşunda, bu bu terimler işi, çetin bir sorun halinde duruyordu. Yıllar yılı yapılan çalışmalar verimsiz kalmadı. Dil işinin olumlu bir sonuca bağlanmasını isteyen aydınlar, bu alanda yapılan çalışmalarda Kurum'u yalnız bırakmadılar.

İlk evrede, yalnızca terimlerin Türkçe karşılıklarını bulmak yoluna gidiliyordu. Yapılacak işler çok, eldeki olanaklar az olduğu için, bunlar terim sözlükleri olarak verilemiyordu. İkinci evrede ise, bir yandan yeni karşılıklar aranırken, bir yandan da her konuda uzmanlık sözlükleri hazırlanmasına girişildi.

Bugüne değin, Türk Dil Kurumunun türlü kuruluşlar, kurumlar, fakülteler ve kişilerle yaptığı çalışmaların ancak küçük bir bölümü yayımlanabilmiştir. Bu çalışmalar, her konuda eser veren yazar ve aydınlarda dil bilincinin yerleşmesine yardım ederken, okul sıralarındaki gençleri de bu Türkçe sözlere alıştırmış, giderek onlarda dil sevgisinin kökleşmesini sağlamıştır.

Gerek Türkçe–Osmanlıca ve Batı dilleriyle ilgili olarak kılavuz niteliğinde hazırlanan terim listelerinde, gerekse türlü konularda hazırlanan sözlüklerde, elden geldiği ölçüde her terimi Türkçe bir sözcükle karşılamak yoluna gidilmiştir. Türkçe karşılık bulunmadığı durumlarda, Batı dillerinden aktarılan terimlerde, bir birlik sağlanmasına çalışılmıştır. Yabancı bir terim alınırken, Batı dillerinde de olduğu gibi, Yunanca ve Latince asıllarına gidilerek, bunlar, Türkçenin ses yapısına uydurulmuştur. Yalnız, daha önce başka Batı dillerinden Türkçeye girmiş ve yeni bir karşılık bulunamayan terimler, eskiden olduğu gibi bırakılmışlardır.

Gerek Kurum'da hazırlanan, gerekse Kurumu'ca uzmanlara hazırlattırılan terim sözlüklerinin, türlü yarkurullardan geçirilerek hem dil bakımından, hem ilgili oldukları bilim bakımından yanlışsız olmalarına çalışılmıştır. Ortaya konan terimler öneri niteliğindedir, kesinlik anlamı taşımamaktadır. İleride, bunlardan daha uygunlarının bulunacağını gözden ırak tutmamaktayız. Önerilen terimler, uzun süreli uygulama sonucu kesin biçimlerini alacaktır.

Dilimizin, kendi benliğine kavuşarak gelişmeğe başladığı ve güçlü bir uygarlık dili olmağa yöneldiği bugünlerde, çalışmalarımızın yararlı olacağı kanısındayız.

TDK

ÖNSÖZ

Elinizdeki sözlük, salt tarih terimlerini kapsamamaktadır. Tarih terimlerinin yanı sıra deyim ya da deyim niteliğini taşıyan kimi sözcüklere ve kavramlara da sözlükte yer verilmiştir. Böylece kapsam yönünden bu yapıt, bir "Tarih Terimleri Sözlüğü"nün sınırlarını aşmış, giderek bir "Tarih Sözlüğü" niteliğini kazanmıştır. Çünkü tarih biliminde terimlerle deyim ve kavramları kesinlikle birbirinden ayırmak çok güçtür; kimi durumlarda ise hepten olanaksızdır bu. Öte yandan deyimlerin, deyim niteliğindeki sözcük ve kavramların yapıta alınışının bir başka nedeni de sözlüğe bütünlük kazandırma, kullanılış alanını genişletme isteğidir.

Terimlerin çoğu, Osmanlı tarihi ile ilgilidir. Batı bilim dünyasından dilimize geçmiş olanlar da olanaklar ölçüsünde sözlüğe alınmıştır.

Terim, deyim ve deyim niteliğindeki kavramların bir bölüğüne Türkçe karşılıklar arama yoluna gidilmemiştir. Sözgelimi "sadrazam", "şeyhülislâm", "reisülküttap"... gibi terimlerin eski biçimleri olduğu gibi korunmuştur. Çünkü bunlar ve bunlara benzer terimler belli bir zaman dilimi içinde kullanılmış, bunların belirlediği kurumlar da geçmişte kalmıştır. Ayrıca Türkçe karşılık bulunamayan yabancı kökenli terimler de eski biçimleriyle sözlüğe alınmıştır. Türkçe karşılık bulunamayan bu terimlerin tanımları elden geldiğince Türkçeleştirilmiştir.

Osmanlı döneminde kullanılan terimlerin bir bölüğü eşanlamlıdır. Bunlar, Osmanlıların kültürel ilişki kurduğu dillerden gelmiş, uzun yıllar yan yana kullanılmıştır. Bunlardan kimi terimlerin Türkçeleri yerine yabancıları yeğlenmiş, Türkçeleri unutulup gitmiştir. Örneğin "sancakbeyi"ne "mîr-i liva", "kapıkulu"na "gulâm-ı der", "uçboyu"na "serhat", öncüye "pişdar", denmiştir. Sözlükte yer alan terimlerin çoğu, işte böyle eşanlamlı olanların Türkçeleridir. Eğer eşanlamlılar sayıca birden daha çok iseler birbirlerine gönderme yapılmış, yalnız bir yerde tanım verilmiştir.

Türkçe terimler, yine ezici bir çoğunlukla, eski metinlerden taranmış ya da halk dilinden derlenmiştir. Belki bunlardan kimilerini yadırgayanlar

olacaktır. Ama eskiden kullanılmışı dururken yenisini yaratmaya kalkışmaktan kaçınılmış; bu gibi terimlerin eskilerini diriltme yoluna gidilmiştir.

Türetme ve örnekseme yoluyle yapılan terimlerin sayısı ötekilere oranla çok azdır. Bunlar da birer öneridir. Elbette ki ileride daha uygunları bulunursa bu yeni terimler yerlerini onlara bırakacaklardır. Hemen belirtelim ki gerek önerilenlerin yerine daha uygunlarının bulunması, gerekse daha başka yeni terimlerin yaratılması herkesten önce, kendi eksiklerinin bilincinde olan bu sözlük yazarını mutlandıracaktır.

Ankara, 12.5.1974 Bekir Sıtkı Baykal

TARİH
TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

1 – **abaza kesimi:** Abaza Mehmet Paşa biçiminde giyim.

2 – **abdal:** 1– Genel olarak gezginci dervişlere verilen ad. 2– Yetmiş ermişe verilen ad. 3– Anadolu'da göçebe bir halkın adı. 4– Afganistan'da bir Türk boyunun adı.

3 – **acemi:** 1– bkz. **acemi oğlanı.** 2– Saraya yeni alınmış karavaşlara verilen ad.

4 – **acemlağa:** Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası.**

5 – **acemilik:** Sarayın yüksek görevlerinden kimilerine atananlara, ilk gereksemelerini karşılamak üzere verilen belli bir ödenek.

6 – **acemi ocağı:** Osmanlılarda yaya kapıkulu askeri yetiştirmek Için kurulan bir tür okul.

7 – **acemi oğlanı** [es. t. *şadi*]: Acemi ocağı öğrencisi olan yeniçeri adayı.

8 – **acemi oğlan kethüdası:** Anadolu ve Rumeli ağalarının buyrukları altında olup acemi oğlanlarının işlerine bakan görevli.

9 – **açık buyrultu:** Osmanlılarda, kime yazılmış olduğu belirtilmemiş buyrultu.

10 – **açıkta kadılar** [es. t. *mahreç mevalisi*]: Osmanlılarda belli bir süre görev yaptıktan sonra geçici olarak işlerinden alınmış kadılar.

11 – **adalet buyruğu** [es. t. *adalet emri*]: Yönetimleri altındaki halkın ezilmemesi için, valilere, sadrazamca yazılan buyruk.

12 – **adalet genelgesi** [es. t. *adaletname*]: Osmanlı ülkelerinde yasaların egemen olması ve bir haksızlığa düşülmemesi için zaman zaman, padişahlarca çıkarılan genelge.

13 – **ad defteri** [es. t. *esame defteri*]: Yeniçerilerin ad ve ulufelerinin yazılı bulunduğu defter.

14 – **adi gedik** [es. t. *nizamsız gedik*]: Gedik türlerinden birinin adı. bkz. **gedik.**

15 – **adsız:** 1– Eski Türklerde belli bir yiğitlik göstermediği için kendisine ad verilmeyen kişi. 2– Eski Türklerde, ailesinden ayrıldığı için artık onun adını taşımak hakkını yitiren delikanlı.

16 – **aforoz** [Alm. *Bann, Verfluchung*] [Fr., İng. *excommunication*] [Yun. *aphorozein*]: Kilisece verilen Hıristiyan toplumundan kovulma cezası.

17 – **aforoz etmek** [Alm. *bannen*] [Fr. *excommunier*] [İng. *excommunicate*]: Bir Hıristiyanı kilise topluluğundan çıkarmak.

18 – **agora:** Eski Yunanlılarda kent devleti ile ilgili sorunların konuşulduğu alan.

19 – **ağa:** 1– Osmanlı sarayında, yönetsel ve askerî örgütünde belli orun ve aşamadakl kişilere verilen ad. 2– Büyük konaklarda çalışan erkek görevlilerin başı.

20 – **ağa arzı:** Yeniçeri ağasının ocak işleriyle ilgili olarak sadrazama yazdığı yazı.

21 – **ağa bölüğü:** Yeniçeri ocağında İstanbul ağasının odası.

22 – **ağa bölükleri:** Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri: Yalnız devşirmelerden oluşan ve doğrudan yeniçeri ağasına bağlı 61 bölük. bkz. **yaya ortaları, sekban bölükleri.**

23 – **ağa çerağı:** Yeniçeri ağalarınca yasa dışı olarak ocağa yazdırılan gençler.

24 – **ağa divanı:** Yeniçeri ağasının başkanlığında, ocağın türlü işlerini görüşmek üzere yüksek aşamalı yeniçeri subaylarından kurulan divan.

25 – **ağa gedikliileri:** Yeniçeri ağasının, karargâhında bulunan ve sayıları 19 olan yardımcıları.

26 – **ağa hakkı** [es. t. *resm-i dönüm, resm-i zemin*] bkz. **kulluk hakkı.**

27 – **ağa imamı** [es. t. *imam-ı hazret-i ağa*] bkz. **ocak imamı.**

28 – **ağa işliği** [es. t. *kârhane-i hazret-i ağa*]: Yeniçeri ocağında kullanılan araç ve gereçlerin yapıldığı işyeri.

29 – **ağa kapısı:** Yeniçeri ağasının görev yerl.

30 – **ağa mektubu:** Yeniçeri ağasınca devşirme görevlisinin eline verilen yetki belgesi.

31 – **ağam çırağı:** Vezir dairelerinde iş gören ve Osmanlı diye adlandırılan içağalardan, işlerinde yararlık ve ustalık göstererek bir kerte yükselmiş olanlara verilen ad.

32 – **ağa paşa:** Vezirlik aşamasına yükselen yeniçeri ağalarının sanı.

33 – **ağa sancağı:** Yeniçeri ağasının sancağı.

34 – **ağa yamağı:** Yeniçeri ağasına bağlı emir çavuşu.

35 – **ağıl vergisi** [es. t. *ağıl resmi*]: Osmanlılarda koyun ve keçi sürülerlinin barındıkları ağıl için hayvan sahiplerince toprak sipahisine ödenen yıllık vergi.

36 – **ağır esame:** Belli tutarın üstünde ulufe alanların, ulufe defterindeki adları ya da aldıkları ulufe.

37 – **ağır hizmet:** Saray ağalarının gördükleri ek görev.

38 – **ağır ulufe** bkz. **ağır esame.**

39 – **ağır zeamet:** Yıllık gelirl 50,000 akçeyi aşan dirlik.

40 – **ağnam bacı** [es. t. *bac-ı ağnam*]: Osmanlılarda pazar ve panayır yerlerinde satılan koyun ve keçiler için ödenen vergi.

41 – **ağnam resmi** [es. t. *adet-i ağnam*]: Osmanlılarda koyun ve keçiler için alınan türlü vergilerin toplu adı.

42 – **ahırbeyi** [es. t. *emir-i ahor, imrahor, mirahor*] [Alm. *Stallmeister*] [Fr. *connetable*] [İng. *master of the horse*]: Hasahırlara ve onlarla ilgili gereçlere bakmakla yükümlü yüksek aşamalı görevli.

43 – **ahkâm defteri:** Osmanlılarda yasa, yargı ve tüzük niteliğinde olan kararların yazıldığı defter.

44 – **akağa** [es. t. *babüssaade ağası*] [Alm. *weisser Eunuch*] [Fr. *eunuque blanc*] [İng. *white eunuch*]: Zenci olmayan ve yaratılıştan erkeklikten yoksun bulunan haremağası.

45 – **akağalar kapısı** [es. t. *babüssaade*]: Topkapı sarayında içsaray ile dışsarayı birbirinden ayıran üçüncü kapı.

46 – **ak akçe:** Gümüş para.

47 – **ak alem** [es. t. *alemha-yı Osmanî, elviye-i sultanî*]: Osmanlı saltanat sancağına verilen ad.

48 – **akar-bakar:** Osmanlı yönetim örgütündeki yönetim bölgelerinin sınırları saptanırken gözetilen ırmak ve doruk çizgileri.

49 – **akçalı yıl** [es. t. *malî sene*] [Alm. *Fiskaljahr*] [Fr. *année fiscale*] [İng. *fiscal year*]: Türkiye'de 1790'dan bu yana kullanılan, mart ayından başlatılan ve temeli güneş aylarına dayanan tarih.

50 – **akçe:** 1– Küçük gümüş para. 2– Her tür madensel para.

51 – **akın:** Düşman topraklarına, tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla birdenbire ve toplu olarak yapılan baskın.

52 – **akıncı:** Düşman topraklarına akın yapmaya çıkan savaşçı.

53 – **akropol** [Alm. *Akropolis*] [Fr., İng. *acropolis*] [Yun. *acropolis*]: Eski Yunan kent devletlerinde yüksekte kurulan ve içinde bir saray ile tapınaklar bulunan berkitilmiş yer.

54 – **aktarma:** Düşmandan alınıp yedekte getirilen gemi.

55 – **alarga:** Eskiden kullanılan menzil toplarından birinin adı.

56 – **alay** [Alm. *Parade, Prazessian*] [Fr., İng. *parade, procession*]: Geçit resmine, gösteri yürüyüşüne katılan asker birliği ya da insan topluluğu.

57 – **alaya binmek:** İlgilerce resmî törenlere katılmak.

58 – **alay arabası:** Alaylarda padişahların bindikleri araba.

59 – **alay bağlamak:** Törene hazır durumda düzene girmek.

60 – **alaybeyi:** Sancaklardaki timarlı sipahilerin buyurucusu.

61 – **alaybozan:** Eskiden kullanılan bir tür fitilli tüfek.

62 – **alay emini:** Osmanlılarda bir alayın hesap işlerine bakan, aşaması yüzbaşı ile binbaşı arasındaki subay.

63 – **alay göstermek:** Geçit resmi ya da gösteri yürüyüşü yapmak.

64 – **alay köşkü:** Padişahların geçit ve gösterileri izledikleri köşk.

65 – **alaylı:** Harbokulu eğitim ve öğretiminden geçmeden, kıtadan yetişen subay.

66 – **alay meydanı** bkz. **ikinci yer.**

67 – **alay sancağı:** 1– Bir alaya özgü özel sancak. 2– Özel günlerde gemileri donatmak için kullanılan renkli bayraklar.

68 – **alay topu:** Resmî günlerde ve karşılama törenlerinde atılan top.

69 – **alemdar:** Saltanat sancağını ya da bir asker birliğinin bayrağını taşıyan görevli.

70 – **alıcısız:** İltizama verilememiş kesim. bkz. **iltizam.**

71 – **alkış:** Padişah ile vezirleri yüceltmek için yapılan gösteri.

72 – **altıbölük** bkz. **kapıkulu süvarisi.**

73 – **altın kozak:** Yabancı hükümdarlara gönderilen padişah mektuplarının içine konduğu altın işlemeli, altın yaldızlı ya da som altından yapılmış kap.

74 - **altı orun** [es. t. *manasıb-ı sitte*]: Yüksek devlet görevlerinin altısı: nişancılık, şıkk-ı evvel, şıkk-ı. sanî, şıkk-ı salis defterdarlıkları, reisülküttaplık, defterininliği.

75 - **altı vergi** [es. t. *rüsum-i sitte*]: Devlet borçları karşılığı olarak Düyûn-ı Umumiye İdaresine verilmiş olan ulusal gelirlerden altısı: ipek, tütün, balık avı, tuz, içki ve damga pulu vergileri.

76 - **altmışlı:** İlmiye aşamalarından sahn-i seman ile musıla-ı Süleymaniye arasında bir derece.

77 - **aman belgesi** [es. t. *amanname*]: Savaşta teslim olanlara verilen, mal ve canlarına dokunulmayacağını bildirir belge.

78 - **amanlı** [es. t. *müste'men*]: 1- Osmanlı ülkelerinde oturmasına izin verilen yabancı uyruklu kimse. 2- Yabancı ülkelerde dolaşan ya da oturan Müslüman.

79 - **ametçi** [es. t. *amedî-i divan-ı hümayun*]: Padişah divanının türlü kalemlerinde görev yapan başyazmanlara verilen ad.

80 - **anadefteri** [es. t. *eşkâl defteri*]: İstanbul'a getirilen yeni devşirme oğlanlarının adlarını, kimliklerini, devşirildikleri sancak, kaza ve köylerin, babalarının, sipahilerinin ve sürücülerinin adlarını, ayırıcı fiziksel özelliklerini belirtmek üzere tutulan defter.

81 - **Anadolu defterdarı:** Osmanlılarda defterdar sayısı ikiye çıkarıldığında Anadolu'nun maliye işlerine bakmakla yükümlü kılınan deftardara verilen san.

82 - **Anadolu kazaskeri** [es. t. *sadr-ı Anadolu*]: Aşama olarak Rumeli kazaskerinden sonra gelen ve Anadolu ile ilgili işleri yürüten kazasker. bkz. **kazasker.**

83 - **Anadolu muhasebe kalemi** [es. t. *muhasebe-i Anadolu*]: Anadolu'daki padişah ve vezir vakıfları ile Erzurum dışında Anadolu kalelerinin hesaplarına bakan, sadrazamlığa bağlı örgüt.

84 - **anahtarağası** [es. t. *miftah ağası, miftah gulamı*]: Hasoda örgütünde hasodanın güvenlik işlerinden sorumlu olan görevli.

85 - **anıt** [es. t. *abide*] [Alm. *Denkmal*] [Fr. *monument*] [İng. *monument, memorial*] [Lat. *monumentum*]: Önemli bir olayı gelecek kuşaklara ansıtmak için yapılan simge niteliğinde büyük yapı.

86 - **anlaşık devletler** [es. t. *ittifak devletleri*] [Alm. *Mittelmächte*] [Fr. *puissances centrales*] [İng. *central powers*]: Birinci Dünya Savaşından önce bağdaşık devletlere karşı aralarında anlaşan Almanya,

Avusturya-Macaristan ve İtalya devletlerine verilen ad. bkz. **üçlü anlaşma.**

87 – **antlaşma** [es. t. *aht, muahede*] [Alm. *Vertrag*] [Fr. *traité, pacte, convention*] [İng. *treaty, pact, convention*]: İki ya da daha çok devlet arasında yapılan bağlayıcı yazılı sözleşme.

88 – **arday** [es. t. *veliaht*] [Alm. *Kronprinz, Kronprinzessin*] [Fr. *prince héritier, princesse héritière*] [İng. *next heir (to the throne)*]: Herhangi bir nedenle yerinden ayrılacak olan bir hükümdarın yerine geçecek aday prens ya da prenses.

89 – **areopag** [Alm. *Areopag*] [Fr. *aréopage*] [İng. *areopag*] [Yun. *areopagos*]: Eski Atina'da, toplandığı yerin adına göre anılan yüksek yargıçlar kurulu.

90 – **areopagit** [Alm. *Areopagit*] [Fr., İng. *areopagite*] Eski Yunanistan'da ölünceye dek yerinde kalmak üzere, en saygın kimseler arasından seçilmiş yüksek yargıç, areopag üyesi.

91 – **arhont** [Alm. *Archont*] [Fr. *archonte*] [İng. *archon*]: Eski Yunanistan'da en yüksek dokuz devlet görevlisinden her biri.

92 – **arma** [Alm. *Wappen (Schild)*] [Fr. *blason*] [İng. *blazon*]: Bir devletin, bir soyun ya da bir kentin simgesi olarak bilinen im.

93 – **arpa emini** [es. t. *şaîr emini, emin-i cev*]: Hasahıra, ot, arpa vb. hayvan yiyecekleri ile gereçleri sağlayan görevli.

94 – **arpalık:** 1– Osmanlılarda görevi sona eren ya da emekli olanlara bağlanan ödenek. 2– Genel olarak ileri gelen görevlilere verilen ek ödenek. 3– İlmiye sınıfının ileri gelenlerine bağlanan ödenek.

95 – **artık** [es. t. *zevaid*]: Bir vakfın gelirinden giderleri çıktıktan sonra kalan para.

96 – **arzağaları** [es. t. *çâr erkân-ı cuvanî*]: Hasoda görevlilerinden padişaha arz iletmeye yetkili en kıdemli dördü: hasodabaşı, silahtarağa, çuhadar, rikâbdar.

97 – **arz kapısı** bkz. **akağalar kapısı.**

98 – **arz odası:** Padişahın, sadrazam ile divan ileri gelenlerini ve yabancı elçileri kabul ettikleri oda.

99 – **arz tezkeresi** bkz. **telhis.**

100 – **asesbaşı:** Ocaktaki askerî görevi yanısıra başkentin düzenini korumakla da yükümlü olan 28. ortanın çorbacısına verilen ad.

101 – **asıl:** Yeniçeri ocağından olanların ulufelerini gösteren defterin özgün nüshası.

102 – **asitane kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa.**

103 – **askerliler:** Osmanlı toplumunda, gördükleri hizmet karşılığı olarak vergi yükümlüsü olmayan asker, ilmiye ve başka beratlılar sınıflarının genel adı.

104 – **askeriye:** Osmanlılarda askerlik işleriyle uğraşan görevliler.

105 – **aslancıbaşı:** Topkapı sarayındaki hayvanlar bahçesinde yabanıl hayvanlara bakan kişilerin başı.

106 – **aslanlı** [es. t. *esedî, aslanî*]: Üzerinde aslan resmi bulunan bir Hollanda parası.

107 – **aşağı bölükler:** Kapıkulu süvarilerinden sağ ve sol garipler bölükleri.

108 – **aşar** bkz. **ondalık.**

109 – **aşevi** [es. t. *imaret*]: Yoksullara ve öğrencilere parasız yiyecek dağıtan hayır kurumu.

110 – **atabey:** Kimi eski Türk devletlerinde, özellikle Selçuklularda genç şehzadelerin eğitimi ya da bağımsız olarak bir eyaletin yönetimi ile görevli vezirlere verilen san.

111 – **ataman:** Eskiden Kazakların başbuğuna verilen san.

112 – **ateş gemisi** [Alm. *Feuerschiff*] [Fr. *feu gregois*] [İng. *fire-ship*]: Eskiden düşman gemilerini yakmak için özel biçimde yapılmış, içi patlayıcı ve yakıcı maddelerle dolu gemi.

113 – **ateşkes** [es. t. *mütareke*] [Alm. *Waffenstillstand*] [Fr. *armistice*] [İng. *truce, armistice*]: Savaşan iki gücün isteğiyle çarpışmaya belli bir süre için ara vermesi.

114 – **ateş kulesi:** Düşmanın yaklaşmakta olduğunu bildirmek için üzerinde ateş yakılan kule.

115 – **ateş oku:** Kuşatılan bir kalenin ağaçtan yapılmış berkitimlerini ve savunma araçlarını ateşe vermek için kullanılan bir tür yakma silahı.

116 – **atlama** [es. t. *tafra*]: İlmiye sınıfında, aşamalarda sıra beklemeden ve kuraldışı ilerleme.

117 – **atmacacıbaşı:** Osmanlı sarayında atmaca yetiştiren ve onları av için eğiten atmacacıların buyurucusu.

118 – **atmeydanı** [Alm. *Rennbahn*] [Fr., İng. *hippodrome*]: 1– At koşuları ve gösterileri yapılan alan. 2– İstanbul'daki Sultanahmet alanına verilen ad.

119 – **at oğlanı** [Alm. *Stallknecht*] [Fr. *garçon d'écurir, cavalier*] [İng. *stableman*]: Osmanlı sarayında atlara bakan uşak.

120 – **av ağaları** [es. t. *şikâr ağaları*]: Avlanmaya çıkan padişahın yanında bulunup kendisine yardım eden ağalar: atmacacıbaşı, çakırcıbaşı, şahincibaşı.

121 – **Avam Kamarası** [Alm. *Unterhaus*] [Fr. *Chambre des Communes*] [İng. *House of Commons*]: İngiliz parlamentosunda halkın seçtiği milletvekilleri meclisi.

122 – **avarız:** Osmanlılarda önceleri halktan salt olağanüstü durumlarda, sonraları ise sürekli olarak toplanan vergi.

123 – **avcıbaşı** [es. t. *serşikâri*]: Avcı bölüğünün komutanı ve saray avcılarının başı.

124 – **avcı bölüğü:** Yeniçeri ortalarından 33. sekban bölüğünün adı.

125 – **avcılar** [es. t. *şikâr halkı*]: Osmanlı sarayında bulundurulan ve av işiyle uğraşan görevlilerin tümü.

126 – **ayakbastı parası** [es. t. *müruriye*]: Eskiden kimi Osmanlı kentinde dışardan gelenlerden alınan vergi.

127 – **ayak divanı:** Bir konuyu ivedilikle görüşmek ve sonuca bağlamak üzere padişahın katılmasıyle ayakta kurulan olağanüstü divan.

128 – **ayak naibi:** Davaları gerektiğinde yerinde görmek üzere kadı adına görev yapan kişi.

129 – **ayaktakımı** [es. t. *avam*] [Fr. *tiers-état, commun peuple*] [İng. *common people, populace*] 1– Aşağı sınıftan sayılan halk. 2– bkz. **plebler.**

130 – **ayak taşı:** Okçuların ok atarken üzerinde durdukları taş.

131 – **ayak teri** [es. t. *kademiye*]: Bir hükümet buyruğunu bildirmek için bir yere gönderilen görevliye, giderleri karşılığı ödenen para.

132 – **âyan:** 1– Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenleri. 2– Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki kazanmış yerli kişiler. 3– Âyan Meclisi üyesi.

133 – **Âyan Meclisi** [es. t. *Meclis-i Âyan*]: Osmanlı İmparatorluğunda üyeleri padişahça atanan meclis.

134 – **ayarı bozuk akçe** bkz. **çürük akçe.**

135 – **aydınlanma çağı** [es. t. *tenevvür (devri)*] [Alm. *Aufklärung (Zeitalter der)*] [Fr. *siècle des lumières*] [İng. *enlightenment (age of)*]: XVIII.

yüzyıl Avrupasında düşünüş ve inançların tüm baskılardan kurtularak usun kılavuzluğunda bağımsızlığa kavuştuğu dönem.

136 – **ayrıcalıklı eyaletler** [es. t. *eyalat-ı mümtaze, eyalat-ı muhtare, eyalat-ı mümtaze ve muhtare*]: Yönetim biçimleri ötekilerden ayrı olarak belli koşullara bağlı Osmanlı illeri: Mısır, Eflak-Buğdan gibi.

137 – **ayrık vakıflar** [es. t. *müstesna evkaf*]: Hükümet denetimi dışında ve mütevellilerce yönetilen vakıflar.

138 – **ayvaz:** Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak.

139 – **azap:** 1– Anadolu beyliklerinde donanmadaki görevlerde kullanılan asker. 2– Osmanlılarda eyalet askerinden hafif piyade.

140 – **azap ağası:** Azap askerinin en yüksek aşamadaki komutanı.

141 – **azap kâtibi:** Azap ağasından sonra gelen, görevi azapların künyesini tutmak, özlük ve ödenek işlerine bakmak olan görevli.

142 – **azat etmek** [es. t. *ıtak, i'tak, fekk-i rakabe*]: Bir kul ya da karavaşa özgürlüğünü geri vermek.

143 – **azatlı** [es. t. *mu'tak*]: Özgürlüğü geri verilmiş kul ya da karavaş.

B

144 – **baba:** Saygıdeğer yaşlı adamlara, bir topluluğun ya da bir örgütün başında bulunan kimselere, kimi tekke ulularına verilen san: Baba Oruç, Bektaşî Babası, Gül Baba.

145 – **Babıâli** [Alm. *Hohe Pforte*] [Fr., İng. *Sublime Porte*] 1– Osmanlı İmparatorluğunun yüksek yönetim organlarının bulunduğu yapı. 2– Osmanlı hükümeti.

146 – **Babıâli hocası:** Görevli olarak yetişmek üzere Babıâliye giren gençlerin öğretmenlerine verilen san.

147 – **bacaluşka:** Osmanlı ordusunda kullanılan bir tür top.

148 – **baç** [es. t. *bac*]: Gümrük vergisi; alışveriş vergisi. bkz. **büyük baç.**

149 – **baççı** [es. t. *bacdar*]: Yol güvenliğini sağlaması karşılığı olarak belli yerlerde belli tarifeye göre para alan görevlinin sanı.

150 – **baçlı:** Baç ödemekle yükümü olan kişi.

151 – **badaluşka** bkz. **bacaluşka.**

152 – **bağdaşık devletler** [es. t. *itilaf devletleri*] [Alm. *Ententemächte*] [Fr. *puissances d'entente cordiale*] [İng. *triple entente powers*]: Birinci Dünya Savaşından önce aralarında bir antlaşma yapmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'ya verilen ad. bkz. **üçlü bağdaşma.**

153 – **bağımlı** [es. t. *tabi*] [Alm. *Vasall*] [Fr., İng. *vassal*]: Büyük bir hükümdara bağlı (küçük bir hükümdar ya da bey).

154 – **bağışık** [es. t. *muaf*]: Herhangi bir nedenle kendisinden vergi alınmayan kimse.

155 – **bağışlayı** [es. t. *endüljans*] [Alm. *Ablass, İndulgenz*] [Fr., İng. *indulgence*]: Katoliklerde işlenilen suçlardan dolayı öteki dünyada çekilecek cezayı papanın kaldırması işlemi.

156 – **baharlık** [es. t. *bahariye*]: Padişahların her yıl ilkbaharda yeniçeri ağaları ile yeniçeri yazmanlarına verdikleri giysilik kumaş.

157 – **bakırtaş çağı** [Alm. *Chalkolithikum*] [Fr. *âge chalcolithique*] [İng. *Chalcolithic Age*]: Cilâlıtaş çağı geleneği ile yeni bulunan bakırdan yapılmış eşyanın birlikte bulunduğu zaman kesiml.

158 – **bakıkulu** [es. t. *gulam-ı bakı*]: Osmanlılarda, defterdarlık merkez örgütünde devlet gelirlerini toplayan görevli, maliye müfettişi.

159 – **baklava alayı:** Her Ramazanın 15. günü saray mutfağından yeniçerilere baklava verilirken yapılan tören.

160 – **bâlâ:** Osmanlılarda birinci sınıf "ulâ" rütbesi ile vezirlik arasında yüksek bir sivil aşama.

161 – **balıkdişi kozak:** Yabancı hükümdarlara gönderilen padişah mektuplarının konduğu kumaş keselerinin ağızlarını bağlamakta kullanılan bağ.

162 – **balta** [es. t. *teber*]: Padişahların buyrukları altındaki uyduların ve dervişlerin taşıdıkları ay biçiminde bir kesici silah.

163 – **baltacılar** [es. t. *teberdaran*]: Önceleri sefer sırasında çalılık ve ormanlık yerleri temizlemek, yol açmak, çadırları kurup kaldırmak, yükleri bindirip indirmekle; sonraları kızlarağasına bağlı olarak sarayı korumak ve sarayın kimi dış hizmetlerini yapmakla görevli kişiler.

164 – **baltalı:** Osmanlılarda yolları açmak için baltayla donatılmış asker.

165 – **balta resmi:** Osmanlılarda kent ve kasabalarda kesilen hayvan için alınan bir vergi.

166 – **balyemez:** Osmanlı ordusunda kullanılan çapı en büyük ve menzili uzun bir top.

167 – **balyos** [Alm., İng. *Bailo*] [Fr. *baile*]: 1– Venedik Cumhuriyetinin İstanbul'daki elçisi. 2– İstanbul'daki Fransa işgüderine ve Yakındoğu'daki Avrupa devletleri konsoloslarına verilen san.

168 – **ban:** Osmanlılar zamanında Macaristan ve Slovenya dolaylarında sancak beylerine ve küçük prenslere verilen san.

169 – **banyol:** Tersane zindanı.

170 – **barata:** Osmanlı sarayında genel olarak bostancıların, baltacı ve kapıcıların giydikleri, kırmızı çuhadan yapılmış başlık.

171 – **barbar** [Alm. *Barbar*] [Fr. *barbare*] [İng. *barbarian*] [Yun. *barbaroi*]: Greklerle Romalıların, kendi kültür çevreleri dışında kalan budunlar için kullandıkları terim.

172 – **barbut altını:** Ağırlığı iki kırat ve değeri 3 kuruş- 3 para olan bir Osmanlı altın parası.

173 - **barça** [İt. *barca*]: Kalyon türünden altı düz bir savaş taşıt gemisi.

174 - **barış** [es. t. *sulh, müsalaha*] [Alm. *Friede*] [Fr. *paix*] [İng. *peace*]: 1- Savaş içinde olmayan bir ülkenin durumu. 2- Savaştan sonra devletler arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması.

175 - **barış antlaşması** [es. t. *sulh muahedesi, müsalaha ahitnamesi*] [Alm. *Friedensvertrag*] [Fr. *traité de paix*] [İng. *peace treaty*]: Bir savaşa kesin olarak son veren, savaşan devletler arasında olağan ilişkileri yeniden kuran bağlayıcı anlaşma.

176 - **barış belgesi** [es. t. *müsalahaname, muahedename, ahitname*] [Alm. *Friedensurkunde*]: Barışın koşullarını kapsayan ve ilgililerin onayını taşıyan bağlayıcı belge.

177 - **barış ülkeleri** [es. t. *dar-üs-sulh*]: Henüz İslâm egemenliğine girmemiş, ancak kendi isteği ile vergi verip Müslüman bir devletin buyruğu altına girmeyi kabullenmiş ülkeler.

178 - **barkan:** Palankadan ufak olan berkitilmiş yer.

179 - **barutçubaşı:** Barut yapımı ile uğraşan ve cebeci ocağına bağlı olan barutcuların buyurucusu.

180 - **başağa:** Köşklülerin en kıdemlisi.

181 - **başağa odası:** Ağakapısındaki odalardan biri.

182 - **başbakı kulu** [es. t. *ser-gulam-ı bakı*]: Maliye başmüfettişi.

183 - **başbayraktar:** Yeniçeri ocağında İmam-ı Âzam bayrağını taşıyan subay.

184 - **başbekçi** bkz. **başsancaktar.**

185 - **başbölükbaşı:** 1- Yeniçeri ocağında ağa bölükbaşılarının en eskisinin adı. 2- Sarıca bölükbaşılarından en eskisinin sanı.

186 - **başbuğ:** 1- Osmanlılarda savaş zamanı başka birliklerden ayrılıp bir araya getirilerek oluşan birliğin ya da milis güçlerinin komutanı. 2- Devlete karşı ayaklananların başı.

187 - **başdefterdar** [es. t. *şıkk-ı evvel*]: Osmanlılarda Tanzimat dönemine dek Rumeli'deki illerin maliye işlerine bakan en yüksek görevli.

188 - **başçavuş** [es. t. *ser-çavuş, çavuş-ı büzürg*]: Yeniçeri örgütünde 5. bölüğün komutanı, aynı zamanda tüm yeniçeri ocağının çavuşu.

189 - **başçuhadar:** Osmanlı sarayında padişahın hizmetinde bulunan çuhadarların başı olan ve padişahın at gezilerinde atın sağında yürüyen görevli.

190 - **başeskl:** 1- Yeniçeri bölüklerinin en kıdemsiz subayı ve erlerinin en kıdemlisi. 2- Saray ahırı erlerinin en kıdemlisi.

191 - **başhaflye** [es. t. *ser-hafiye*]: Osmanlı sarayında gizli haberler toplamakla görevli örgütün başında bulunan kişi.

192 - **başhallfe** [es. t. *ser-halife, mümeyyiz*]: Osmanlılarda kalem yazmanlarının en kıdemlisi.

193 - **başhasekl:** 1- Bostancı hasekileri ağasının sanı. 2- Yeniçeri ocağındaki dört hünkâr hasekisinin en eskisi.

194 - **başıbozuk:** Savaş sırasında gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katılan er.

195 - **başikbal:** Padişahın odalıkları arasında en önde geleni.

196 - **başkadın:** Padişahın nikâhlı kadınlarından en eskisi.

197 - **başkapı gulamı:** Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası.**

198 - **başkent** [es. t. *paytaht, tahtgâh, merkez-i hükümet*] [Alm. *Hauptstadt*] [Fr. *capitale*] [İng. *capital*]: Bir devletin yönetim merkezi olan kent.

199 - **başkomutan** [es. t. *başkumandan*] [Alm. *Oberbefehlshaber*] [Fr. *commandant en chef*] [İng. *chief commander*]: Tüm silâhlı kuvvetlerin başı.

200 - **başlık** [es. t. *sername*]: Resmî yazılarda kâğıdın üst yanına konan ve belgeyi yazan ile belgenin yazıldığı kişinin aşama ve orununa göre değişen sesleniş niteliğindeki sözler.

201 - **başmabeynci** [es. t. *karin-i evvel, ser-kurena*]: Mabeyncilerin başı.

202 - **başmaklık** bkz. **paşmaklık.**

203 - **başmehter:** Yeniçeri ağasının en yakını olan ve özel işleriyle uğraşan en yüksek aşamadaki ağa gediklisi.

204 - **başmuhasebe** [es. t. *muhasebe-i evvel*]: Osmanlı mallyesinde, bugünkü Sayıştayın işini yapan daire.

205 - **başmuhasebecl** [es. t. *muhasib-i evvel*] : Başmuhasebe dairesinin başkanı.

206 - **başruznamçeci:** Ruznamçecllerin başı.

207 - **başsancaktar:** Sarayda kutsal sancağı bekleyen gözetçilerin başı.

208 - **başsız akın** [es. t. *haramîlik*]: Başlarında komutan olmayan akıncıların, yirmi kişiye kadar ufak kuvvetlerle düşman toprağına yaptıkları akın.

209 - **baştarde** [İt. *bastarda*]: Kadırga türünden bir savaş gemisi.

210 – **Batı ülkeleri:** Genel olarak Avrupa ve Batı kültürünü benimsemiş ülkelere verilen ad.

211 – **bayerki** [Alm. *Plutokratie*] [Fr. *plutocratrie*] [İng. *plutocracy*]: Siyasal erkin zenginler elinde bulunduğu yönetim biçimi.

212 – **bayrak açmak:** 1– Başkaldırmak. 2– Gönüllü asker toplamaya başlamak.

213 – **bayrak askeri:** Her yıl hıdrellezden kasım ayına kadar savaş gemilerinde çalışmak üzere yalı halkından toplanan asker.

214 – **bayraktar** [es. t. *alemdar, mîr-i alem*]: Osmanlı askerî örgütünde yeniçeri ve öteki kapıkulu ortaları ile sipahilere, beylerbeyi ve daha başka ümeraya bağlı birliklerin bayraklarını taşıyan kimselere verilen san.

215 – **bayram alayı:** Bayramların ilk gününde, padişahın cuma namazı kılmaya gidiş ve dönüşünde yapılan tören.

216 – **Bebek ustası:** Bebek kasrı ve çevresinin korunmasından ve güvenliğinden sorumlu olan bostancı subayı.

217 – **beceluşka** bkz. **bacaluşka.**

218 – **Beç:** Osmanlıların Viyana'ya verdikleri ad.

219 – **beçe:** Savaşta tutsak edilip de acemi oğlanlığa alınmayan kişi.

220 – **bedeluşka** bkz. **bacaluşka.**

221 – **bedoluşka** bkz. **bacaluşka.**

222 – **Bedun** [Alm. *Ofen*] [Fr. *Bude, Ofen*]: Macaristan'ın başkentine Osmanlılarca verilen ad.

223 – **bekârlık vergisi** [es. t. *resm-i mücerred*]: Tımar sahibi olmayıp tecimle uğraşan reayanın bekâr olanlarından alınan vergi.

224 – **bekçi** bkz. **sancaktar.**

225 – **beldarlar** [es. t. *beldaran*]: Osmanlı ordusunda geçit yerlerini belli bir ödenek karşılığı koruyan askerler.

226 – **belgelik** [es. t. *hazine-i evrak, mahzen-i evrak*] [Alm. *Archiv, Urkundenhaus*] [Fr., İng. *archives*]: Belgelerin saklandığı yer.

227 – **bender:** Eskiden canlı bir tecim hayatı olan işlek liman.

228 – **benimsetme bildirisi** [es. t. *ültimatom*] [Alm. Fr., İng. *Ultimatum*]: Bir devletin başka bir devlete, isteklerini benimsetmek için yaptığı son ve kesin bildiri.

229 – **bennâk:** Çift vergisi yükümlüsünün, kendisiyle bir evde oturan oğullarına, evlendikleri zaman verilen ad.

230 – **bennâk vergisi** [es. t. *resm-i bennâk*]: Osmanlılarda timar sahiplerinin, uyrukları olan bennaktan aldıkları bir tür kazanç vergisi.

231 – **berat:** Osmanlı devletinde bir göreve atanan, aylık bağlanan, san, nişan ya da ayrıcalık verilen kimseler için çıkarılan padişah buyruğu.

232 – **bergandı:** Yelkenli savaş gemilerinin bir türü.

233 – **berkitme** [es. t. *tahkim*] [Alm. *Befestigung*] [Fr., İng. *fortification*]: Düşman saldırısına karşı, türlü araç ve gereçlerle bir yerin direncini sağlamlaştırma.

234 – **beşe:** 1– Özellikle yeniçeriler arasında ileri gelen anlamında kullanılan bir söz. 2– Kimi Türk boylarında büyük çocuk.

235 – **beşik alayı:** Padişahın çocuğu doğduğunda yapılan tören.

236 – **beşiktaş** bkz. **sandıktaş.**

237 – **beşkent** [es. t. *bilâd-ı hamse*]: Osmanlı döneminde Mısır, Kahire, Şam, Edirne, Bursa ve Filibe kentlerinin toptan adı.

238 – **beşkent kadıları** [es. t. *bilâd-ı hamse mevalisi*]: Mısır (Kahire), Şam, Edirne, Bursa ve Filibe kadılarına verilen san.

239 – **beşli:** Beş akçe ulufe alan, görevi kılavuzluk yapmak ya da askere yol açmak olan yeniçeri.

240 – **beşli ağası:** Beşlilerin komutanı.

241 – **beşli azap:** Osmanlılarda beş evden bir kişi almak yoluyle toplanan, kale gözetçilliği ile görevli eyalet askeri.

242 – **beşlikçi ocağı:** Bostancıbaşının buyruğu altında ok takımlarını korumak ve taşımakla görevli bir askerî örgüt.

243 – **bey** [es. t. *emîr*] [Alm. *Fürst*] [Fr., İng. *prince*]: Küçük bir ülkenin buyurucusu: Menteşe Beyi, Maskat Beyi gibi.

244 – **beyaz bayrak:** Yeniçeri ocağının büyük bayraklarından biri.

245 – **beyaz kürk** [es. t. *ferve-i beyza*]: Şeyhülislâmlara özgü olan ak renkli kürk.

246 – **beyaz üzerine buyurultu:** Sadrazamlarca ilgili kâğıdın kenarına değil, ayrı bir kâğıda yazılan buyurultu.

247 – **beyaz üzerine padişah buyruğu** [es. t. *beyaz üzerine hatt-ı hümayun*]: Padişahların doğrudan doğruya kendi elyazılarıyle ve ayrı bir kâğıda yazdıkları buyruk.

248 – **bey gemileri:** Kaptanpaşaya bağlı sancak beylerinin hazırladıkları gemiler.

249 - **beylerbeyi** [es. t. *emir-ül-ümera*]: Osmanlı İmparatorluğu döneminde eyaletlere atanan, askerî ve sivil yetkileri olan yüksek derecell görevli.

250 - **beylik** [Alm. *Fürstentum*] [Fr. *principauté*] [İng. *principality*]: Bir beyin yönetimi altındaki ülke, küçük devlet: Anadolu Beylikleri, Eretna Beyliği, Erdel Beyliği gibi.

251 - **beylik** [es. t. *mîri*]: Devlete özgü, resmî.

252 - **beylikçi:** Padişah divanı kaleminin başı; aynı zamanda bütün Divan-ı Hümayun kalemlerinin reisülküttaptan sonra en yüksek buyurucusu.

253 - **beylik kalemi** bkz. **divan kalemi.**

254 - **beylik toprak** [es. t. *arazi-i emiriyye, arazi-i mîriyye*]: Doğrudan doğruya devlete bağlı olan ve bireylere dağıtılan toprak.

255 - **bey-oğlu** [es. t. *beyzade*]: Eflak ve Buğdan beylIklerine atanan ve prens sanı ile anılan Fenerli'lerin erkek çocuklarına verilen ad.

256 - **bezirgân:** Eskiden Yahudiler için efendi ve ağa yerine kullanılan bir söz.

257 - **bezirgânbaşı:** Padişahın kullanacağı çuha, bez, tülbent vb. eşyaları sağlamak ve bunları korumakla görevli kişi.

258 - **bırakık toprak** [es. t. *arazi-i metruke*]: Devletin olan ve kullanımı kimseye verilmeyip kamu yararına ayrılmış bulunan toprak.

259 - **bıyıklıağalar** bkz. **dışağalar.**

260 - **bina emini:** Padişahlara özgü olan köşk, sultan camlleri ve benzeri binaların yapımı ya da onarımı ile görevli kişiye verilen ad.

261 - **binlclbaşı** [es. t. *cündî başı*]: 1- Osmanlılarda blnlcllikle ilgili etkinliklerin en büyük buyurucusu. 2- Osmanlılarda süvari blrlikleri komutanı.

262 - **binikiyüzcü** bkz. **binikiyüz şeyhi.**

263 - **biniklyüz şeyhi** [es. t. *şeyh-ül-meydan*]: Okçular tekkesinin başı.

264 - **biniş:** Yüksek aşamalı bilginlerin ve yeniçerl subaylarının glydikleri üstlük.

265 - **binişlhümayun:** Padişahların at gezisine verilen ad.

266 - **birleşik devletler** [es. t. *düvel-i müttehide*] [Alm. *Vereinigte Staaten*] [Fr. *etas unies*] [İng. *united states*]: Aralarında birlik kurulup tek

devlet durumuna gelmiş olan devletler: Amerika Birleşik Devletleri vb. gibi.

267 - **biti** bkz. **ferman, berat.**

268 - **bitik** [es. t. *tahrirat*]: Osmanlılarda, 16. yüzyıla kadar, yazılmış kâğıda verilen ad.

269 - **bitikçi:** Osmanlılarda, 16. yüzyıla kadar, yazman (kâtip) anlamına kullanılan sözcük.

270 - **bombarda** [İt. *bombarda*]: İki direkli bir savaş gemisi türü.

271 - **bostancı:** Aslında hasbahçeleri bekleme işini yaparken sonraları padişah sarayını korumakla görevlendirilen bir sınıf asker, saray gözetçisi.

272 - **bostancıbaşı:** Bostancı ocağının başı.

273 - **bostancı mumcusu:** Suç işleyen yeniçerileri yakalamakla görevli bir Babiâli memuru.

274 - **boyar:** Tuna boyu, Erdel ve özellikle Rusya'da soylulara verilen ad.

275 - **boyunduruk hakkı** [es. t. *resm-i dönüm, resm-i zemin*]: bkz. **kulluk hakkı.**

276 - **bozdoğan:** Eskiden kullanılan altı toplu bir gürze verilen ad.

277 - **bozma:** Taşrada kullanılan kapıkulu süvarilerinin, ulufelerini zamanından önce alabilmeleri için, belli bir indirim karşılığında ödeneklerinin kırdırılması işlemi.

278 - **bölük:** Osmanlı askerî örgütünde belli görevdeki kişilerden oluşan birliklere verilen ad.

279 - **bölükbaşı:** Yeniçeri ocağı ağabölükleri komutanlarına verilen ad.

280 - **bölük halkı** bkz. **kapıkulu süvarisi.**

281 - **börk:** Yeniçerilerin giydikleri, ak çuha ya da keçeden yapılmış yuvarlak biçimde başlık.

282 - **brik:** Tek ambarlı, iki direkli, yarım armalı ve çok çabuk giden bir tür savaş gemisi.

283 - **bucak:** Sarayda padişah çocuklarının oturmaları için ayrılmış bölüm.

284 - **bucak** [es. t. *nahiye*]: Türkiye'nin yönetim örgütünde en küçük yönetim bölgesi.

285 - **buçukçu:** Alayla camiye giden padişahın dağıtacağı sadakaları taşıyan belli sayıdaki silahtar bölüğü erleri.

286 - **buçuk vermek:** Yeniçeri erlerinin ulufelerini yarım akçelik bir artırımla yükseltmek.

287 – **buluntu** [Alm. *Fund*] [Fr. *trouvaille*] [İng. *find*]: Kazı, araştırma gibi çalışmalar ya da rastlantı sonucu elde edilen, eski çağlardan kalma nesneler.

288 – **burluta** bkz. **ateş gemisi.**

289 – **burton:** Yalnız yelkenle yürüyen bir tür kalyon.

290 – **buyrultu:** 1– Sadrazam, vezir ve beylerbeyi gibi yüksek devlet görevlilerinin yazılı buyrukları. 2– Sadrazamın ikindi divanında çıkardığı buyruk.

291 – **buyrultu defteri:** Sadrazamın ikindi divanında tutulan karar defteri.

292 – **büyük ahırbeyi** [es. t. *emîr-i ahur-ı evvel*]: Padişahın atlarına (hasahıra) bakan görevlilerin başı.

293 – **büyük baç** [es. t. *bac-ı büzürg*]: Osmanlılarda topraklarından geçirilen ya da dışardan gelip memlekette tüketilen maldan alınan gümrük vergisi.

294 – **büyük bey** bkz. **başmabeyinci.**

295 – **büyük çıkma:** Padişahların tahta geçmeleri dolayısıyle yapılan atanmalar. bkz. **çıkma.**

296 – **büyükdük** [Alm. *Grossfürst*] [Fr. *grand-duc*] [İng. *grand duke*]: Özellikle Rus prenslerine verilen san.

297 – **büyükdüşes** [Alm. *Grossfürstin*] [Fr. *grande-duchesse*] [İng. *grand duchess*]: Özellikle Rus prenseslerine verilen san.

298 – **büyükkavuklu:** Şeyhülislâm kapısında kavasbaşı görevini yapan kişi.

299 – **büyük kol:** Yeniçeri ağasının, buyruğu altındaki kimselerle birlikte sadrazama yaptığı ziyaret.

300 – **büyük müderrisler** [es. t. *kibar-ı müderrisin*]: Eyalet kadılığına aday olan büyük medreselerde görevli müderrisler.

301 – **büyük oda** [es. t. *hane-i kebîr*]: Topkapı sarayının Enderun bölümündeki altı koğuştan, Edirne, Galata ve İbrahim Paşa saraylarından gelen kıdemli acemi oğlanlarının eğitim görmek üzere alındıkları, ikinci koğuş.

302 – **büyük ruznamçeci:** Defterdarın yanında bulunan ruznamçecilerden ilki.

303 – **büyük tezkereci** [es. t. *tezkire-i evvel*]: bkz. **tezkereci II.**

304 – **büyük yazıcı:** Yeniçeri ocağının yazmanına verilen san.

C

305 – **caba akçesi** [es. t. *resm-i bad-ı hava*]: Osmanlılarda timarlı olmayıp tecimle uğraşan uyruktan alınan vergi.

306 – **cambazlar** [es. t. *cambazan*]: Osmanlıların ilk zamanlarında kullanılan, yaya ve müsellemlerin dışında bir savaşçı asker sınıfı.

307 – **carlye** bkz. **karavaş.**

308 – **cebe:** Bedeni düşman silahlarının etkisinden korumak için savaşta giyilen çok parçalı zırh, kalın meşinden giysi.

309 – **cebeci:** Silah yapan, onaran ve bakımı ile görevli bulunan; savaşta ordunun silah ve cephanesini ulaştıran yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker.

310 – **cebecibaşı:** Cebeci ocağının komutanı.

311 – **cebeci ocağı:** Yeniçeri örgütünde silahların yapımı, onarımı ve bakımı ile görevli olan ağabölüğü.

312 – **cebehane:** Savaş araç ve gereçleri; bunların saklandığı yer.

313 – **cebehane ocağı:** Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine başka bir biçime sokulan eski cebeci ocağına verilen ad.

314 – **cebeli:** Savaş sırasında timar, zeamet sahiplerinin, dirlikleri oranına göre yanlarında götürmekle yükümlü bulundukları atlı asker.

315 – **celâlî:** İlkin Yavuz Sultan Selim zamanında Turhal'da Mehdilik savı ile ortaya çıkan Bozok'lu Derviş Celâl'ın adamlarına ve ondan yana olanlara, sonraları da türeyen tüm eşkiyaya verilen ad.

316 – **celâlî ayaklanmaları:** 1– Bozok'lu Derviş Celâl'in 1519'da devlete karşı çıkardığı ayaklanma. 2– XV. ve XVII. yüzyıllarda Anadolu'daki ayaklanmaların genel adı.

317 – **celep** bkz. **içoğlanları.**

318 – **cellât** [es. t. *üstadan-ı divan-ı hümayun*] [Alm. *Henker*] [Fr. *bourreau*]

[İng. *executioner, hangman*]: Padişah ve devlet büyüklerinin yanında, ölüm yargılarını yerine getirmekle görevli kimse.

319 - **cellât çeşmesi:** Topkapı sarayında, ölüm cezasına çarptırılanların başlarının yalağında kesildiği çeşme.

320 - **cemaat ortaları** bkz. **yaya ortaları.**

321 - **cep harçlığı:** Mısır eyaletinden Osmanlı padişahına her yıl gelen vergi.

322 - **cevşen** bkz. **cebe.**

323 - **cilâlıtaş çağı** [es. t. *neolitik devir*] [Alm. *Nealithikum, jüngere Steinzeit*] [Fr. *âge néolithique*]: Tarih öncesi zamanların ayrıldığı üç çağdan ikincisi.

324 - **cirit:** Eskiden atlı askerin kullandığı, sert ağaçtan yapılmış ucu demirli kısa mızrak.

325 - **civelek:** Yeniçeri ocağına yeni girmiş ya da girmeye aday, yakışıklı delikanlılardan seçilen ve aşçıbaşının yanında çalışan gençlere verilen ad.

326 - **cizye** bkz. **kafa vergisi.**

327 - **cizyedar** bkz. **haraççı.**

328 - **cuma divanı** [es. t. *huzur mürafaası*]: Cuma günleri sabah namazından sonra Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin de katılmaları ile sadrazam konağında yapılan divan.

329 - **curnal kâtibi:** Vergilerin gereği gibi toplanıp toplanmadığını yerinde denetlemekle yükümlü görevli.

330 - **cüceler:** Osmanlı sarayının içsaray bölümünde hizmet eden ve başlıca işleri padişahı eğlendirmek olan görevliler.

331 - **cürde askeri:** Hacca giden kafileleri yollarda korumakla görevli asker.

332 - **cürde başbuğu:** Cürde askerinin komutanı.

333 - **cürdeci** bkz. **cürde askeri.**

Ç

334 – **çadırcı:** Yeniçeri ocağının ağa işliklerinde çadır yapan acemi oğlanlara verilen ad.

335 – **çadırcıbaşı:** Çadırcıların usta ve komutanları.

336 – **çağ** [es. t. *zaman, devir, ahd, karn, kurûn*] [Alm. *Zeitalter*] [Fr. *âge, temps*] [İng. *age, period*]: 1– Belirli özellikleri göz önünde tutularak ele alınan zaman bölümü. 2– Dünya tarihinin incelenmesini kolaylaştırmak için ayrılan dört göreli bölüm: ilkçağ, ortaçağ, yeniçağ, yakınçağ.

337 – **çağdaş** [es. t. *muasır, hem zaman*] [Alm. *zeitgenössisch*] [Fr. *contemporain*] [İng. *contemporary*]: Aynı yıllarda yaşamış ya da oluşmuş.

338 – **çağdaş tarih** bkz. **yakınçağ tarihi.**

339 – **çakaloz:** Osmanlı ordusunda kullanılan ufak toplardan biri.

340 – **çakırcı:** 1– Padişahla birlikte ava giden avcı takımlarından biri. 2– Çakır yavrularını yuvalarından alıp saray için av kuşu olarak yetiştiren timarlı avcıların bir takımına verilen ad.

341 – **çakırcıbaşı:** Çakırcıların komutanı.

342 – **çalık:** Yeniçeri ocağından kovulan kimse.

343 – **çam:** Irmaklarda işleyen bir tür küçük gemi.

344 – **çamaşırcı usta:** Sarayın harem bölümünde haremin ve padişahın çamaşır işlerine bakan görevli.

345 – **çamlıca:** İnce donanma sınıfından eski Türk gemi türlerinden biri.

346 – **çapavul** bkz. **akıncı.**

347 – **çapul** [es. t. *garet, tarac, talan*] [Alm. *Plünderung, Raubzug, Beute*] [Fr. *pillage, incursion*] [İng. *pillage, raid*]: 1– Akıncıların düşman topraklarına yaptıkları baskın. 2– Böyle baskınlarda ele geçen şeyler.

348 – **çar** [Alm. *Zar*] [Fr., İng. *tsar*] [Lat. *caesar*]: Rus imparatorlarına verilen san.

349 - **çarhacı:** Yürüyüş halindeki Osmanlı ordusunun öncülüğünü yapan seçkin süvari gücü.

350 - **çarhacıbaşı:** Çarhacıların komutanı.

351 - **çarhıfelek:** Eskiden kale kuşatmalarında kullanılan bir tür siper.

352 - **çariçe** [Alm. *Zarin*] [Fr. *tsarine*] [İng. *tsarina, tsaritza*]: Rus imparatoriçesine verilen san.

353 - **çarşamba divanı:** İstanbul halkının başlıca işlerini görüşmek üzere çarşamba günleri sadrazamın konağında, İstanbul, Galata, Eyüp ve Üsküdar kadılarının katılmalarıyle kurulan divan.

354 - **çarşı ağası:** Çarşının kamu düzeninden ve özellikle geceleri korunmasından sorumlu görevli.

355 - **çaşıt** [es. t. *casus*] [Alm. *Spion*] [Fr. *espion*] [İng. *spy*]: Bir devletin, ya da bir kimsenin sırlarını başkası adına öğrenmeyi üzerine alan kişi.

356 - **çaşnigir** bkz. **sofracı.**

357 - **çaşnigir usta:** Sarayın harem bölümünde sofranın düzenine bakan ve yemek süresince divan durarak sofrayı bekleyen karavaş.

358 - **çatal bayrak:** Yeniçeri orta ve bölüklerinin, yarısı kırmızı, yarısı sarı renkte olan bayrakları.

359 - **çavuş:** 1- Osmanlı devlet örgütlerinde türlü hizmetler yapan görevlilere verilen san. 2- Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli.

360 - **çavuşbaşı:** Padişah divanı çavuşlarının buyurucusu.

361 - **çayka:** Türklerce Karadeniz'deki ırmak kıyılarının korunması işlerinde; Kazaklarca kıyıları vurmak için kullanılmış olan ince donanma sınıfından altı düz yayvan gemi.

362 - **çaylak:** Devletçe verilen aşama, nişan ya da göreve atanma muştusunu atanana ivedilikle ulaştıran görevli.

363 - **çekme:** Savaşta giyilen bir tür çizme.

364 - **çektiri:** Osmanlı donanmasında kürekle giden ve yelkeni yalnız yardımcı olarak kullanan türlü savaş gemilerinin genel adı.

365 - **çektirme:** Tek direkli, yelken ve kürekle giden tekne.

366 - **çelebi:** 1- Kentli eğitimi görmüş, okur yazar ince kişi. 2- Osmanlılarda XV. yüzyıla kadar padişah oğullarına, Mevlana soyundan gelenlere verilen san.

367 - **çelebi sultan:** Vilayet ve sancaklarda valilik yapan Osmanlı şehzadelerine verilen san.

368 – **çelep** bkz. **celep.**

369 – **çergeciler:** Yeniçeri ocağının, seferde düşman toprağına girilince görevi padişahın çadırını beklemek olan 17. ortası.

370 – **çerlbaşı:** 1– bkz. **alaybeyi.** 2– Çingenelerin ileri gelenleri.

371 – **çeşnici:** Osmanlılarda basılacak altın ve gümüş paraların ayarını denetleyen görevli.

372 – **çeşnicibaşı:** 1– Çeşnicilerin başı. 2– bkz. **sofracı.**

373 – **çete** [Alm., Fr., İng., *Guerilla*]: 1– Düzenli ordu dışı silahlı küçük birlik. 2– Osmanlı İmparatorluğunda çoğunlukla sayısı yüzden az olan, yağma ya da keşif amacıyle düşman topraklarına gönderilen akıncı birliği.

374 – **çete savaşı** [es. t. *gerilla harbi*] [Alm. *Kleinkrieg, Guerillakrieg*] [Fr. *guerre de guerillas*] [İng. *guerilla warfare*]: Küçük asker birliklerince ya da asker olmayan küçük topluluklarca düşman ordusu gerisinde düşmanı yıpratmak için her türlü yola başvurarak sürdürülen savaş.

375 – **çeteye çıkmak:** Keşif, yağma ya da kırıp geçirme amacı ile yapılan akınlara katılmak.

376 – **çıkma** [es. t. *be-dergâh*]: Edirne, Galata ve İbrahimpaşa saraylarındaki acemi oğlanların kapıkulu süvari bölüklerine ya da devlet hizmetlerine; saray hizmetlerinde bulunan kimselerin de dış hizmete atanmaları.

377 – **çıkma kule** bkz. **gözcü kule.**

378 – **çıplak:** 1– Yeniçerilerde günlük hizmete başlamak üzere nöbetle soyunan erler. 2– Tersanede kaptanpaşa hizmetinde baldırları, kol ve omuzları çıplak bir biçimde giyinmiş, bir çift tabanca ve uzun bir bıçakla silahlanmış olan erlere verilen ad: Küçük Hüseyin Paşa çıplakları.

379 – **çıplak çavuşu:** Çıplakların komutanı.

380 – **çıtak:** Bozuk ağızla konuşan Rumeli Türkü.

381 – **çiçekçibaşı** [es. t. *ser-şukûfeci*]: Sarayda çiçek bahçelerini ve dışarda çiçek alım satımını denetleyen görevli.

382 – **çift:** Osmanlılarda en az bir çiftlik genişliğindeki toprağı ekip biçen köylüden yılda bir kez alınan bir toprak vergisi.

383 – **çiftbozan resmi:** Osmanlılarda çiftini çubuğunu bırakıp başka iş tutanların vermek zorunda oldukları toprak vergisi.

384 – **çiftlik:** Osmanlı İmparatorluğunda, toprağının verimi derecesine göre 70–150 dönüm genişliğinde ekilip biçilebilen toprak birimi.

385 – **çil akçe:** Yeni baskıdan çıkmış, ayarı tamam maden para.

386 – **çil altın** bkz. **çil akçe.**

387 – **çil kuruş** bkz. **çil akçe.**

388 – **çingene beyi** [es. t. *mîr-i kıbtiyan*]: Çingenelerin devlete vermekle yükümlü bulundukları vergileri toplayan ve hükümetle ilişkilerini yürüten görevlinin sanı.

389 – **çingene sancağı:** Sancakbeyi aşamasındaki çingene beyinin yönetimi altında İstanbul ve Rumeli'de yaşayan çingeneleri kapsayan saymaca yönetim bölgesi.

390 – **çit parası** bkz. **ağıl vergisi.**

391 – **çivi yazısı** [es. t. *hatt-ı mıhî*] [Alm. *Keilschrift*] [Fr. *cunéiforme*] [İng. *cuneiform*]: İlkçağ budunlarından kimilerinin kullandıkları bir tür yazı.

392 – **çizmeci:** 1– Ağakapısında, orducu denen zanaatçılardan çizme ve ayakkabı yapanlar. 2– Törenlerde padişahın çizmelerini taşıyan üçüncü çuhadar.

393 – **çizmecibaşı:** Çizmecilerin buyurucusu.

394 – **çoktanrıcı** [es. t. *müşrik*] [Alm. *Götzendiener*] [Fr. *polythéiste, idolâtre*] [İng. *polytheist*]: Birçok Tanrının varolduğuna inanan, putlara tapan.

395 – **çorbacı:** 1– Bir köyde konukları ağırlayabilen varlıklı ve sayılan kişi. 2– Taşrada ileri gelen Hıristiyanlara verilen ad. 3– Acemi oğlanları ile yeniçeri bölüklerinin komutanlarına verilen san. 4– Osmanlı ordusunda yüzbaşı derecesindeki aşama.

396 – **çorbacı yamağı:** Yeniçeri ocağındaki erbaşlardan birine verilen ad.

397 – **çömez:** İlerlemiş medrese öğrencisi.

398 – **çömlek sürgünü** [Alm. *Ostrazismus, Scherbengericht*] [Fr. *ostracisme*] [İng. *ostracism*] [Yun. *ostrakon*]: Eski Yunanistan'da, özellikle Atina'da, siyasal huzursuzluk yaratıp sevilmeyen kimselerin, halkın bir çanak parçası üzerine yazarak verdiği oyla, geçici bir zaman (10 yıl) için sürgüne gönderilmeleri.

399 – **çörçöp sübaşısı:** Osmanlılarda temizlik işlerine bakan görevli.

400 – **çuhadar:** 1- Sarayın haseki odasındaki en yüksek dört ağadan, başlıca görevleri törenlerde atla padişahın ardından giderek yağmur-

luğunu taşımak, halka para dağıtmak; padişahın kaftan ve börklerine bakmak, bulunmadığı zaman silahtara vekillik etmek olan üçüncüsünün sanı. 2- Vezir ve öteki büyük orun sahiplerinin konak dışı işlerini yapan görevliler. 3- Resmi dairelerde ayak hizmeti gören çuha giysili kimseler.

401 – **çürük akçe** [es. t. *mağşuş akçe, kemayar akçe*]: Ayarı düşük, karışık ve değeri düşük maden para.

D

402 – **dahil**: Osmanlılarda bilginler sınıfına (ilmiyeye) özgü bir aşama.

403 – **dahil medresesi** [es. t. *ibtida-i dahil, hareket-i dahil*]: Osmanlılar döneminde orta derecede öğretim yapan medrese.

404 – **dalkılıç**: Savaşta düşman arasına dalmak için gönüllü yazılan asker.

405 – **'damgalı kâğıt**[es. t. *varak-ı sahiha*]: Damga pulundan önce devlete gelir sağlamak için çıkarılan ve hükümetçe saptanan fiata satılan damgalanmış değerli kâğıt.

406 – **dane**: Savaşta hedefleri dövmek için kullanılan gülle, mermi.

407 – **darüsselâm**: Bağdat kenti için kullanılan bir san.

408 – **dayı** [Alm. *Dei*] [Fr., İng. *dey*]: Osmanlılar döneminde Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'ta yerli ileri gelenlerce seçimle başa geçirilen yöneticilere verilen san.

409 – **dedebaba**: Kırşehir'de oturan Bektaşî pirinin sanı.

410 – **defterci** bkz. **beylikçi**.

411 – **defterdar**: 1– Osmanlılarda maliye işlerinin en yüksek buyurucusuna verilen san. 2– İllerde maliye işleriyle uğraşan yüksek görevli.

412 – **defterdar kapısı** [es. t. *bab-ı defterdarî*]: Osmanlı devleti Maliye Bakanlığı.

412a – **defteremini**: Defterhanede yazım defterlerinin korunması, bakımı ve kullanılışı işlerine bakan kalemin başkanı.

413 – **defterhane** [es. t. *defter-i hakanî*]: Osmanlı ülkelerindeki tüm toprak kayıtlarını kapsayan ana defterlerin bulunduğu ve bunlara özgü işlerin görüldüğü daire.

414 – **defterli avcılar**: Saray adına avlanmaları karşılığı kimi vergilerden bağışık tutulan avcılar.

415 – **değnek sahibi** [es. t. *sahib-i değnek*]: Kaptanlık belirtisi olarak bir değnek taşıyan, kapudane, patrona ve riyale aşamalarındaki deniz komutanlarına verilen ad.

416 – **deli:** Önceleri Rumeli'de bulunan, genişledikten sonra Anadolu'da da vezir ve beylerbeylerine bağlı olarak görev yapan hafif süvari örgütünün askeri.

417 – **delibaşı:** Osmanlı ordusunda deli askerlerin komutanı.

418 – **delil** bkz. **deli.**

419 – **delilbaşı** bkz. **delibaşı.**

420 – **deniz askeri** [es. t. *tersaneli, bahriyeli*]: Deniz kuvvetleri örgütünde görev yapan asker.

421 – **deniz azapları:** Osmanlı savaş gemilerinde görev yapan deniz askeri.

422 – **deniz beyleri** [es. t. *derya beyleri, ümera-yı derya*]: Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancakbeylerine verilen san.

423 – **deniz kuvvetleri komutanı** bkz. **kaptanpaşa.**

424 – **deniz leventleri:** Korsan gemilerinde çalışanlardan ya da kıyı halkından seçilen, bulundukları yerlerde güvenliği sağlayan, savaş zamanı deniz askeri olarak görev yapan bir asker sınıfı.

425 – **deniz mühendisliği okulu** [es. t. *Mühendishane-i Bahri-yi Hümayun*]: Deniz subayı yetiştirmek üzere 1773'te İstanbul'da açılan okul.

426 – **denk:** 4,875 gram ağırlığındaki miskal'in dörtte birine denk olan eski bir ağırlık ölçüsü.

427 – **derbent** [Alm. *Engpass, Wachposten, Festung, Wachthaus*] [Fr. *défilé, fort, corps de garde (dans une défilé)*] [İng. *guard, defile, pass*]: 1– Uç boylarında bulunan küçük kale. 2– Dağ geçitlerinde kurulan karakol ya da karakol binası. 3– İki dağ arasındaki geçit yeri, boğaz.

428 – **derbent ağası:** Derbenti koruyan, gözeten derbentçilerin komutanı.

429 – **derbentçi** [es. t. *beldar, derbent muhafızı*]: Derbenti koruyan gözetçi, karakol askeri.

430 – **derebeyi** [Alm. *Feudalherr*] [Fr. *seigneur féodal*] [İng. *feudal chief*]: 1– Topraklarını derebeylik düzenine göre yöneten kimse. 2– Osmanlılarda önceleri devlet memuru iken sonraları kendi başına buyruk kesilerek XVII. yüzyıl sonlarından bu yana Anadolu'da devlet gücüne karşı gelen ailelere verilen ad.

431 – **derebeylik** [Alm. *Feudalismus, Lehnswesen*] [Fr. *féodalité*] [İng. *feudalism*]: Özellikle batı Avrupa'da toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kimsenin malı sayan ortaçağ siyasal düzeni.

432 – **dersiâm:** Osmanlılarda, özel bir sınavla dersiâmlık aşamasını kazan-

mış hocalarca camilerde medrese öğrencilerine ve başka dinleyicilere verilen ders.

433 – **derslâmlık:** Medresede ders veren müderrislerin özel bir sınavdan geçerek kazandıkları bir san.

434 – **ders vekili:** Öğretimin şeyhülislâmca yapılması koşul tutulan Beyazıt medresesinde, bu görevi vekil olarak yerine getiren ünlü müderrislere verilen san.

435 – **despot** [Alm. *Gewaltherrscher, Despot*] [Fr. *despote*] [İng. *despot*] [Yun. *despotis*] : 1- Bir ülkeyi zora ve baskıya dayanarak yöneten kişi. 2- Rum ortodokslarının dinsel başkanları (metropolit karşılığı).

436 – **deste**: 1- İçinde 10 tane yerli altın yaprağı bulunan paket. 2- İçinde 20 tane Avrupa altın yaprağı bulunan paket.

437 – **deveci ortaları** [es. t. *şütürban ortaları, cemaat-ı şütürbanan*]: Görevleri savaşta siper işlerinde çalışmak, sefere gidiş ve dönüşte yeniçeri ağasının develerinin yük işleriyle uğraşmak olan, yeniçeri cemaat ortalarından sürekli olarak 1–5. ortalar ile zaman zaman değişen öteki ortalara verilen ad.

438 – **devlet borçları** [es. t. *düyun-ı umumiye (-yi Osmaniye)*] [Alm. *Staatsschulden, öffentliche Schulden*] [Fr. *dettes publiques*] [İng. *public debts*]: 1- Devletin içerden ve dışardan almış olduğu borçlar. 2- Osmanlılarda 1854'ten beri sık sık yabancı ülkelerden alınan borçların tümü.

439 – **devlet gömüsü** [es. t. *beytülmal, hazine-i amire (-yi hümayun)*]: Devlet malı, parası ya da bunların saklandığı yer.

440 – **devletlerbirliği** [es. t. *düvel-i müctemia*]:[Alm. *Konfederation*] [Fr. *confédération*] [İng. *confederacy*]: Küçük devletlerin bağlaşmaları ile oluşan büyük devlet: Germanya Devletlerbirliği.

441 – **devriye**: Osmanlılarda bilginler (ilmiye) sınıfından olan kimselere verilen aşama.

442 – **devriye kadıları** [es. t. *devriye mevâlisi*] :Bağdat, Antep, Basra, Erzurum, Maraş, Trablusgarp, Beyrut, Rusçuk, Sivas, Adana, Çankırı kadılarına verilen san.

443 – **devşirme** [Alm. *Knabenlese*] 1– Yeniçeri ocağının acemi oğlan gereksemesini karşılamak üzere Hıristiyan uyruklardan alınan çocuklar. 2– Bu çocukların alınması eylemi.

444 – **devşirme ağası:** Acemi oğlan adaylarını devşirmek üzere devşirme

emininden başka yeniçeri ağasınca görevlendirilen ocak ağalarından biri.

445 - **devşirme emini:** Devşirmeye gönderilmek üzere yeniçeri ocağından seçilen subay.

446 - **devşirme fermanı:** Devşirme toplanması için çıkarılarak devşirme görevlisinin eline verilen ve alınacak oğlan çocuklarının sayısını her bölgenin ilçelerine göre saptayan padişah buyruğu.

447 - **devşirme kanunu:** Devşirmelerin toplanması kurallarını saptayan özel yasa.

448 - **devşirme memuru:** bkz. **devşirme ağası.**

449 - **devşirme sürüsü:** Toplanan devşirme çocuklardan İstanbul'a getirilirken düzenlenen genellikle 100–200 kişilik topluluklardan her biri.

450 - **dışağaları** [es. t. *birun ağaları*]: Sadrazamın buyruğundaki kapı halkının bir takımına verilen ad: silahtar ağa, çuhadar ağa, selam ağası, anahtar ağası, mühürdar ağa, kapıcılar kethüdası, ahır beyi, kiler ağası, buhurdan ağası, delibaşı, kavasbaşı, kürkçübaşı, saraçbaşı, Tüfekçibaşı, başsilahşor ağa, kahvecibaşı, çamaşırcıbaşı, Vekilharç, ahçı, pazarcı bunların buyruk altlarındaki çırak ve yamaklar.

451 - **dış eleştiri** [es. t. *intikad-ı harici*]: Tarihsel kaynakların eleştirilmesinde belgeyi dış belirtilerine göre değerlendirme yöntemi.

452 - **dışhazine** [es.t. *hazine-i birun*]: Osmanlı devletinde olağan ve sürekli gelir ve giderlerin işlem gördüğü hazine. bkz. **devlet hazinesi.**

453 - **dışsaray** [es. t. *birun*]: Eskiden, sarayın dışında yer alan ve sarayla ilgili bir takım görevlilerin bulunduğu yapılar.

454 - **dikilitaş** [Alm., İng. *Obelisk*] [Fr. *obelisque*]: Dikine yerleştirilmiş, tek parça taştan yapılmış anıt.

455 - **dil:** Durumunu öğrenmek için düşmandan ele geçirilen tutsak.

456 - **dil almak:** Düşmanın durumunu söyletmek için sorguya çekilmek üzere tutsak almak.

457 - **dil oğlanı** [Alm. *Sprachknabe*] [Fr. *jeune de langue*] [İng. *language boy*]: İstanbul'daki yabancı elçiliklerde Türkçe öğretilerek çevirmen olmak üzere yetiştirilen genç.

458 - **dilsiz** [es. t. *bi-zeban*]: Sarayda hazine, kiler ve seferli koğuşlarında üçer, dörder tane bulunan ve sürekli olarak padişahın kapısında nöbet tutan sağır ve dilsiz kimse.

459 – **dil tutmak** bkz. **dil almak.**

460 – **din savaşı** [es. t. *cihad, gaza*]: Müslümanlarca din uğruna, dini yaymak ve yüceltmek için girişilen savaş.

461 – **dinsel devrim** [Alm., İng. *Reformation*] [Fr. *réforme, réformation*]: XVI. yüzyılda protestan kilisesinin kurulması ile sonuçlanan büyük dinsel devrime verilen ad.

462 – **dinsel topluluk** [es. t. *cemaat*] [Alm. *religiöse Gemeinde*] [Fr. *communauté religieuse*] [İng. *religious community*]: Aynı dinden olanlardan oluşan topluluk.

463 – **dirhem:** 1– 3,25 gram gelen bir ağırlık ölçüsü, okkanın 400'de biri. 2– Gümüş paralara Araplarca verilen ad.

464 – **dirliği çalınmak:** Ceza olarak yeniçeri ulufesinin kesilmesi.

465 – **dirliği kesilmek:** Bir kimseye devletçe verilen aylık ya da ödeneğin kesilmesi.

466 – **dirlik:** Osmanlılarda bir hizmete karşılık olmak üzere bir kimseye devletçe verilen aylık, ya da bir yere bağlı gelir.

467 – **diş kirası:** 1– Ramazanda iftara gelen konuklara bağış olarak verilen para. 2– Açıkta kalmış delilerin halktan sızdırdıkları para.

468 – **divan:** 1– Eskiden yüksek aşamadaki devlet adamlarının kurdukları büyük meclis: Sadrazam divanı, Kazasker divanı vb. 2– Padişahın önünde davaların görüldüğü meclis.

469 – **divanbağı** bkz. **çavuşbaşı.**

470 – **divan çavuşları** bkz. **divan-ı hümayun çavuşları.**

471 – **divan efendisi:** Vezir ve beylerbeyilerin yazı işlerine bakan görevlilerin buyurucusu.

472 – **divanhane:** 1– Osmanlı Bahriye Nezareti dairesi. 2– bkz. **kubbealtı.**

473 – **divan-ı hümayun çavuşları:** Ana görevleri divan günlerinde yürütme organlarına yardımcı olarak hizmet görmek olan, aynı zamanda geçit resmi, ya da törene giden padişaha yol açmak üzere önde yürüyen, padişahla birlikte savaşa giden, kimi kez de önemli padişah buyruklarını eyaletlere götürmekle ve yabancı devletlere elçilikle görevlendirilen kişiler.

474 – **divan-ı hümayun kalemi** bkz. **beylikçi.**

475 – **divanî kese** [es. t. *kise-i divanî*]: 416 kuruş değerinde para ölçeği.

476 – **divan kalemi:** Sadrazam buyruklarının ve fermanların yazıldığı büro.

477 – **divan kâtipleri:** Divan-ı hümayun kalemlerinde yazı işlerini yürüten yazmanlar.

478 – **divan sicilleri** [es. t. *sicillat-ı divan-ı hümayun*]: Padişah divanında hazırlanıp çıkan türlü buyrukların özetleri yazılı bulunan defterler: mühimme, şikâyet, ahkâm-ı şikâyet ya da ahkâm, ruus, tahvil, nâme, nizamât, mukavelât, imtiyaz, muktaza defterleri.

479 – **divan solakları:** Divanın korunmasını sağlamak ve gösterişini artırmak için kullanılan görevliler.

480 – **divan sürmek:** Sarayda divan kurmak.

481 – **divan üyeleri** [es. t. *ehl-i divan*]: Padişah divanını oluşturan üyeler: Sadrazam, kubbe vezirleri, kaptanpaşa, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, defterdarlar, nişancı, vezir aşamasındaysa yeniçeri ağası, derya kaptanı (XVI. yüzyıldan önce), ile yine Divanda hazır bulunan ama oturmayıp ayakta görev yapanlara verilen ad: reisülküttap, çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, büyük ve küçük tezkerecilerdir.

482 – **divan vermek:** Emir vermek, uyarmalarda bulunmak.

483 – **divan yeri** bkz. **kubbealtı.**

484 – **diyet (meclisi)** [Alm. *Landtag*] [Fr. *diète*] [İng. *diet*] [Lat. *dieta*]: 1– Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunu, sonraları Almanya ve Avusturya İmparatorlukları ile Federal Almanya'yı oluşturan devletlerden her birinin özel parlamentosuna verilen ad. 2– Eskiden kimi ülkelerde ulusal meclise verilen ad.

485 – **dizcek:** Savaşlarda korunmak için bacakların yukarı kısmına takılan zırh.

486 – **doc** [Alm. Fr. İng. *doge*] [Lat. *dux*]: Venedik ya da Genova Cumhuriyetlerinin seçimle iş başına gelen başkanları.

487 – **doğancı:** Hassa kuşbazları denilen timarlı avcılardan bir takımın adı.

488 – **doğancıbaşı:** Osmanlı sarayında saray içindeki av işlerini düzenleyen doğancıların başı.

489 – **doğubilim** [es. t. *şarkiyyat* (*ilimleri*)] [Alm. *Orientalistik*] [Fr. *orientalisme*] [İng. *orientalism*]: Doğu ülke ve uluslarının dilleri, tarihleri, töreleri vb. konular üzerinde uğraşan bilime verilen ad.

490 – **doğuş** [es. t. *milâd(-ı İsa)*] [Alm. *Christi Geburt*] [Fr. *la naissance de Jésus-Christ*] [İng. *birth of Jesus christ*]: Hıristiyan peygamberi İsa'nın doğduğu yıl.

491 - **dolamalı:** Enderun koğuşlarından büyük ve küçük oda'lar içoğlanlarına, taşıdıkları giysiye göre verilen ad.

492 - **dolmen** [Alm., Fr., İng., *Dolmen*] (Keltçeden): İki tanesi dikine konmuş ve bir tanesi bunların üzerine yatırılmış üç büyük taştan yapılmış taşçağı sini.

493 - **dominyon** [Alm. Fr. İng. *Dominion*] [*dominion*]: Büyük Britanya İmparatorluğunun, anayurt ile eşit hakları olan denizaşırı ülkelerinden herbirine verilen ad.

494 - **domna:** Osmanlı döneminde Eflak ve Buğdan beylerinin eşlerine verilen san.

495 - **domnîçe:** Osmanlı döneminde Eflak ve Buğdan beylerinin kızlarına verilen san.

496 - **domuz vergisi** [es. t. *resm-i hınzır*]: Osmanlı egemenliğindeki Hıristiyanlardan, besledikleri domuzlar için alınan vergi.

497 - **döğen:** Eskiden kullanılan, demir sapa bağlı uzunca bir zincirin ucuna bitişik, yuvarlak, üstü çivili bir savaş aracı.

498 - **dökümcübaşı** [es. t. *ser-rihtegân*]: Tophanede top dökenlerin başı.

499 - **dönem** [es. t. *devre*] [Alm. *Periode*] [Fr. *période*] [İng. *period*]: Bir çağ içinde birbiri ardınca gelen zaman kesimi.

500 - **dönme** [es. t. *avdetî, mühtedî*] [Alm. *Renegat*] [Fr. *renégat*] [İng. *convert*]: Genel olarak, başka bir dinde iken, İslâm dinine geçen kimse.

501 - **dönüm vergisi** bkz. **kulluk hakkı.**

502 - **dört bölükler** [es. t. *bölükât-ı erbaa*]: Kapıkulu süvarisinden sağ-ulufeciler, sol-ulufeciler, sağ-garipler ve sol-garipler bölükleri.

503 - **dört ilçeler** [es. t. *akziye-i erbaa*]: Osmanlı yönetim örgütünde: 1- İstanbul'a bağlı Küçük çekmece, Büyük çekmece, Terkos, Su yolu; 2- Saruhan sancağına bağlı Eşme, İnay, Selendi, Sirke; 3- Amasya sancağına bağlı Sonlsa, Irak, Karakaya, Taşabat ilçelerinin topluca adı.

504 - **dörtlererki** [Alm. Fr. *Tetrarchie*] [İng. *tetrarchy*]: Siyasal erkin dört kişi elinde bulunduğu yönetim biçimi.

505 - **dragon** [Alm. *Dragoner*] [Fr. *dragon*] [İng. *dragoon*]: Eskiden kimi Batı ülkeleri ordularında atlı ya da yaya olarak savaşan asker sınıfı.

506 - **duacı:** Eskiden esnaf örgütlerinin kişiyi yükseltme törenlerinde, ilgili adayı sınavdan geçiren ve dua ile birlikte ona öğütler veren başkanın sanı.

507 - **duacı çavuşu** bkz. **selâm çavuşu.**

508 - **duka** [İtal. *ducato*]: Bir Osmanlı altını değerinde olan Venedik ya da Floransa altını.

509 - **dük** [Alm. *Herzog*] [Fr. *duc*] [İng. *duke*] [Lat. *dux*]: 1- Eskiden Batı ülkelerinde prens sanından sonra gelen en yüksek soyluluk sanı. 2- Bir düklükte egemen olan kimsenin sanı.

510 - **dükkân vergisi** [es. t. *şehriyye-i dekâkîn*]: Dükkan işletenlerden her ay alınan kazanç vergisi.

511 - **düklük** [Alm. *Herzogtum*] [Fr. *duché*] [İng. *duchy*]: Bir dükün yönetimi altındaki ülke: Toskana düklüğü. 2- Bir dükün görevi, orunu.

512 - **düşmek** [es. t. *sukut*]: 1- İş başından ayrılmak, çekilmek zorunda kalmak. 2- Düşman eline geçmek.

513 - **düzen akçesi:** Yeniçeri ocağına katılan acemi oğlanlara verilen para.

514 - **düzme solak:** Solak eksiklerinin yerlerini doldurmak üzere dışardan alınıp solak kılığına sokulan kimse.

E

515 – **ebced hesabı:** Arap abecesinin özel bir düzeniyle sıralanmış harflerin sayı değerleri: Ebced, hevvez, huttî, kelemen, sa'fes, karaşet, sehhaz, dazıglen. bkz. **tarih düşürmek.**

ابجد هوز حطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ

516 – **ecnebî kuruş** bkz. **riyal.**

517 – **edik** bkz. **çekme.**

518 – **efendi dairesi** bkz. **efendi kapısı.**

519 – **efendi kapısı:** Yeniçeri efendisinin görev yeri.

520 – **Eflâklar** [es. t. *Eflâkan*]: Osmanlı döneminde Karadağ'dan Romanya-ya dek uçboylarında yaşayan, çoğu İslavlaşmış köylüler.

521 – **efor** [Alm., İng., *aphor*] [Fr. *ephore*] (Yun.'dan): Eski İsparta devletinde yönetimi ve halkı denetleyen beş yüksek kişiden herbirine verilen ad.

522 – **efrencî tarih** bkz. **milâdî tarih.**

523 – **egemen tanıma** [es. t. *biat*] [Alm. *Huldigung*] [Fr. *hommage de sujetion*] [İng. *homage*]: Birinin egemenliğini tanıma ve buyruğu altına girme.

524 – **egemen tanıma töreni** [es. t. *resm-i biat*]: Osmanlılarda, Topkapı sarayındaki Ağalar kapısı önünde, yeni tahta çıkmış padişahın önünde, devlet büyüklerinin katılmaları ile belli kurallara göre yapılan tören.

525 – **ejder-dehen:** Eskiden Osmanlıların kullanmış oldukları bir top türü.

526 – **eksarh** [Alm., İng. *Exarch*] [Fr. *exarque*] 1– Doğu kilisesinde başpapaza verilen san. 2– Bizans İmparatorluğunun Afrika ve İtalyadaki valilerinin sanı.

527 – **eksarhlık** [es. t. *eksarhane*] [Alm. Fr. *Exarchat*] [İng. *exarchy*]: 1– Bul-

gar başpapazının görev yeri. 2– Kuzey Afrika ve İtalya'daki Bizans İlleri.

528 – **eksen devletleri** [es. t. *mihver devletleri*] [Alm. *Axenmächte*] [Fr. *puissance d'axe*] [İng. *axis powers*]: II. dünya savaşından önce aralarında bir bağlaşma yapan Almanya, Japonya ve İtalya devletleri.

529 – **eksik akçe** [es. t. *nakıs akçe*]: Aşınmak ya da basılırken gereğinden az değerli maden katılmak nedeniyle, değerinden düşmüş para.

530 – **elliباşı:** Ulufeli humbaracı bölüklerinde odabaşından sonra gelen subayın sanı.

531 – **ellilik:** III. Selim zamanında çıkarılan paralardan birinin adı.

532 – **elma kürk:** Devlet büyükleri için tilki postunun yanak parçalarından yapılmış kürk.

533 – **emaret:** Emîr, bey, voyvoda ve prens gibi sanlarla anılan kişiler eliyle yönetilen ülkeler. bkz. **beylük.**

534 – **emîrülmü'minîn:** İslâm halifelerine verilen san.

535 – **emîrülümera:** Osmanlılarda eyalet valileri olan beylerbeyiler için, Abbasî halifeliğinde önceleri yalnızce askerî, sonraları ise askerî ve yönetsel geniş yetkileri olan başkomutanlar için kullanılan bir san.

536 – **emperyalizm** [Alm. *Imperialismus*] [Fr. *impérialisme*] [İng. *imperialism*] [Lat. *imperium "büyük devlet"ten*]: Bir devletin sınırlarını genişletme siyasası. 2– Bir devletin sınırları içine ya da erki altına aldığı ülke ve ulusları sömürme siyasası.

537 – **enaşağı:** Haremağalığı aşamalarından ilki. bkz. **haremağası.**

538 – **enek** [es. t. *hadım, tavaşi*] [Alm., İng. *Eunuch*] [Fr. *eunuque*]: Enenmlş, burulmuş, erkekliği giderilmiş kişi.

539 – **engizisyon** [Alm. *Inquisition, Ketzergericht*] [Fr., İng. *inquisition*] [Lat. *inquisitio «sorgu» dan*]: Eskiden, Katoliklerde dine aykırı davrananları araştırıp cezalandırmak üzere kurulmuş kilise mahkemelerine verilen ad.

540 – **engürüs** bkz. **ungurus.**

541 – **eolith** [Alm., Fr., İng. *Eolith*]: Taşçağından kalma yontma taş görünüşlü çakmaktaşı.

542 – **erdek** bkz. **içkale.**

543 – **erksiz dönem** [es. t. *fasıla-yı saltanat, devr-i fetret*] [Alm., İng. *interregnum*] [Fr. *interègne*]: Hükümet erki kalmayan bir yerde yeniden erk kuruluncaya dek geçen süre.

544 – **esame:** Yeniçerilerin ana kütükte kayıtlı olan adları.

545 – **esame çalma:** Suç işleyen bir yeniçerinin ocak'tan kovularak adının kütükten silinmesi.

546 – **esame kâğıdı:** Yeniçerilere künyeleri ve ulufe dereceleri yazılı olarak verilen kâğıt.

547 – **Eshab-ı Kiram** bkz. **sahabe.**

548 – **esirci:** 1847 de Osmanlı Devletinin de girdiği uluslararası bir anlaşma ile köleliğin kaldırılmasından önce tutsak alım ve satımı ile uğraşan tecimen.

549 – **esir emini:** Esircilerden vergi toplamakla yükümlü görevli.

550 – **eski** [es. t. *kıdemli*]: Bir görevde uzun süre çalışmış olan kimse.

551 – **eski odalar:** İstanbul'da Şehzadebaşı'ndaki yeniçeri kışlaları.

552 – **Eskisaray** [es. t. *Saray-ı Atik*]: İstanbul alındığında, bugünkü üniversite merkez binasının yerinde yapılmış olan sarayın adı.

553 – **eskiyazı bilgisi** [es. t. *paleografya*] [Alm. *Paläographie*] [Fr. *paléographie*] [İng. *paleography*]: Eski yazıların okunmasını konu edinen bilim dalı.

554 – **esnaf kâhyası:** Loncalarda esnafça seçilerek kadının onayı ile atanması kesinleşen, derecesi esnaf şeyhinden sonra gelen ve esnafın disiplinine, devletle ilgili işlerine bakmakla görevli yönetici.

555 – **esnaf kethüdası** bkz. **esnaf kâhyası.**

556 – **esnaf loncası:** Esnafın örgütlenip kurduğu birlik.

557 – **esnaf şeyhi:** Esnaf loncasının başkanı.

558 – **esnaf yiğitbaşısı:** Loncalarda esnafın zanaat ve ustalıkla ilgili işlerine bakan kimse.

559 – **eşkâl defteri** bkz. **anadefteri.**

560 – **eşkinci:** 1- Savaşa giden eyalet askeri. 2– II. Mahmut zamanında Batılı yöntemlerle eğitilmek üzere kurulan askerî örgüt.

561 – **eşkinci timarı:** İyeleri, alaybeylerinin bayrağı altında savaşlara katılmakla yükümlü olan timar.

562 – **eşmek:** Askerin bir yerden bir yere ya da savaşa gitmesi.

562-a **etajenero** [Alm. *Generalstände*] [Fr. *etats généraux*] [İng. *general estates*]: Eski Fransa'da üç sınıf halkın temsilcilerinden oluşan ulusal meclisin adı.

563 – **etmeydanı** [es. t. *meydan-ı lahm*]: İstanbul, Aksaray'da yeniçerilere et dağıtılan ve yeniçerilerin kazan kaldırdıklarında toplandıkları alan.

564 – **et tomruğu:** Etmeydanında yeniçeri ocağına özgü sekiz kasap dükkânı.

565 – **ev:** Padişah çocuklarının bucak içindeki özel daireleri.

566 – **eyalet:** Osmanlı devletinde en büyük sivil ve askerî yönetim bölgesi.

567 – **eyalet askeri:** Osmanlı ordusunun kapıkulu askeri dışında illerden sağlanarak oluşturulan ikinci bölümü. bkz. **topraklı süvari, yerlikulu, eşkinci.**

568 – **eyalet kadısı:** Osmanlılarda eyaletlerin tüm hukuk ve ceza işlerine doğrudan doğruya bakan kadılara verilen san.

568-a **eyalet kethüdası:** Osmanlılarda eyalet valileri ile sancak beylerinin başkentteki işlerini devlet dairelerinde izleyen görevli.

F

569 – **falakacı:** Kola çıkan sadrazamın, İstanbul kadısının, yeniçeri ağasının ya da sekbanbaşının yanında bulunan ve suçlu bulunanları falakaya yatıran görevli.

570 – **falanj** [Alm., İng. *Phalanx*] [Fr. *phalange*] [Yun. *phalanx*]: 1– Eski Yunanlılarda, özellikle Makedonya yayalarının çekirdeğini oluşturan mızraklı alay. 2– Kimi ülkelerde yarı askerî siyasal örgütlere verilen ad: İspanya ulusal falanjı gibi.

571 – **fatih** [Alm. *Eroberer*] [Fr. *conquereur*] [İng. *conqueror*]: İslâm devletlerinde bir ülkeyi ya da bir kenti düşmandan alan komutan ve hükümdara verilen yüceltme sanı: Mısır fatihi, Revan fatihi gibi. 2– İstanbul'u Türklere kazandıran Osmanlı padişahı II. Sultan Mehmet'in sanı.

572 – **fatih çocukları** [es. t. *evlâd-ı fatihan*]: Rumeli'yi açan gazilerin, Rumeli'nin kimi kent ve kasabalarında oturan torunları ile Anadolunun çeşitli yerlerinden oralara yerleştirilmiş olup Tanzimata kadar birtakım ayrıcalıkları bulunan Türkler.

573 – **Felemenk** [es. t. *Filandire*] [Alm. *Flandern*] [Fr. *Flandre*] [İng. *Holland, Netherland, Dutch*]: Bugünkü Hollanda, Belçika ve kuzey-doğu Fransa'ya eskiden verilen ad.

574 – **Fenerliler** [Alm. *Fanarioten*] [Fr. *Fanariotes*] [İng. *Fanariots*]: Divan-ı Hümayun çevirmenliği, 18. yüzyıldan sonra da Eflak ve Buğdan Beyliği yapan Fener'deki Rum Patrikhanesi çevresinde toplanmış Rumlara verilen ad.

575 – **fenerli reis:** Osmanlılarda devlet gemilerinde, 150 akçeye dek ödenek alan kaptan.

576 – **ferace:** 1– Osmanlı ülkelerinde, kadınların çarşaftan önce sokakta giydikleri üstlük. 2– 1848 den sonra ilmiye sınıfının giydiği bol yenli uzun giysi.

577 – **ferman:** Osmanlı devletinde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.

578 – **ferman gemisi:** Çanakkale Boğazın'dan geçen gemilerde geçme izni bulunup bulunmadığını yoklamakla görevli gemi.

579 – **fermanlı:** Hükümete karşı gelmek suçuyle aranan ve cezalandırılması için hakkında padişah buyruğu çıkan kimse.

580 – **fersah:** Eskiden kullanılan, yaklaşık olarak beş km. tutan bir uzunluk ölçeği.

581 – **fes:** Fas kentinde yapılmış olup buradan yayılan, kırmızı renkte keçeden bir başlık.

582 – **fetih** [Alm. *Eroberung*] [Fr. *conquête*] [İng. *conquest*]: Bir kent ya da ülkeyi düşman elinden savaşla alma.

583 – **fetihname:** Bir yerin alındığını muştulamak için, hükümdarların yabancı devlet başkanlarına, şehzadelere, valilere vb. yerlere yazdıkları resmî mektup.

584 – **fetva:** İslâm hukuku ile ilgili bir sorunun dinsel hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan ve yetkili orunca çıkarılan belge.

585 – **fetva emini:** Şeyhülislâm kapısında, istenen fetvaları hazırlamak ve şeriat mahkemelerince verilmiş bildirileri incelemekle yükümlü uzman görevli.

586 – **fetvahane** bkz. **şeyhülislâm kapısı.**

587 – **fezleke:** 1– Sadrazamın buyruğu ile divanda yakınmaları dinleyen çavuşbaşının kaleme aldığı tutanak. 2– Özetlenerek yazılan yapıt.

588 – **fındık:** Eskiden tüfek mermisi için kullanılan terim.

589 – **fındıkî:** III. Ahmet zamanında basılmış, 23 ayar ve 3.4575 gram ağırlığında bir altın para.

590 – **fındık rubiyesi:** Fındık altınının 1/4 ü değerinde Osmanlı altın paralarından biri.

591 – **fındık serpmek:** Savaş sırasında yeniçerilerin hep birden tüfekle yaylım ateşi açmaları.

592 – **filbakan:** Osmanlı sarayında fillere bakan görevli.

593 – **firavun** [Alm. *Pharao*] [Fr. *pharaon*] [İng. *pharaoh*]: Eski Mısır hükümdarlarının sanı.

594 – **firkate:** Osmanlı donanmasında, ince donanmanın ağır gemilerinden, kürekle yol alan, çektiri türünden, hızlı bir savaş gemisi.

595 – **firkateyn** [Alm. *Fregatte*] [Fr. *frégate*] [İng. *fregate*]: Üç direkli ve yalnız yelkenle yol alan bir savaş gemisi.

596 – **forsa** [es. t. *payzen*] [Alm. *Rudersklave, Galerensklave*] [Fr. *forçat*] [İng. *galley-slave*]: Eskiden, gemilerde kürek çekmekle yükümlü tutsak ya da yargılı kişi.

597 – **forslamak:** Bir yeri düşman elinden zorla almak.

598 – **forum** [Alm., Fr., İng. *Forum*]: Eski Romalılar döneminde, kentlerde kamu işlerini görüşmek için halkın toplandığı alan.

599 – **foştina:** Osmanlı İmparatorluğunda, Tuna'da işleyen gemilerden alınan su vergisi.

600 – **Frenk** [es. t. *Efrenç*]: Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

601 – **Frengistan:** Osmanlılarca Avrupa'ya verilen ad.

602 – **fülS(-i ahmer):** 1- Mısır'da basılmış bakır para. 2- Genel olarak bakır para, mangır.

603 – **fütüvvet:** Anadolu'da 13. yüzyıldan bu yana görülen örgütlenmiş zanaatçılar ve esnaf birlikleri.

604 – **fütüvvet-name:** Fütüvvet inancı, kuram ve örgütleri üzerine yazılmış kitap.

G

605 – **gaddare:** Ağır ve her iki yanı keskin bir tür kılıç.

606 – **gagauz:** Çoğunlukla Basarabya'da, Tuna ağızlarında, Dobruca ve Bulgaristan'da yaşayan, Hıristiyan Ortodoks mezhebinde bir Türk budunu.

607 – **galebe divanı:** Elçi kabulü ve kapıkulu ocaklarına ulufe dağıtılması nedeniyle toplanan gösterişli divan.

608 – **gali:** Alçak ve altı düz bir gemi türü.

609 – **galikancılık** [Alm. *Gallikanismus*] [Fr. *gallicanisme*] [İng. *gallicanism*]: Papaya bağlı olmayan özgür Fransız kilisesinin tuttuğu yol.

610 – **galyot:** Baçı ve kışı bir biçimde, altı düz eski bir gemi türü.

611 – **ganimet** [Alm. *Beute*] [Fr. *butin*] [İng. *booty*] : Savaşta düşmandan alınan mal, para, tutsak. İslâm kurallarına göre alınan ganimetin beşte biri devlet hazinesine, geri kalanı kılıç hakkı olarak askere bırakılırdı.

612 – **ganimet malı** [es. t. *mal-i ganimet*]: Osmanlılarda ganimetten devlet hazinesine ayrılan beşte bir ile madenlerden ve gömülerden sağlanıp kimsesizlere, yoksullara ve yolculara verilmek üzere ayrılan gelir.

613 – **garip yiğitler** bkz. **aşağı bölükler.**

614 – **garip yiğitler ağası:** Sağ gariplerle sol garipler bölüklerinin ağaları.

615 – **garp ocakları:** Osmanlı koruyuculuğunda bulunan Tunus, Cezayir ve Trablusgarp ülkelerinin tümü.

616 – **gazi** bkz. **hayriye altını.**

617 – **gazi:** 1– Müslümanlarda düşmana karşı savaşa giden kimse. 2– Savaşta üstün başarı gösteren Müslüman hükümdarlara ve komutanlara verilen en yüksek san: Gazi Sultan Murat, Gazi Mustafa Kemal Paşa.

618 – **gaziyan-ı rum:** Osmanlılarda ilk fetihler sırasında savaşa katılan tarikat dervişlerinden oluşan dinsel ve askerî bir takım.

619 – **gece bekçisi** bkz. **yatakçı.**

620 – **geçim:** Eskiden, düşman silahlarının etkisinden korumak için atlara giydirilen zırh.

621 – **geçim resmi** [es. t. *nân-pare*]: Bir kimseye geçimi için devletçe ayrılan ödenek.

622 – **geçiş vergisi** [es. t. *bac-ı ubür, mürüriye*]: Osmanlı ülkelerinden geçirilen yabancı kökenli mallardan alınan transit vergisi.

623 – **geçit akçesi** [es. t. *selâmet akçesi, mürûriye*]: Osmanlılarda, İstanbul'a getirilmekte olan kasaplık hayvanlardan, derbent ve başka geçitlerden geçirilirken alınan vergi.

624 – **geçmiş olsun armağanı:** Hastalanan padişaha sadrazam, ve şeyhülislâmın yolladıkları bağışlar.

625 – **gedik:** 1– Büyük kurumlarda ve saraylarda, sayıları belli ve değişmez hizmet yerleri, görev ve ayrıcalıkları. 2– Esnafa, zanaatlarını uygulayabilmeleri için verilen izin ya da ayrıcalık belgesi.

626 – **gedikli ağalar** bkz. **dışağalar.**

627 – **gedikli cariye:** Saray karavaşları aşamalarının en yükseği.

628 – **gedik yöntemi:** Belli bir hizmetin görüleceği yerlerin belli ve değişmez sayıda olması yöntemi.

629 – **gelin alayı:** Padişah kızlarının evlenmeleri sırasında yapılan tören.

630 – **gemi arslanı:** Eskiden kimi gemilerin baş tarafında bulunan tahtadan yapılmış hayvan figürleri.

631 – **gemi izni** [es. t. *izn-i sefine*]: Osmanlı İmparatorluğunda, yabancı gemilerin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçebilmeleri için almak zorunda bulundukları padişah buyruğu ve bunun için ödenen vergi.

632 – **gerusia:** Eski Isparta devletini yöneten 28 üyeli ihtiyarlar meclisi.

633 – **gidiş alayı:** Padişahların saray dışı gezilere çıkmaları dolayısıyle düzenenlenen tören.

634 – **gidiş müdürü:** Padişahların saray dışı gezilerini düzenlemekle yükümlü görevli.

635 – **giray:** Kırım hanlarına ve han ailesinden olan prenslere verilen san.

636 – **girdab ağası:** Taşıtları deniz ve ırmaklardaki burgaçlardan geçirmekle görevli kişilerin buyurucusu.

637 – **giyimbaşı:** Soynuk eskilerin başı.

638 – **glysıcıbaşı** [es. t. *ser-esvabî, esvapçı başı*]: Padişahın giysilerini hazırlayan ve saklayan esvapçıların başı.

639 – **gizli mühimme** [es. t. *mektume, mühimme-i mektume*]: Babıâliden gizli olarak yazılan hüküm ve fermanların örnekleri yazılı mühimme defteri.

640 – **gladyator** [Alm., İng. *Gladiator*] [Fr. *gladiateur*] [Lat. *gadius'tan*]: Eski Roma'da, halkı eğlendirmek için arenada birbirleriyle ya da yabanıl hayvanlarla dövüşen savaşçı.

641 – **gospodar** (İslavca'dan): Eskiden Rumeli'de büyük toprak sahiplerine verilen san.

642 – **gospodarlık:** Eskiden Rumeli'de bir çeşit ağalık.

643 – **goygoycular:** Eskiden Muharrem ayında kapı kapı dolaşıp toplu halde dilenen kimseler.

644 – **göç** [es. t. *hicret, Hicret-i Nebevî*]:622 yılında Muhammet Peygamberin, İslâm takviminin başı sayılan, Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayı.

645 – **göçebe** [es. t. *bedevî*] [Alm., Fr. *Nomade*] [İng. *nomad*]: Bir yere yerleşik olmayıp durum ve koşullara göre sürekli yer değiştiren kişi ya da topluluk.

646 – **göçer-evli gaziler:** Yaz ve kış çadırda oturan Türk boyları.

647 – **göçeskisi:** Padişahın özel hizmetlerini gören ve güğümbaşının yardımcılığını yapan görevli.

648 – **göçler** [es. t. *muhaceret-i akvam*] [Alm. *Völkerwanderung*] [Fr., İng. *migration*]: Kalabalık toplulukların yurtlarını bırakarak yerleşmek üzere başka ülkelere gitmeleri.

649 – **göçürücü:** Seferde, padişah tuğlarının ikisini bir konak ileride taşıyan dört kişiden ikisine verilen san. bkz. **kondurucu.**

650 – **göğe:** Yirmi altı çift kürekle çekilen eski savaş gemilerinin bir türü.

651 – **göğüslük:** Savaşlarda göğüsü korumak için kullanılan zırh.

652 – **gölköyü** [Alm. *Seedorf*] [Fr. *lacustre* (*cité de*)] [İng. *lake-dwelling*]: Tarih öncesi zamanlarda göllerin içinde kazıklar üzerine kurulan barınaklardan oluşan köy.

653 – **gönder:** 1– Ucuna sancak, bayrak gibi şeyler takılan uzun sopa. 2– Elle düşman üzerine fırlatılan ucu demirli kısa mızrak. 3– Her bölgede bulundurulan voynuklardan iki, üç ya da dört kişilik guruplara verilen ad.

654 - **gönüllü** [Alm. *Freiwilliger*] [Fr. *volotaire*] [İng. *volunteer*]: 1- Kendi isteği ile asker olan kimse. 2- bkz. **yerlikulu.**

655 - **gönüllü ağası:** Savaşlara gönüllü olarak katılan askerin komutanı.

656 - **gönüllü gedikli:** Kimi illerde yeniçeri yerine ulufe ile görev yapan gönüllülerin belli ve değişmez sayıdaki hizmet yerleri.

657 - **gönüllü yeniçeri:** Kent ve kasabalardaki gönüllülerin yeniçerilik onur ve ayrıcalıklarından yararlanmak isteyenleri arasından ocağa alınan yeniçeri adayı.

658 - **görünççü** bkz. **götürücü.**

659 - **götürücü:** 1- Hassa kuşbazlarının iki sınıfından. görevleri doğan, şahin ve atmaca gibi av kuşlarını yakalayıp, sağ olarak İstanbul'a getirmek olan biri; öteki sınıf için bkz. **gürenci.** 2- Seferde padişahın iki tuğunu bir konak ileride taşıyan dört kişiden ikisi.

660 - **gözcü kule:** Kale duvarları üzerinde dışarıya doğru taşırılmış olarak oturtulan gözetleme kulesi.

661 - **gözde** bkz. **odalık.**

662 - **gramatikos:** Padişah divanında, Rumca olarak yazılan belgeleri kaleme alan Rum yazman.

663 - **gregoryen takvimi** [Alm. *gregorianischer Kalender*] [Fr. *calendrier gregorien*] [İng. *Gregorian calendar*]: Sezaryen takvimindeki ortalama 365. 1/4 günlü her güneş yılında meydana gelen 11 dakika ve 12 saniyelik fazlalığı gidermek için, Papa XIII. Gregor'un buyruğu ile 1582'de yapılan düzeltme sonucunda ortaya çıkan ve dünya uluslarının çoğunluğunca benimsenen takvim.

664 - **gulet** (İt. *guletta*'dan): İki direkli, yelkenli bir savaş gemisi türü.

665 - **güğümbaşı:** Hazine koğuşu eskilerinden, padişahın özel işlerini yapmakla yükümlü bir saray görevlisi.

666 - **Gülhane Hatt-ı Hümayunu:** 1839'da İstanbul'daki Gülhane alanında okunup Tanzimat'ı resmî olarak ilân eden padişah buyruğu.

667 - **gümrük dairesi:** [es. t. *rüsumat emaneti, rüsumat müdiriyet-i umumiyesi*]: Gümrük işlerine bakan resmî daire.

668 - **gümrük dairesi başkanı:** [es. t. *gümrük emini*]: Osmanlı devletinde gümrük işlerine bakan resmî dairenin başında bulunan görevli.

669 - **gümrük kulluğu:** Osmanlı devletinde gümrük muhafaza örgütünün bulunduğu yerin adı.

670 – **gümrük vazifesi:** Fakir ve muhtaç olan kimselere, padişaha dua etmeleri için İstanbul gümrüğü gelirlerinden ayrılan ödenekler.

671 – **günbaşı ağaları:** Eskiden batmış olan gemileri sudan çıkarmayı iş edinen kimseler.

672 – **günbilik** [es. t. *takvim*] [Alm. *Kalender, Almanach, Geschichts-tafel*] [Fr. *calendrier, almanach*] [İng. *calendar, almanac*]: 1– Zamanı yıllara, mevsimlere, aylara ve günlere ayırmak için uygulanan dizge. 2– Zaman ve zaman sırası ile ilgili bilgileri kapsamak üzere düzenlenen türlü biçimdeki yazılar.

673 – **gündelik çıkması:** [es. t. *mevâcib ihracı*]: Yeniçeri ulufelerinin üç aylık tutarının ödenmesine başlanması.

674 – **gündelik defteri** [es. t. *mevâcib defteri, ulufe defteri*]: Yeniçerilere ödenen ulufelerin hesabı tutulan defter.

675 – **güreci:** Saray ahırlarında tay bakıcısı.

676 – **gürenci:** Hassa kuşbazlarının iki sınıfından, görevleri üleş zamanı İstanbul'a gelerek padişahın kuşhanesindeki av kuşlarını eğitmek olan biri; öteki sınıf için bkz. **götürücü.**

677 – **gürenç:** Doğan, şahin ve atmaca gibi av kuşlarının bakımı ve eğitimi işine verilen ad.

H

678 – **habeşağa** bkz. **haremağası.**

679 – **hacbeyi** [es. t. *emir'ül-hac*]: Her yıl hacca giden kafilenin başkanı.

680 – **hacegân, hacegânlık** [es. t. *hacegân-ı divan-ı hümayun*] : Divan ve Babıâlî dairelerindeki büro şefleri ile daha başka kimi görevlilere verilen yüksekçe bir aşama.

681 – **Hacıbektaş Bayrağı** bkz. **beyaz bayrak.**

682 – **haç** [es. t. *çarmıh, salîb*] [Alm. *Kreuz*] [Fr. *croix*] [İng. *cross*]: 1– Eski Romalılarda suçluyu öldürmek için kullanılan bir araç. 2– Hıristiyanlığın simgesi olan, birbirini dik kesen iki doğrunun oluşturduğu biçim, put.

683 – **haçlılar** [es. t. *ehl-i salîb*] [Alm. *Kreuzfahrer, Kreuzritter*] [Fr. *les croisés*] [İng. *the crusaders*]: Haçlı seferlerine katılanlar.

684 – **haçlı seferleri** [es. t. *ehl-i salîb seferleri*] [Alm. *Kreuzzüge*] [Fr. *roisade*] [İng. *crussade*]: XI. ve XII. yüzyıllarda Batılı Hıristiyanlarca, kutsal yerleri Müslümanların elinden almayı amaçlayan ve sekiz kez yinelenen savaşlar.

685 – **hadım ağası** bkz. **harem ağası, akağa.**

686 – **hâdimülharemeyn:** Halifeliği aldıktan sonra Osmanlı padişahlarının kullandıkları bir san.

687 – **haham** [Alm. *Rabbiner*] [Fr. *rabbin*] [İng. *rabbi*]: Yahudilerde din bilgini, din adamı.

688 – **hakan:** Türk, Moğol ve Tatar büyük-hanları için, hükümdarlar hükümdarı anlamında kullanılan bir san.

689 – **hakan kaleleri** [es. t. *kala-ı hakaniyye*]: Sırbistan'da bulunan Belgrad, Fethülislâm, Böğürdelen (Şabaç) ve Semendere kalelerinin topluca adı.

690 - **halayık** bkz. **karavaş**

691 - **halife** [Alm. *Kalif*] [Fr. *calife*] [İng. *calif, khalif*]: 1- Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kişi. 2- Hükümdar. 3- Osmanlı padişahlarının kullandıkları sanlardan biri. 4- Babıâlideki dairelerin birinde hacegâna bağlı birinci sınıf memurluk ve yazmanlık yapan kişi.

692 - **halifelik** [es. t. *hilâfet*] [Alm. *Kalifat*] [Fr. *califat*] [İng. *califfate*]: 1- Halifenin görevi. 2- Halife niteliği ve orunu. 3- Halifenin egemenliği altındaki ülkeler.

693 - **hamail çıkarmak:** Savaşta kılıçla düşman askerinin sağ omuzundan vurup sol kalçasına kadar yararak gövdesini ikiye bölmek.

694 - **hâmlse:** Osmanlılarda sivil aşamaların ilk basamağı.

694a- **hamlacıbaşı:** Saray kayıklarında kürek çeken hamlacıların başı olup hükümdarın bindiği kayığın en önünde kürek çeken, aynı zamanda bostancı ocağının kayıkhane kısmının buyurucusu olan görevli.

695 - **han:** 1- Türk hükümdarlarına özgü bir san: Sultan Selim Han gibi. 2- Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan san. 3- Konaklama yeri.

696 - **han görünüşü:** Kırım hanlarının başkanlığında toplanıp ülkedeki işlerin görüşüldüğü divan.

697 - **hansoyu** [es. t. *hanedan, sülâle*] [Alm. *Herrscherhaus, Dynastie*] [Fr. *dynastie*] [İng. *dynasty*]: Tarihe geçmiş bir ataya dayanan soy.

698 - **Hanza Kentleri Birliği** [Alm. *Hansa, Hansestäte*] [Fr. *Hanse, Villes Hanseatiques*] [İng. *Hanse*]: Kuzey Avrupa'da Reval ile Amsterdam arasında uzanan bölgede kıyı ve iç ülkedeki 90 kadar Alman kentinin kurdukları ve XIII.-XVII. yüzyıllarda Rusya'dan İngiltere'ye dek kuzey tecimini elinde tutan tecimsel ve siyasal bağlaşmanın adı.

699 - **haraç:** 1- Osmanlılarda genel olarak, toprak sahibi olan bireylerden devletçe alınan vergi. 2- Osmanlılarda Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü bulundukları kafa ve toprak vergisi.

700 - **haraççı:** Haraç adlı vergileri toplayan görevli.

701 - **haraçlı** [es. t. *haraçgüzar*] [Alm. *tributpflichtig, tributär*] [Fr. *tributaire*] [İng. *tributary*]: Haraca bağlanmış, vergi ödeyen: Erdel, Osmanlı devletine haraçlı bir beylikti.

702 - **harbî:** 1- Osmanlı devleti ile henüz barış halinde bulunmayan, bir antlaşma yapmamış olan devletler ve bu devletlerin uyrukları. 2- Os-

manlı ülkelerinde tecimle uğraşan yabancı uyruklulara verilen ad.

703 - **harç** [Alm. *Unkosten*] [Fr. *frais*] [İng. *fee, charge*]: Resmî dairelerde görülen hizmet karşılığı olarak iş sahibinden alınan para.

704 - **harçlıkçı:** Savaşta bulunan timarlı sipahilerin, dirliklerinden elde edilmiş geliri alıp kendilerine getirmek üzere izinli gönderdikleri kimse.

705 - **hareket ordusu:** 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) ayaklanmasını bastırmak üzere Rumeli'den İstanbul'a gelen Osmanlı ordusu.

706 - **harem:** Eskiden saray ve konaklarda yalnız kadınlara ayrılan bölüm.

707 - **haremağası:** Eski Roma, Abbasî, Memluk ve Osmanlı saraylarında ve büyük konaklarda harem bölümünü korumak ve türlü hizmetlerini görmekle yükümlü olan erkekliği giderilmiş zenci görevli. Haremağaları şu aşamalardan geçerlerdi: en aşağı, aceml ağa, nöbet kalfası, ortanca, hasıllı ya da hasırlı, yayla başgulamı, Yenisaray başkapı gulamı. Daha da yükselebilirlerse Eskisaray başkapı gulamı ve sonunda kızlarağası olurlardı.

708 - **haremeyn şeyhi:** 1- Halifenin Mekke ve Medine'de bulundurduğu görevli. 2- Şam valisinin sanı.

709 - **hariç medresesi** [es. t. *ibtida-ı hariç, hareket-i hariç*]: Osmanlılar döneminde ilk öğretim yapan medrese.

710 - **has:** Yıllık geliri 100.000 akçeyi aşan dirlik.

711 - **hasbahçe:** Saray sınırları içinde bulunan bahçe ve bostanlar.

712 - **hasbahçe bostancıları:** Saray sınırı içindeki bağ ve bahçelere bakan bostancı ocağı görevlilerine verilen ad.

713 - **hasbahçe ocağı:** Saray bahçe ve bostanlarını işleyen, başka bir ödenek almadıklarından yetiştirdikleri yemiş ve sebzenin saray gereksemelerinden artakalanını satmak yoluyle geçinen bahçıvanların bağlı bulundukları örgüt.

714 - **haseki:** 1- Bir görevde eskimiş olanlara verilen san. 2- Bostancı ocağının küçük aşamalı subayları. 3- Sarayda padişahın gözüne ve gönlüne girmiş olan karavaş.

715 - **hasekibaşı:** Bostancılardan, işi haremeyn vakıflarının gelirlerini toplamak olan görevli.

716 - **haseki ortaları:** Yeniçeri ocağının 14., 49., 66. ve 67. ortaları. Çok saygı gören ve kendilerine ağa diye seslenilen bunların orta yayabaşı-

ları, ikisi sağda ve ikisi solda olmak üzere, camiye giderken padişahın yanında yürürler, ava çıktığında da buyrukları altındaki adamlar ve besledikleri tazılarla birlikte giderlerdi.

717 – **haseki oturağı:** Hasekl ortalarından emekliye ayrılanlara bağlanan ödenek.

718 – **haseki sultan:** Padişahtan çocuğu olan karavaş.

719 – **hasene:** Osmanlı altın paralarından birinin adı.

720 – **hasfırın:** Saray halkının ekmeğini pişiren fırın.

721 – **hasıllı:** Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası.**

722 – **haslılar:** Kendilerine timar ve zeamet yoluyle dirlik olarak toprak ayrılmış olan kimseler.

723 – **hasoda** [es. t. *hane-i hass*]: Enderun'da içoğlanlara ayrılan altı oda ya da koğuştan birincisi ve en önemlisi.

724 – **hasodabaşı:** Has-oda görevlilerinin en eskisi olup törenlerde padişahın giysilerini giydirip çıkarmakla, padişah nereye giderse yanında bulunmakla görevli kişi.

725 – **hasoda hazinesi:** Hasodada saklanan değerli eşya ile padişahın özlük paralarının bulundurulduğu yer.

726 – **hasodalık:** Padişahın seçtiği odalık.

727 – **has-odalılar:** Hasodabaşının buyruğu altında, sayıları 30–40 olup içlerinde silahtar, çuhadar, rikabdar, tülbent gulamı, miftah gulamı gibi önemli görevlilerin de bulunduğu; başlıca görevleri kutsal hırka dalresinin temizliğine bakmak, mübarek günlerde öd ağacı yakıp gülsuyu serpmek ve Kur'an okumak olan, türlü hizmetlerini yerine getirdikleri padişahın saray içindeki en yakınlarından oluşan örgüt.

728 – **hassa bahçeleri** [es. t. *hadaik-i hassa*]: Sarayın malı olup saray sınırları dışında bulunan bahçe ve bostanlar.

729 – **hassa bostancıları:** Sarayın dışında bulunan, ancak saraya özgü bahçe ve bostanlara bakan görevli.

730 – **hassa kaptanı:** Osmanlı donanmasında kürekle çekilen gemilerin kaptanlarına verilen ad.

731 – **hatman:** Kazak başbuğunun sanı.

732 – **havale kulesi:** Alınması zor bir kaleyi sıkıştırmak için konum bakımından elverişli bir yere yapılan küçük kule.

733 - **havari** [Alm. *Apostel*] [Fr. *apôtre*] [İng. *apostle*]: İnanç ve öğütlerini yaymak için İsa Peygamberin görevlendirdiği 12 kişiden her biri.

734 - **havra** [Alm. *Synagoge*] [Fr., İng. *synagogue*]: Yahudi tapınağı.

735 - **hayrlye altını:** il. Mahmut'un tahta çıkışının 21. ve 22. yıllarında çıkarılan para.

736 - **hayta:** Osmanlıların ilk zamanlarında eyalet askerinin uçboylarında görevli sınıflarından biri.

737 - **hazine çadırı:** Sefere çıkan Osmanlı ordusunun konakladığı yerde, birlikte taşınan para ve maliye defterlerinin saklandığı çadır.

738 - **hazinedar ağa:** Harem dairesi içinde yapılan harcama işlerine bakan siyah haremağası.

739 - **hazinedar başı:** İçağalardan biri ve içsarayda hazine koğuşunun buyurucusu olan kişi.

740 - **hazinedar usta:** Sarayın harem dairesindeki değerli eşyaları korumak ve padişahın özel hizmetlerine bakmakla görevli karavaş.

741 - **hazine defterdarı:** Osmanlılarda, eyaletlerde devlet gelirlerini toplayan ve hesaplarını tutan görevli.

742 - **heklmbaşı** [es. t. *reis-ül-etibba*]: Osmanlı sarayının ve tüm ülkenin sağlık işlerinden sorumlu olan kişi.

743 - **helot** [Alm., Fr., İng. *Helot*]: Eski Isparta'da toprağa bağlı yerli halk, devlet köleleri.

744 - **helvacılar** [es. t. *helvaciyan-ı hassa*]: Saray mutfağında helva, şurup ve türlü tatlılar, kokulu ve lezzetli macunlar hazırlamakla görevli kişiler.

745 - **helva sohbeti:** Eskiden kış gecelerinde, ileri gelenlerin düzenledikleri, bilgin, şair, sanatçı ve müzikçilerin de katıldıkları toplantı.

746 - **hetman:** Lehistan'da başkomutan; 1539'dan sonra Hetman Vielki (Büyük Hetman) denmiştir.

747 - **heybeci ocağı:** Bostancı ocağına bağlı ve görevleri heybe yapmak olan bir sınıf.

748 - **heyet-i temsiliye** bkz. **temsilciler kurulu.**

749 - **hıdrellez dağıtımı** [es. t. *ruz-ı hızır tevzii, ruz-ı hızır taksiti*]: Osmanlılarda halktan hıdrellezde toplanmak üzere konan vergi.

750 - **Hırlstlyan cizyesi** [es. t. *cizye-i gebran*]: Selçuklu ve Osmanlılarda Hırlstiyan uyruklardan alınan kafa vergisi.

751 – **hicrî tarih:** [Alm. *Hedschra Zeitrechnung*] [Fr. *ère de l'hégire*] [İng. *hegira era, Mohammedan era*]: Muhammet Peygamberin Mekke'den Medine'ye göçü (1622) ile başlayan ay yılı sayımı.

752 – **hidiv** [Alm., İng. *Khedive*] [Fr. *khédive*]: 1– Osmanlı sadrazamlarının sanlarından biri. 2– Osmanlı yönetimi döneminde bir süre Mısır valilerine verilen san.

753 – **hidivlik** [es. t. *hidiviyet*] [Alm., Fr. *Khedivat*] [İng. *khediviate*]: 1– Mısır valiliği sıfat ve orunu. 2– Mısır valisinin yönetimi altındaki ülke.

754 – **hilat giydirmek:** Padişahın sadrazamlara, vezirlere ve daha başka devlet ileri gelenlerine; bunların da, daha küçük aşamada olanlara, yüceltmek ve ödüllemek için, değerli kumaş ya da kürkten yapılmış bir kaftan giydirmeleri.

755 – **hisar** bkz. **içkale.**

756 – **hisareri:** Kale gözeticiliği ile görevli asker.

757 – **hisar gedliği:** Kalelerde sürekli olarak görev yapan askerlerden timarlılara özgü olan belli ve değişmez sayıdaki yer ve görev.

758 – **hisse** bkz. **terakkî.**

759 – **hizmet timarı:** Sınır boylarındaki kimi camilerin imam ve hatiplerine, ayrıca saray hademe ve müteferrikalarına verilen timar.

760 – **hoplit** [Alm. *Hoplit*] [Fr., İng. *hoplite*] [Yun. *hoplites*]: Eski Yunanistan'da ağır silahlı yaya askeri.

761 – **höyük** [Alm. *Höjük*] [Fr.. İng. *Höyük*]: Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme yerlerinde yıkıntıların üstüste yığılmasıyle oluşan ve çok kez içinde yapıt kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe.

762 – **humbara:** Demir ya da tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan, içine patlayıcı maddeler doldurulup havantopu ya da el ile atılan bir tür bomba.

763 – **humbaracılar kışlası** bkz. **humbarahane.**

764 – **humbarahane:** 1– Humbara yapılan devlet fabrikası. 2– Humbaracı yetiştirmek ereğiyle 1739'da açılan ilk Türk askerî okullarından biri.

765 – **humbara ocağı:** Yeniçeri örgütünde humbara yapan ya da savaşta humbara kullanan ağabölüğü.

766 – **hurda akçe** bkz. **çürük akçe.**

767 – **hutbe:** İslâm ülkelerinde, devletin bağımsızlığı belirtisi olarak, cuma ve bayram namazlarından önce okunan dua ve verilen öğütler.

768 – **huzur dersleri:** Ramazan'ın ilk gününde başlayıp sekiz gün süren, seçkin bir bilginin padişahın önünde verdiği din dersleri.

769 – **hücre:** Medreselerde öğrencilerin, tekkelerde dervişlerin oturdukları küçük oda.

770 – **Hüdavendigar:** 1– Osmanlı padişahı I. Murat'a verilen san. 2– Bursa sancağına, sonradan iline verilen ad.

771 – **hüküm:** Padişah divanından padişah adına çıkan karar.

772 – **hükümdar** [Alm. *Herrscher*] [Fr. *souverain*] [İng. *sovereign, ruler*]: Taht sahibi devlet başkanı.

773 – **hünkâr:** Osmanlılarda yalnız padişahlar için kullanılan bir san.

774 – **hünkâr çavuşu** bkz. **mabeyn çavuşu.**

775 – **hünkâr gemisi reisi:** Hünkâr baştardesinin kaptanı.

776 – **hünkâr kalfaları:** Padişahın günlük hizmetlerini gören gedikli karavaşlar: hazinedar usta, ibrikdar usta, kilerci usta, çamaşırcı usta, kahveci usta, çaşnigir usta, kutucu usta.

777 – **hünkâr mahfili:** Sultan camilerinde padişahlar için yapılmış olan özel yer.

I

778 – **ılgar** [Alm. *Eilmarsch, Streifzug*] [Fr. *galop*] [İng. *gallop, raid*]: Atla ansızın yapılan doludizgin saldırı.

779 – **ılgarcı**: 1– Ilgarla düşman toprağına saldıran kimse, akıncı, çapulçu. 2– Tatar, sürat postası.

780 – **ılgar etmek** bkz. **ılgarlamak.**

781 – **ılgarlamak** [Alm. *Streifzug zu Pferde unternehmen, gallopieren*] [Fr. *galoper*] [İng. *gallop, raid*]: Ilgarla bir ülkeye saldırmak, akın ve çapul yapmak.

782 – **ıslahat** [es. t. *teceddüd*] [Alm., İng. *Reform*] [Fr. *réforme*]: 1– Genel olarak herhangi bir kuruluşta, devlet düzeninde eskimiş ya da bozulmuş olan yanları düzeltmek. 2– Osmanlı tarihinde gerileme döneminden başlanarak zaman zaman Batı örneğine göre girişilen yenileşme ve ilerleme atılımlarına verilen ad.

783 – **Islahat Fermanı**: 1856'da Sultan Abdülmecit'in çıkarmış olduğu yenilik buyrultusu.

784 – **ızbandut** [İt. *bandito'dan*]: Osmanlılarca Rum korsanlarına verilen ad.

İ

785 – **ibret taşı** [es. t. *seng-i ibret*]: Topkapı sarayının ortakapısı önünde bulunan ve üzerine, kesilen insan başlarının konduğu taş.

786 – **ibrikçi** [es. t. *ibrikdar*]: Hasoda örgütünde, sarayın leğen, ibrik vb. eşyalarından sorumlu olan görevli.

787 – **ibrikdar usta:** Sarayın harem dairesinde leğen ve ibriklere bakan ve padişahın özel hizmetini gören karavaş.

788 – **Icareliler:** Sınır boylarındaki kent ve kalelerde görev yapan yerli topçulardan bir asker sınıfı.

789 – **icazet almak:** Medreseden diploma almak.

790 – **icmal defteri:** Yeni alınan ülkelerdeki toprak yazımı defterlerinin, yalnız yönetim örgütü ile köy adları ve yıllık gelirlerinin yazılı bulunduğu bir türü.

791 – **icmalli kılıç** bkz. **kılıç zeamet.**

792 – **icmalli zeamet** bkz. **kılıç zeamet.**

793 – **Içağaları:** Osmanlı sarayında içsaray bölümünde hükümdarın hizmetiyle görevli ağalar: kapıağası, haznedarbaşı, kilercibaşı, sarayağası.

794 – **Içağası:** Vezirlerin gözde uşağı.

795 – **iç bayramlaşma** [es. t. *iç muayede*]: Padişahın saray kadınları ile yaptığı bayramlaşma töreni.

796 – **iç eleştiri** [es. t. *intikad-ı dahilî*] [Alm. *innere Kritik*] [Fr. *criticique interieure*] [İng. *internal criticism*]: Tarih kaynaklarının eleştirisinde belgeyi iç belirtilerine göre değerlendirme yöntemi.

797 – **içeriden çıkma:** Enderundan çırağ olma.

798 – **Içhalkı** [es. t. *enderun halkı*]: Sarayda çalışan görevliler.

799 – **içhazine** [es. t. *hazine-i enderun*]: Osmanlı sarayında padişaha özgü para, süs eşyası ve değerli eşyanın saklandığı yedek hazine.

800 – **içli müderrisleri:** İstanbul, Edirne, Bursa ve bu illere bağlı yerlerdeki medreselerde çalışan, 150 akçeden daha çok gündelikleri olan müderrisler.

801 – **Içkale** [es. t. *balâ hisar*]: Bir kentin ya da önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış yüksek duvarlı ve kulell, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.

802 – **Içmehterl:** Saray mehterlerinin padişahla ilişkileri daha yakın bulunanları.

803 – **Içoğlanları:** Topkapı, Galata, İbrahimpaşa ve Edirne saraylarına alınıp türlü devlet hizmetleri için aday olarak yetiştirilen gençler.

804 – **Içsaray** [es. t. *enderun*]: 1– Eskiden saraylarda harem ve hazine dairelerinin bulunduğu iç kısım. 2– Topkapı sarayında taht kapısından sonra başlayan, padişahın harem dairesi, "hırka-i saadet" ve hazine dairelerinin bulunduğu bölüm.

805 – **içsavaş** [es. t. *dahili harb*] [Alm. *Bürgerkrieg*] [Fr. *guerre civile*] [İng. *civil war*]: Bir ulusun içinde türlü anlayıştaki topluluklar arasında çıkan savaş.

806 – **Ihtisap ağası** [es. t. *ihtisab emini, ihtisab nazırı*]: İstanbul kentinin belediye işlerini yürütmekle yükümlü görevli.

807 – **Ihtisap resmi:** Osmanlılarda belediye işleri için alınan vergi.

808 – **ikbal** bkz. **odalık.**

809 – **ikilik:** Osmanlı ülkelerinde bir ara kullanılan gümüş ve bakır karışımı paranın adı.

810 – **ikinci kapı** bkz. **ortakapı.**

811 – **ikinci mabeyinci** [es. t. *karin-i sani*]: Mabeyin dairesinde hizmet eden görevlilerden ikinci derece olanının sanı.

812 – **ikinci mehter:** Ağa gediklilerinden, görevi ağa divanını düzenlemek olan ikincisi.

813 – **ikinci üçaylık** [es. t. *recec mevacibi*]: Yeniçerilere verilen ikinci üç aylık ödeneğin adı.

814 – **ikinci yer:** Topkapı sarayında Ortakapı ile Akağalar kapısı arasında olup padişah divanının kurulduğu yer.

814a– **ikindi divanı:** Padişah divanında sonuçlandırılamayan işlerin görüşülmesi için sadrazam konağında ya da sadrazamlık dairesinde, salı ve perşembe günleri dışında, ikindi namazından sonra kurulan divan.

815 – **ikon** [Alm. *İkon*] [Fr. *icone*] [İng. *icon*]: Ortodoks kiliselerinde bulunan dinsel resim ve heykeller.

816 – **ilhan** bkz. **kayser** 1.

817 – **ilkçağ** [es. t. *kurun-ı ulâ, kurun-ı kadîme*] [Alm. *Altertum*] [Fr. *antiquité*] [İng. *antiquity*]: Tarihçe bilinen en eski zamanlardan, genellikle Batı Roma İmparatorluğunun çöküşüne (476) değin geçen zaman kesimi.

818 – **ilkçağ tarihi:** Yazılı belgelerin bulunduğu en eski zamanlardan, genellikle Batı Roma İmparatorluğunun çöküşüne (476) değin geçen zamanları konu edinen bilim.

819 – **ilk üçaylık** [es. t. *masar mevacibi*]: Yeniçerilere verilen birinci üç aylık ödenek.

820 – **ilmiye:** 1– Osmanlılarda din, yargı ve öğretim işleriyle uğraşan devlet görevlileri sınıfı. 2– Bu gibi işleri yürütenlerin uğraşı.

821 – **iltizam:** Hazine malı bir gelir kaynağının belli bir ücret karşılığında kişilere satılması yöntemi.

822 – **ilyazıcı** [es. t. *muharrir-i memalik*]: Osmanlılarda yeni alınmış toprakların yazımını yapmakla yükümlü görevli.

823 – **imamevi:** Kadınlar için cezaevi.

824 – **imdadiye** [es. t. *imdadiye-i seferiye, imdadiye-i hazeriye*]: Osmanlılarda savaş zamanı savaş giderlerini karşılamak, barış zamanı bütçe açığını kapatmak amacı ile halktan alınan töresel vergi.

825 – **ince donanma:** Hafif savaş gemilerinden oluşan deniz gücü.

826 – **İnebolu kütüğü:** Karadeniz'de kereste taşıtı olarak kullanılan bir tür yelkenli küçük gemi.

827 – **insanbilim** [es. t. *ilm-i beşer*] [Alm. *Anthropologie*] [Fr. *antropologie*] [İng. *antropology*]: İnsanın kökenini, biyolojik yapısını, gövdesel özelliklerini, kültürlerini, toplumsal davranışlarını vb. konu edinen ve bunları kendine özgü yöntemlerle inceleyen bilim.

828 – **insancılık** [Alm. *Humanismus*] [Fr. *humanisme*] [İng. *humanism*]: 1– Eski Yunan ve Roma kültürünü en yüksek kültür örneği diye alan ve ortaçağın skolastik düşünüşüne karşı XIV. yüzyılda doğan felsefe bilim ve sanat görüşü. 2– İnsanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan anlayış.

829 – **insan hakları evrensel bildirgesi** [es. t. *hukuk- beşer beyannamesi*]: 1689 tarihli Bill of Rights'a dayanan ve Kuzey Amerika'daki İngiliz sömürgenlerinde geliştirilerek kimlerinin anayasalarına girmiş olan, insan hahlarının, Fransız ulusal meclisince 26 Ağustos 1789'da ilan edilen ve insanın doğal ve vazgeçilmez haklarını (özgürlük, mülkiyet, keyfi baskıya karşı direnme hakkı) saptayan belge.

830 – **irsaliye akçesi** bkz. **cep harçlığı.**

831 – **iskemle ağası:** Padişahın, ata binerken ayak basmak için kullandığı çuha kaplı biniş iskemlesini taşıyan ağa.

832 – **iskemlecibaşı:** Hasahırdaki biniş iskemlesini saklamakla yükümlü görevli.

833 – **İslâmcılık** [es. t. *İttihad-ı İslâm*] [Alm. *Pan-islamismus*] [Fr. *Panislamisme*] [İng. *Panislamism*]: Bütün Müslümanları bir yönetim altına toplama amacını güden siyasal ülkü.

834 – **İslâm ülkeleri** [es. t. *dar-ül-İslâm*]: Müslüman bir hükümdarın egemenliği altına girmiş olan ülkeler.

835 – **İslavcılık** [es. t. *İslâv İttihadı*] [Alm. *Pan-slavismus*] [Fr. *Panslavisme*] [İng. *Panslavisme*]: Amacı, İslâv kökenli bütün halkları birleştirmek olan öğreti ve eylem.

836 – **ispençe:** Tarımla uğraşan Hıristiyan uyruktan, Müslüman uyruğun ödediği çift resmine karşılık olarak alınan vergi.

837 – **İstanbul** [es. t. *Âsitane, Beldet-üt-tayyibe, Darülhilâfe, Dâr-ül-mülk, Darüssaltana, Darüsselâm, Der-i Âliyye, Dergâh-ı Saltanat, Dergâh-ı Salatin, Dersaadet, İslâmbol, Kostantiniyye, Paytaht-ı Saltanat, Südde-i Saltanat*] [Alm. *Kostantinople*] [Fr., İng. *Constantinople*] [İsl. *Çarigrad*] [Yun. *Konstantinopolis*]: 1453'ten beri Osmanlı devletinin başkenti.

838 – **İstanbul ağası:** Acemi ocağının en yüksek buyurucusu.

838a– **İstanbul kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa.**

838b– **İstanbul payesi:** İstanbul kadılığı aşaması.

J

839 – **Jüllyen günbilli** [es. t. *Jüliyen takvimi*] [Alm. *Julianischer Kalender*] [Fr. *ère Julien*] [İng. *Julian era*]: Roma devlet adamı Jullus Caesar'ın, İsa'nın doğuşundan 46 yıl önce Mısır'dan alıp düzenlediği güneş yılı takvimi.

K

840 – **kaan** bkz. **hakan.**

841 – **kabak meydanı:** Osmanlılarda, ok atışlarının yapıldığı alana verilen ad.

842 – **kabanlçe** [es. t. *ferve-i murabba*]: Padişahların şahsına özgü olan, fakat kimi kez olağanüstü onurlamak için, padişah önüne çıkan sadrazamlara giydirilen, arasıra da Kırım Hanlarına gönderilen kürk.

843 – **kabza alma:** Ok atmada ustalığa yükselen bir kimsenin, öğretmeninden okçuluk yapma izni alması.

844 – **kadı** [es. t. *hâkim-üş-şer*]: Osmanlılarda şeriat mahkemelerinin babaşında bulunan, aynı zamanda görev yeri ve çevresindeki düzenle ilgili yönetim ve denetim yetkileri bulunan yargıç.

845 – **Kadıköy ustası:** Kadıköy bölgesindeki saraya bağlı bahçelerin bostancı subayına verilen san.

846 – **kadın** bkz. **haseki sultan.**

847 – **kadı naibi:** Kadının, kendisinin gitmediği yere gönderdiği vekil görevli.

848 – **kadınefendi:** Padişahın eşine verilen san.

849 – **kadınefendi hasları:** Padişah eşlerine ayrılan haslar.

850 – **kadırga** [Alm. *Galeere*] [Fr. *galère*] [İng. *galley*]: Donanmada, çektiri türünden gemilerin en büyüğü.

851 – **kafa vergisi** [es. t. *cevali, cizye*]: Müslüman devletlerde Müslüman olmayanlardan, korunma karşılığı alınan vergi.

852 – **kafes:** Topkapı sarayında padişah oğullarının XVI. yüzyıl sonlarından beri bir çeşit tutuklu yaşamı sürdükleri, yüksek duvar ve şimşir ağaçları ile çevrili, harem dairesine bitişik ve birçok odalarla onikl bölümden oluşan bina.

853 – **kafes hayatı:** Babaları ölen Osmanlı şehzadelerinin kafeste sürdürdükleri bir çeşit tutukluluk yaşamı.

854 – **kaftan** [es. t. *hilat*]: Eskiden kullanılan bir çeşit üstlük giysi.

855 – **kaftan ağası:** 1– Sadrazamın yanında karşılama işleriyle uğraşan görevli. 2– Sürre eminine bağlı olup padişahın bağışladığı kaftanları Mekke şerifine glydirmekle yükümlü görevlinin sanı.

856 – **kaftancı:** İleri gelenlerin konaklarındaki içağaların başı.

857 – **kaftancıbaşı:** Her yıl devlet hazinesi için satın alınan kürk, kaftan gibi eşyanın sağlanması ve korunması ile yükümlü görevlinin sanı.

858 – **kaftan giydirmek** bkz. **hil'at giydirmek.**

859 – **kaftanlı** bkz. **odalı.**

860 – **kâğıtçıbaşı** [es. t. *ser-kırtasî-i mîrî*]: Devlet dairelerinde kullanılan yazı gereçlerinin sağlanması, saklanması ve gerekli yerlere dağıtılması ile yükümlü olan görevli.

861 – **kâğıt emini:** Malî yargılar ve saraya değgin yazışma işlerlyle uğraşan görevli.

862 – **kâğıt uçurmak:** Kuşatılmış bir kalenin komutanına ya da herhangi bir iş yaptırılmak istenen kimseye yazılan yazıyı ivedi olarak ya da gizlice yollamak.

863 – **kahveclbaşı:** 1– Padişahın içeceği kahveyi hazırlamakla görevli has odalı. 2– Devlet büyükleri yanında kahvecilik hizmetini görenlerin başı.

864 – **kahveci usta:** Sarayın harem bölümünde kahve işlerine ve genel hizmetlere bakan kalfa.

865 – **kâhya bey:** Sadrazamın güvenini kazanmışve onun yardımcısı yerinde olan görevli.

866 – **kâhya kadın:** Saraydaki bütün kalfaların buyurucusu olan kadının sanı.

867 – **kalafat:** Vezir ve daha başkadevlet büyüklerinin giydikleri bir başlık.

868 – **kalavrahane:** Osmanlılarda asker için ayakkabı, eğer takımı, hayvan koşumu gibi deri işlerinin yapıldığı yer.

869 – **kale** [es. t. *kala*] [Alm. *Festung*] [Fr. *forteresse*] [İng. *fort*]: Düşmanın gelmesi beklenebilen yollar üzerinde, askeri önem taşıyan kentlerde, geçit ve darboğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı.

870 – **kale azapları:** Osmanlılarda kale koruyucularının yaya olanları.

871 – **kaledöven** [es. t. *kale-kûb*]: Kale dövmeğe yarayan top.

872 – **kale kalkanı:** Kale duvarı üzerindeki dış diş ve mazgallı duvar bölmeleri.

873 – **kale komutanı** [es. t. *dizdar*]: Kaleyi korumak ve savunmakla görevli askerin başı.

874 – **kalem zeametleri:** Devlet görevlilerine aylık ödenmediği için, yazı işlerini yürüten yazmanlara geçimlerini karşılamak üzere verilen zeametler.

875 – **kale siperi** bkz. **kale kalkanı.**

876 – **kale yamağı:** Kaleyi korumakla yükümlü bir tür asker.

877 – **kalgay:** Kırım'da, hanın vekili anlamında bir orun.

878 – **kalgay sultan:** Kırım hanının taht adayı.

879 – **kalite** [Alm. *Galiot*] [Fr. *galiote*] [İng. *galliot, galley*] [İt. *galita*]: Osmanlı donanmasında çektiri türünden bir savaş gemisi.

880 – **kalkolitikum** bkz. **bakırtaş çağı.**

881 – **kallavi:** Sadrazam ve vezirlere özgü, üstü koni biçimine yakın telli kavuk.

882 – **kalmış** [es. t. *mânde*]: Türlü nedenlerle savaşa katılmayıp İstanbul'da kalan kapıkulu askeri.

883 – **kalyon** [Alm. *Linienschiff*] [Fr. *galion*] [İng. *ship of line*] [İt. *galeon*]: Yalnız yelkenle yol alan ağır savaş gemilerinin en büyüğü.

884 – **kalyoncu:** Osmanlılarda yalnız savaş zamanlarında çalışmak üzere her yıl belli bölgelerden toplanan deniz eri.

885 – **kalyoncu kulluğu:** Osmanlılarda deniz güçlerinin yönetimi altında bulunan karakollar.

886 – **kalyon kaptanı:** Güverte albayının eski adı.

887 – **kancabaş:** 1– Hafif donanma gemilerinden biri. 2– Padişahın bindiği süslü kayıkların bir türü.

888 – **kantarkulu:** Yeniçerilerde eski odalardaki seğirdim usta ve çavuşlarına verilen ad.

889 – **kanun:** Askerlerin sıkı düzenini korumakla görevli olan er.

890 – **kanuncu:** Beylikçinin buyruğu altında çalışan üç yüksek görevliden birinin adı.

891 - **kanun subayı** [es. t. *kanun zâbiti*]: Eskiden inzıbat işleriyle görevli kanun adlı erlerin subayı.

892 - **kapak:** Tahtadan yapılmış eski bir savaş gemisi.

893 - **kapaklı:** Eski tüfeklerden birinin adı.

894 - **kapama:** 1- Cüppe gibi üste giyilen bir giysi. 2- Yeniçeri ve medrese öğrencilerinin taşıdıkları giysi.

895 - **kapamacı:** Eskiden hazır giysi satan esnafa verilen ad.

895a- **kapan:** Osmanlılar döneminde yiyecek ve giyecek eşyanın toptan satıldığı yer: Unkapanı, Yağkapanı, Balkapanı gibi.

896 - **kapanîçe** bkz. **kabanîçe.**

897 - **kapan naibi:** Kapanlardaki alış-verişi denetlemek üzere kadının atadığı görevli.

898 - **kapçak:** Kale kuşatılmasında, duvarlara takılan uzun saplı büyük çengel.

899 - **kapı** [es. t. *bab*]: Genel olarak yüksek düzeydeki hükümet dairesi: Şeyhülislâm Kapısı, Serasker Kapısı.

900 - **kapıağası** [es. t. *babüssade ağası*]: 1- Av dışında padişahın yanında bulunan içağaların en büyüğü olan görevli. 2- Sadrazam kapısının iç düzenini sağlamakla yükümlü olan görevli.

901 - **kapıaltı geliri** [es. t. *kapıaltı hasılatı*]: Eyalet valileri ve sancak beylerinin halktan topladıkları, önceden belli olmayan ve saptanmamış gelir.

902 - **kapıarası:** Topkapı sarayında, tutuklanan devlet büyüklerinin kapatılması için ayrılan Ortakapının iki yanındaki odalardan biri.

903 - **kapıcı:** Osmanlı devlet örgütünde saray kapılarını bekleyen görevli sınıfı.

904 - **kapıcılar kethüdası** [es. t. *kethüda-yı bevvabîn*]: Topkapı sarayında, ilk ve orta kapıları bekleyen kapıcıların en yüksek buyurucusu.

905 - **kapı çavuşu:** Osmanlılarda vali ve komutanların resmî dairelerinin kapısını da bekleyen çavuş.

906 - **kapı çuhadarı:** Osmanlı devlet örgütlerinde ayak işlerinde, özellikle postacılık görevinde kullanılan kimse.

907 - **kapı ferman olmak** [es. t. *be-dergâh*]: bkz. **kapıya çıkma.**

908 - **kapı halkı:** Sadrazam, vezir, eyalet valileri, beylerbeyleri ve daha

başka devlet büyükleri yanında hizmet gören kimselere verilen genel ad.

909 – **kapı haseklağası:** Kızlarağasının sadrazam kapısındaki işlerini yürütmekle yükümlü görevli.

910 – **kapı kethüdası:** Osmanlı egemenliği altındaki beyliklerin, yabancı devletlerin, eyalet valilerinin, vezir ve beylerbeylerinin devletle ilgili işlerine bakan görevli.

911 – **kapıkulu** [es. t. *gulam -ı der, dergâh-ı âli kulları*]: Osmanlılarda devletten ödenek alan, sürekli görev yapan atlı ve yaya askerlerden oluşan örgüt.

912 – **kapıkulu sipah bölüğü:** Osmanlı süvarisinin, savaş sırasında hükümdarın sağında durup onu ve sancağı korumakla görevli birinci bölüğü.

913 – **kapıkulu süvarisi** [es. t. *ebna-yı sipahiyan*]: Kapıkulu askerinin altı bölükten oluşan atlı sınıfı: Sipah, silâhdar, sağ ulufeciler, sol ulufeciler, sağ garipler, sol garipler.

914 – **kapıkulu ulufesi:** Yeniçeri ağaları ile kimi devlet büyüklerinin hizmetlerinde çalışan adamların ocaktan aldıkları ödenek.

915 – **kapılı levent:** Bir vezirin ya da beylerbeyinin kapısında görev yapan levent.

916 – **kapılı ulufesi:** Yeniçeri ocağı kütüğünde kayıtlı olup kışlaya gitmeyerek başka yerlerde görev yapanların aldıkları ulufe.

917 – **kapılı yeniçeri:** Ocakta bulunmayıp padişahın ve devlet büyüklerinin yanında görev yapan, savaşlara katılmayan yeniçeri.

918 – **kapı mahkemesi** [es. t. *bab mahkemesi*]: İstanbul kadısının bir naibince yönetilen, özellikle karı-koca anlaşmazlıkları davalarına bakan, bir tür noterlik görevi de yapan mahkeme.

919 – **kapı naibi** [es. t. *bab naibi*]: Kapı mahkemesi başkanı olan yargıcın sanı.

920 – **kapı oğlanı:** 1– Kapıçuhadarı yamağı. 2– Elçiliklerde çevirmen yardımcısı.

921 – **kapı oğlanları:** Sarayda kapı hizmetinde bulunan hadımlara verilen ad.

922 – **kapı olma:** Yeniçerilere, her yedi yılda bir kez ocak askeri olduğunu gösterir mühürlü ulufe kâğıdı verilmesi eylemi.

923 - **kapısız levent:** Buyruğu altında çalıştığı beylerbeyi ya da vezirin görevinden ayrılması üzerine boşta kalan levent.

924 - **kapıya çıkma** bkz. **çıkma.**

925 - **kapı yayabaşısı:** Yeniçeri subaylarından birinin sanı.

926 - **kapitulasiyonlar** [Alm. *Kapitulationen*] [Fr. *capitulations*] [İng. *capitulations*]: Osmanlı hükümdarlarının, kendi ülkeleri içinde yabancılara tanıdıkları özel haklar ve ayrıcalıklar.

927 - **kaptanpaşa** [es. t. *kaptan-ı derya*]: Osmanlı devletinde deniz kuvvetlerinin en büyük askerî ve yönetsel buyurucusu. bkz. **deniz kuvvetleri komutanı.**

928 - **kaptanpaşa baştardesi** [es. t. *baştarde-i hümayun*]: Kadırgaların süslü ve gösterişli olanlarına verilen ad.

929 - **Kaptanpaşa Eyaleti:** Osmanlı devletinde kaptanpaşa yönetiminde merkezi Gelibolu olan Akdeniz adaları ile Cezayir'deki sancaklardan oluşan eyalet.

930 - **kaptanpaşa kadırgası** bkz. **kaptanpaşa baştardesi.**

931 - **kapudane:** Osmanlı donanmasında koramirallığa denk bir aşama.

932 - **kara:** 1- Bir kıran yüzünden hayvanları yiten vergi yükümlüsü. 2- Bir çift büyüklüğünde toprağı olan bir köylünün, kalıtı üzerinde hakları olmayan ikinciden sonraki erkek çocuklarından, ekmeğini kazanır duruma gelinceye kadar evlenmemiş olanlar. 3- Çok yoksul olan bennâk vergisi yükümlüsü.

933 - **karabatak:** 1- Bir çeşit ok. 2- Mehter yöntemlerinden birinin adı.

934 - **karabine** [Alm. *Karabiner*] [Fr. *carabine*] [İng. *carbine*]: Ağzı yayvan, namlusu genellikle yivli, kısa, yeğni eski bir tüfek türü.

935 - **karahadımlar:** Zenci soyundan haremağaları.

936 - **karaka** bkz. **kapak.**

937 - **karakol** [Alm. *Wache*] [Fr. *patrouille, garde*] [İng. *patrol, sentry, guard*]: 1- Hükümetçe silâhlı olarak dolaştırılan türlü güvenlik kuvvetleri. 2- Güvenlik kuvvetlerinin yerleşmiş bulundukları konut.

938 - **karakulak:** Osmanlı devletinde emir çavuşu, haberci.

939 - **karakullukçu:** Yeniçeri ocağı bölük ve ortalarında odaları ve odaya gelen konukların ayakkabılarını temizlemek, yemek kaplarını yıkamak ve benzeri işler görmekle yükümlü er.

940 - **karakuruş:** Osmanlı ülkelerinde kullanılan yabancı paralardan Alman talar'ı ile İspanyol rlyan ve ekü'lerine verilen ad.

941 - **kara leventleri:** Bir devlet büyüğünün kapısında hizmet gören ya da kapısız kalarak dolaşan atlı asker.

942 - **karamürsel:** Osmanlıların, Marmara Denizinde ilk kez işlettikleri geml.

943 - **karanamlu:** Çakmaklı tüfeklerden birinin adı.

944 - **kara resmi:** Kara'lardan az ölçüde alınan küçük baş hayvan vergisi. bkz. **ağnam resmi.**

945 - **karasancak:** Muhammet Peygamberin, Topkapı sarayı müzesindeki siyah renkli sancağının adı.

946 - **karasandık** bkz. **orta sandığı.**

947 - **karavaş:** Savaşta tutsak edilen ya da satın alınan ve sahibinin üzerinde tam bir kullanma hakkı bulunan kadın.

948 - **karavele** [es. t. *şehbaz-ı bahri*] [Alm. *Karavelle*] [Fr. *caravelle*] [İng. *caravela*] [İt. *caravella*]: Denizlerde başlıca yük taşıtı olarak kullanılan büyük tekne.

949 - **karavul** bkz. **karakol.**

950 - **kardinal** [Alm. *Kardinal*] [Fr., İng. *cardinal*] Papayı seçen, ona danışmanlık eden ya da onun bakanları görevini yapan yetmiş başpapazdan her biri.

951 - **kârhaneliler:** Yeniçeri ocağında kullanılan araç ve gereç işliklerinde çalışanlar.

952 - **karşı devrim** [es. t. *mukabil ihtilâl*] [Alm. *Gegenrevolution*] [Fr. *contre-révolution*] [İng. *counter-revolution*]: Bir devrimin sonuçlarını yok etmeyi amaçlayan karşıt eylem.

953 - **karuça:** Dingilleri üzerine yaylara asılmış olarak yapılan bir tür araba.

954 - **kasapbaşı:** Osmanlı sarayının et gereksinmelerini sağlayan kasapların başı.

955 - **kasım dağıtımı** [es. t. *ruz-ı kasım tevzii, ruz-ı kasım taksiti*]: Kasım ayında halktan toplanmak üzere saptanan vergi.

956 - **kast** [Alm. *Kaste*] [Fr., İng. *caste*] [Lat. *castus*]: Hindistan'da, uğraşları babadan oğula geçen, aynı geleneğe bağlı olan ve başkalarına kapalı tutulan insan toplulukları.

957 - **katar ağaları:** Yeniçeri ocağının yedi büyük ağası: kul kethüdası, zağarcıbaşı, seksoncubaşı, muhzırağa, kethüdayeri, başbölükbaşı.

958 – **Katolikllk** [Alm. *Katholizismus*] [Fr. *catholicisme*] [İng. *catholicism*]: İsa Peygamber'in aziz Petrus'a aktardığı yetkilerin kalıtçısı olan papayı dlnsel başkan tanıyan Hıristiyan mezhebl.

959 – **katrancılar ortası:** Yenlçeri ocağının, eşya ve araçları taşıyan arabaların bakımı ile görevli 52. ortası.

960 – **katun:** Elli haneden oluşan Eflâklı topluluğu.

961 – **katuna** bkz. **çingene boyu.**

962 – **kaval topu:** Ağızdan dolma, yuvarlak gülle atan ilkel bir top.

963 – **kavasbaşı** bkz. **yasakçı.**

964 – **kavuk:** Festen önce Osmanlıların giydlkleri, çeşitli türlerl olan başlık.

965 – **kayacı:** Sarp kayalıklara çıkıp, Osmanlı sarayı için şahin ve atmaca yavrularını yuvalarından toplayan kimse.

966 – **kaymakam dlvanı:** Kaymakam paşanın başkanlığında kurulan divan.

967 – **kaymakam paşa** [es. t. *kaymakam-ı asitane-i saadet, kaymakam-ı rikâb-ı hümayun*]: Sefere çıkan ya da herhangi blr nedenle başkentte bulunmayan sadrazama vekillik eden vezir.

968 – **kayser** [es. t. *çasar*] [Alm. *Kaiser*] [Fr. *empereur*] [İng. *emperor*] [Lat. *caesar*]: 1– Genellikle imparator. 2– Kutsal Roma-Germen devleti, Avusturya-Macaristan ve Alman imparatorlarının sanı.

969 – **Kazak** [Alm. *Kozak*] [Fr. *Cosaques*] [İng. *Cossach*]: 1– Lehistan kıralı I. Siglsmund'un 1516'da sınır boylarını bekletmek üzere kurduğu, sonradan Ruslarca da benimsenen bir sınıf atlı asker. 2– Güney Rusya kıyılarında ve ırmak boylarında oturan, çok kez şayka denllen kayıklarıyle Karadeniz kıyılarında korsanlık yapan İslavlaşmış bir budun. 3– Türkistan'da ve Güney Slbirya'da, bugün Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Türk topluluğu.

970 – **kazan kaldırmak:** Yeniçerilerln ocakta yemek pişirdikleri kazanı kaldırarak başlattıkları ayaklanmalara verilen ad.

971 – **kazasker:** Osmanlı İmparatorluğunda kadıların başında bulunan, asker ile llgili şeriat ve tüze sorunlarını çözüme bağlamakla yükümlü; belli bir aşamaya dek kadıları ve müderrisleri atamaya da yetkill, ilmiye rütbelerinln en yükseklerlnden birini taşıyan ve padişah dlvanının üyesi olan görevli.

972 – **kazasker buyruğu** [es. t. *mürasele*]: Kazaskerlerin kadılara, bunların da nalplere, atanma ve yetkileri ile ilgill olarak yazdıkları buyruk.

973 – **kazasker divanı** bkz. **cuma divanı.**

974 – **kazasker ikindi divanı:** Kazaskerlerin, kendilerine gönderilen davalarla ilgili olarak belirli günlerde ikindi vakti yaptıkları divan.

975 – **kazı** [es. t. *hafriyat*] [Alm. *Ausgrabung*] [Fr. *fouille excavation*] [İng. *digging, excavation*]: Eski yapı kalıntılarını bulmak için kazıbilimcilerce toprağın belli kurallara ve yöntemlere göre kazılıp araştırılması.

976 – **kebgebur:** 1– Topçu ocağında top döküm ustası. 2– Osmanlılarda, büyük maden ocaklarında cevherin ayıklanıp arıtılması işlerini düzenlemekle görevli bir sınıf.

977 – **keçeküllâh:** Yeniçeri başlığı.

978 – **keçi ayaklı:** Süvarilerin kullandığı tatar oklarının bir türü.

979 – **kehhalbaşı:** Osmanlı sarayında hekimbaşıya bağlı olarak çalışan göz hekimlerinin başı.

980 – **kemerbaşı:** Medrese öğrencilerinin elebaşı.

981 – **kenar mahkemesi:** 1– Kadılıklara bağlı olup naiplerce yürütülen mahkeme. 2– İstanbul'da küçük davalara bakan bir tür mahkeme.

982 – **kenaryazı** [es. t. *der-kenar*]: Resmî dairelerde dilekçe ve benzeri kâğıtlara yetkililerce yazılıp istenen işe ilişkin düşünceleri belirten satırlar.

983 – **kentdevleti** [es. t. *şehir devleti, site*] [Alm. *Stadtstaat*] [Fr. *cité*] [İng. *city-state*]: Eski zamanlarda, kendi yasaları ile yönetilen bir ya da birkaç kentten oluşan devlet.

984 – **kentsoylu** [es. t. *burjuva*] [Alm. *Bürger*] [Fr., İng. *bourgeois*]: Soylu ile köylü ve işçi sınıfları arasında kalan orta sınıf ve bu sınıfın üyesi.

985 – **kentsoyluluk** [es. t. *burjuvazi*] [Alm. *Bürgertum*] [Fr., İng. *bourgeoisie*]: Kentsoylu olma niteliği.

986 – **kerkeç:** Kuşatılan kaleleri zorlamak için dışarda kurulan atış kuleleri ve tabyalar.

987 – **kervansaray:** Kervanların konaklamaları için anayollar üzerinde yapılmış büyük konuk evi.

988 – **kese:** Değeri ve sayısı altın ya da gümüş olduğuna göre ve zaman zaman değişen belli bir para birimi.

989 – **kesedar:** 1– Saraylılara ait paraların hesabını tutan ve bu paraları saklayan görevli. 2– Resmî dairelerde evrak memuru.

990 – **keseneğe almak** [es. t. *iltizam etmek*]: Osmanlılarda bir yerin gelirini satın almak.

991 – **kesenekçi** [es. t. *mültezim*]: Bir yerin gelirini keseneğe alan kişi.

992 – **kesim** [es. t. *mukataa*]: 1– Hazineye ait herhangi bir gelirin belli bir bedel karşılığı keseneğe verilmesi. 2– Osmanlı İmparatorluğunda Tuna kuzeyindeki ülkeler ile Irak ve Basra halkının tüm vergiler yerine toptan ödedikleri vergi.

993 – **kesime bağlı eyaletler** [es. t. *mukataaya merbut eyaletler, mirilû eyaletler*]: Her yıl başkente belli bir para ve aşlık gönderen eyaletler: Mısır, Bağdat, Basra gibi.

994 – **kesime verme** [es. t. *ikta*]: İslâm devletlerinde hükümdarın, bir hizmet karşılığı olarak bir toprak ya da gelirini bir memura ya da askere vermesi yöntemi.

995 – **kesim taksitleri** [es. t. *müeccele*]: Kesime verilen devlet mallarının taksite bağlanan bedelleri.

996 – **keskinler:** Ata binmekte, kılıç ve mızrak kullanmakta, tüfek atmakta ustalık kazanmış kimseler.

997 – **kethüda:** Zenginlerin ve devlet adamlarının buyruğunda çalışan ve onların birtakım işlerini gören kişi.

998 – **kethüda bey** [es. t. *kethüda-yı sadr-ı âlî*]: 1– Yeniçeri ocağında yeniçeri ağasından sonra gelen en yüksek aşamadaki subay. 2– bkz. **sadaret kethüdası.**

999 – **kethüda bölüğü:** Yeniçeri ocağında ağa bölüklerinden, başında kethüdabey'in bulunduğu birincisinin adı.

1000 – **kethüdalılar:** Yeniçeri ocağının 33. ortası.

1001 – **kethüdayeri** [es. t. *cay-ı kethüda*]: 1– Herhangi bir oruna vekillik eden kişi. 2– Başkent dışındaki kapıkulu süvarisinin kendi bölgesindeki en yüksek buyurucusu olan subay.

1002 – **kılavuz çavuş:** Törenlerde padişaha ve sadrazamlara yol açan görevli.

1003 – **kılıç:** Bir timar ya da zeametin çekirdeğini oluşturan parçasına verilen ad.

1004 – **kılıç alayı:** Osmanlı padişahlarının kılıç kuşanmak üzere Eyüp Sultan türbesine gitmeleri dolayısıyle düzenenlenen tören.

1005 – **kılıççılar** [es. t. *şemşirgeran*]: Saray zanaatçılarından kılıç yapanlar.

1006 – **kılıç hakkı:** Timarların üç ya da altı bin akçelik bölümü.

1007 – **kılıç kuşanma:** Tahta yeni çıkan Osmanlı padişahlarının Eyüp Sultan türbesine giderek törenle kılıç kuşanmaları.

1008 – **kılıçlılar** [es. t. *ehl-i seyf, erbab-ı seyf*]: Osmanlı toplumundaki askerîler sınıfını oluşturan üç takımdan askerlikle uğraşanlar; ötekiler: yöneticiler, ulema.

1009 – **kılıç orunları** [es. t. *menasıb-ı seyfiyye*] bkz. **askerlik orunları.**

1010 – **kılıç zeamet** [es. t. *icmallu zeamet*]: İcmal defterinde 20.000 ve daha çok akçe yazılı olan tımar.

1011 – **kırkbin kul ağası** bkz. **yeniçerlağası.**

1012 – **kırkık akçe:** Kenarları aşınmış ya da kesilmiş olduğundan değeri düşmüş maden para.

1013 – **kırk yargıçları** [es. t. *erbain hakimleri*]: İstanbul'daki dört kadılığa bağlı kırk mahkemenin yargıçlarına verilen ad.

1014 – **kırlangıç:** Karakol ve keşif işlerinde kullanılan çektiri türünden ufak bir savaş gemisi.

1015 – **kırna:** Tuna ırmağını karşıdan karşıya geçmekte kullanılan şayka türünden bir taşıt teknesi.

1016 – **kırnak** bkz. **karavaş.**

1017 – **kırnıl resmi:** Osmanlı döneminde, devlet malı otlaklarda yayılan hayvanlardan alınan vergi.

1018 – **kırmızı bayrak bölüğü** bkz. **sipah bölüğü.**

1019 – **kırmızı bayrak bölükağası** bkz. **sipah ağası.**

1020 – **kırmızılı takım:** Asakir-i mansure-i Muhammediye askerinin kırmızı giysi giyen birlikleri.

1021 – **kır sekbanı:** Yazın, ekinin korunmasıyle görevli bekçi.

1022 – **kırtıl baçı** bkz. **selâmet akçesi.**

1023 – **kışlak** [es. t. *meşta, meştat*]: Orduların, göçebe budunların hayvanlarıyle birlikte kışı geçirmek üzere konakladıkları yer.

1024 – **kışlak resmi** [es. t. *kışlakıye*]: Kışlaklardan yararlanan kimselerden alınan vergi.

1025 – **kızıl-aba** [es. t. *muvahhidî aba*]: Devşirme çocuklara giydirilen lokma dikişli kırmızı renkte üst dolama.

1026 – **Kızıl-adalar:** İstanbul'un güneyindeki dokuz adanın topluca adı: Beyadası ya da Büyükada (Prikipos — Megale Demonesia), Heybeliada

(Halkis — Demonios), Burgazadası (Antigone), Kınalıada (Proti), Tavşanadası, Sedefadası, Sivrlada, Yassıada, Kaşıkadası (Pide).

1027 – **kızıl akçe** bkz. **mangır.**

1028 – **kızıl altın** bkz. **çil akçe.**

1029 – **kızılca müsellem:** Rumeli'deki müsellem askeri.

1030 – **kızılelma:** Osmanlılarca Roma ve Viyana kentleri için kullanılan simgesel bir ad. Biri Eski Roma İmparatorluğunun, öteki de Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunun başkenti olan bu kentleri ele geçirmek dünya egemenliği anlamına gelecekti. Kızılelma adının verilmesi ise eskiden Ayasofya önünde bulunan. Justinyen heykelinde, imparatorun dünya egemenliği simgesi olarak avucunda tuttuğu yuvarlağın elmaya benzetilmesinden dolayıdır.

1031 – **kızıl kuruş:** Osmanlı ülkelerinde de bir süre kullanılan yabancı altın paralar.

1032 – **kızıl mangır:** Pirinçten kesilmiş para.

1033 – **kızlarağası** [es. t. *darüssaade ağası*]: Osmanlı sarayındaki haremağalarının başı ve en yüksek buyurucusu.

1034 – **kilercibaşı:** İçoğlanlardan biri olup, kilercilerin başı ve padişah sofrasının düzenleyicisi olan kişi.

1035 – **kilerciusta:** Osmanlı sarayının harem bölümünde yemek işlerine bakan karavaş.

1036 – **knez:** Eflaklılar'da babadan oğula geçen bucak kethüdalığı.

1037 – **kocabaşı:** Osmanlılarda, Rumeli'deki Hıristiyan köylerinin ihtiyar heyeti başkanı. bkz. **milletbaşı.**

1038 – **kocaduvar** [es. t. *sur*] [Alm. *Stadtmauer*] [Fr. *muraille*] [İng. *wall*]: Bir kenti ya da kasabayı çepeçevre saran kale duvarı.

1039 – **kocakavuk** [es. t. *örf*]: Bilginlere özgü büyük kavuk.

1040 – **kocakavuklu:** İlmiyenin kolluk işleriyle uğraşan görevlisinin sanı.

1041 – **koçaş:** 1– Koçu denen dört tekerlekli ve yaylı arabayı kullanan arabacı. 2– Sefer zamanı Rumeli'de toplanarak orduda arabacılık hizmeti gören bir takım.

1042 – **koçbaşı:** Kuşatılmış kalelerin duvar ve özellikle kapılarını zorlamak için kullanılan, ucunda bir koçun başına benzer demir topuz bulunan, ağır, direk biçiminde bir savaş aracı.

1043 - **koka:** Yeniçeri komutanları ve Eflâk Beylerinin giydikleri tolga biçimindeki başlık.

1044 - **kokonos:** Yeniçerller arasında saygı duyulan kimselere verilen ad.

1045 - **kol:** Devlet buyruklarının ulaştırılmasında izlenmek üzere belirtilmiş kentler üzerinden geçen yollar: Anadolu'nun orta kolu, Rumelinin sağ kolu.

1046 - **kola binme:** Kamu düzeninin korunması için, kolluk kuvvetlerinin bir kent çevresinde atla dolaşmaları.

1047 - **kola çıkma:** Kamu düzeninin korunması için, kolluk kuvvetlerinin kent içinde yaya olarak dolaşmaları.

1048 - **kolağası:** Mansure askeri örgütünün kurulmasından sonra Osmanlı ordusunda binbaşı ile yüzbaşı arasında subay aşaması.

1049 - **kolçak:** Zırhın kola geçirilen parçası.

1050 - **kol gezme** bkz. **kola çıkma.**

1051 - **kolomborna** [İt. *colovrina*]: Demir gülle atan bir top türü.

1052 - **koloni** [es. t. *müstamere*] [Alm. *Kolonie*] [Fr. *colonie*] [İng. *colony*]: Başka bir ülkeye yerleşmeye giden göçmen topluluğu ya da bu topluluğun yerleştiği yer.

1053 - **konakçı:** Sefere çıkan askerin önünden gidip konak yeri sağlamakla görevli subay.

1054 - **konakçıbaşı:** Savaşa gitmekte olan padişahın tuğları ile otağını bir konak ileride taşıyanların en kıdemlisi olan beylerbeyi, sancakbeyi ya da kapıcıbaşı aşamasındaki yüksek görevli.

1055 - **kondurucu:** Seferde padişah tuğlarının ikisini bir konak ileride taşıyan dört kişiden ikisine verilen san. bkz. **göçürücü.**

1056 - **konkordato** [Alm. *Konkordat*] [Fr., İng. *concordat*]: XI, yüzyıldan sonra, Papalık ile Katolik devletler arasındaki karşılıklı ilişkileri düzenleyen anlaşma.

1057 - **konsil** [Alm. *Konzil*] [Fr. *concile*] [İng. *council*] [Lat. *concilium*]: Öğreti ve kilise düzeni ile ilgili sorunları çözümlemek üzere toplanan piskopos ve din bilginlerinden oluşan kurul.

1058 - **kontoş:** Dar kollu, kalçaya kadar inen, büyük devlet adamlarının, özellikle Kırım Hanlarının giydikleri üstlük.

1059 - **konukluk** [es. t. *müsaferet*]: Türklerce savaş açılan devletlerin İstanbul'daki temsilcilerinin uygun bir binada gözaltında bulundurulmamaları.

1060 – **konuşma görevlisi** [es. t. *mükâleme memuru*]: Savaşan iki güçten birinin, öteki güçle görüşmek üzere görevlendirdiği kimse.

1061 – **konyar:** Rumeli'deki fatih çocuklarına (evlad-ı fatihan), yerli Hıristiyanlarca verilen ad.

1062 – **koruağası:** Saraya bağlı çayır ve korulara bakmakla yükümlü görevlilerin buyurucusu.

1063 – **korucu:** Hasahıra bağlı otlak ve çayırları korumak, İstanbul çevresindeki ormanlara ve su yollarına bakmakla yükümlü bekçi.

1064 – **koruyuculuk** [es. t. *himaye*] [Alm. *Schutzherrschaft, Protektorat*] [Fr. *protectorat*] [İng. *protectorate*]: Güçlü bir devletin, zayıf bir devleti kendi yetkisi altında tutması.

1065 – **koşu:** Ok atma yarışmasına özellikle yeniçerilerin verdikleri ad.

1066 – **koşullu yönetim** [es. t. *idare-i meşruta*] [Alm. *konstitutionelle Monarchie*] [Fr. *monarchie constitutionelle*] [İng. *constitutional system of government*]: Hükümdarın başında bulunduğu bir yürütme organının yanında, yasama yetkisini kullanan bir parlamentosu da olan yönetim biçimi.

1067 – **koyun emini:** Osmanlılarda İstanbul kentinin ve savaş zamanı ordunun etini sağlamakla yükümlü görevli.

1068 – **kozak:** Madenden yapılmış, içine antlaşmalar ve padişah mektupları konup gönderilen kutu.

1069 – **kozbekçibaşı:** Kozbekçilerin en yüksek buyurucusu.

1070 – **kozbekçileri:** Selâmlığa giderken ve gezintiye çıkarken padişahın eşyalarını taşıyan ve koruyan saray görevlileri.

1071 – **köle** [es. t. *mülk-i yemîn, bende, abd, gulam*] [Alm. *Sklave, Knecht*] [Fr. *esclave, serf*] [İng. *slave, serf*]: Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan ya da başkasından satın alınan erkeklere verilen ad.

1072 – **kölemen** [es. t. *memluk*] [Alm. *Mameluk*] [Fr. *mamelouk*] [İng. *mameluke*]: 1– Eskiden, kölelerden oluşturulan bir asker sınıfı. 2– Birlinin mülkünde bulunan köle ve karavaş.

1073 – **körnü:** Yelkencilik, vardiyacılık gibi görevler yapan deniz azabı.

1074 – **köprücü:** Osmanlı ülkelerinde, özellikle ordunun geçeceği yollar üzerindeki köprüleri onarmak ve korumakla görevli takım.

1075 – **körde:** Bir tür kesici silâh.

1076 – **köşebaşı:** Koğuşta baş köşeye oturmaya yetkili olan ağalardan beşine verilen san.

1077 – **köşklü:** Eskiden, yangınları haber vermesi için yangın kulelerinde ve başka uygun yerlerde bekletilen gözetleyici.

1078 – **köy kethüdası:** Osmanlılarda, köylerde devlet ile halk arasında ilişkiyi sağlayan görevli.

1079 – **Kubbealtı:** Topkapı sarayında Osmanlı vezirlerinin devlet işlerini görüşmek üzere toplandıkları, Ortakapıdan sonra gelen alan.

1080 – **kubbe vezirleri** [es. t. *dahil vezirleri, kubbe-nişîn*]: Padişah divanı üyesi olan vezirler.

1081 – **kul:** 1– Yeniçeri; Enderundan yetişen bütün devlet büyükleri ve altıbölük süvarileri. 2– bkz. **köle, karavaş.**

1082 – **kulağası** bkz. **yeniçeriağası.**

1083 – **kul akçesi** [es. t. *hilat-baha*]: Osmanlılarda, devşirme çocuklarının giyecek giderlerini karşılamak üzere devşirildikleri yerler halkından her oğlan başına alınan para.

1084 – **kulaklı tezkere:** Resmî tezkerelerin alındığını belirten imzanın konulması için düzenlenen bir tür alındı.

1085 – **kul bırakımı** [es. t. *azat, itâk*]: Köle ve karavaşların özgürlüğe kavuşturulması.

1086 – **kul cinsi:** Osmanlılarda karavaşlıktan yetişen kadınlara verilen ad.

1087 – **kul çavuşu:** Yeniçeri ocağının en küçük aşamalı subaylarından biri.

1088 – **kul kardeşi:** Taşra kalelerinde ve uç boylarında en az üç yıl görev yapmak üzere yeniçeri ocağına geçici olarak alınan asker.

1089 – **kul kethüdası** bkz. **kethüdabey.**

1090 – **kulluk:** İstanbul ve taşrada kamu düzenini korumakla görevli daire.

1091 – **kullukçu:** 1– Kullukta görevli yeniçeri. 2– Silahtarağa ile ileri gelen saray ağalarının hizmetine bakan oğlan.

1092 – **kullukçubaşı:** 1– Sarayda Seferli odası erlerinden, padişahın sarık ve abdest peşkirlerini yıkamakla görevli olanına verilen ad. 2– Kiler ve hazine koğuşlarındaki kıdemlilere verilen ad.

1093 – **kulluk hakkı:** Osmanlılarda tımarlılara ve sipahilere verilen toprakta oturanlardan, ektikleri toprak oranında her yıl alınan vergi.

1094 – **kuloğlanı:** İhtisap akçesini toplayan belediye tahsildarı.

1095 – **kuloğlu** [es. t. *veled-i kul*]: Ölen evli yeniçerilerin, babaları gibi, ocakta askerlik yapan çocukları.

1096 – **kul taifesi** bkz. **yeniçeri.**

1097 – **kumbara** bkz. **humbara.**

1098 – **kundaklı kaval:** Eşkinci askerinin kullandığı bir tür tüfek.

1099 – **kurgan:** 1– Türkistan'da sintepe. 2– Kale.

1100 – **kurşunlu mahzen:** İstanbul'da tüm tersane gereçlerinin saklandığı depo.

1101 – **kurtulmalık** [es. t. *fidye, fidye-i necat*] [Alm. *Lösegeld*] [Fr. *rançon*] [İng. *ransom*]: Tutsaklıktan kurtulmak için ödenen para.

1102 – **kurucu meclis** [es. t. *meclis-i müessisan*] [Alm. *verfassunggebende Versammlung, Konstituante*] [Fr. *assemblée constituante*] [İng. *constituent assembly*]: Bir devletin anayasasını yapmak üzere toplanan ulusal meclis.

1103 – **kurultay** [Alm. *Kongress*] [Fr. *congrès*] [İng. *congress*]: 1– Eski Türk devletlerinde temel sorunları görüşmek üzere yapılan genel toplantı. 2– Önemli sorunları görüşüp karara bağlamak üzere yetkili kişilerce düzenlenen toplantı.

1104 – **kuruş:** 1– Eskiden, Osmanlı ülkelerinde kullanılan yabancı paralar. 2– XVI. yüzyıl sonlarından bu yana kullanılan ve seksen akçe değerinde sayılan Osmanlı parası. 3– Türk lirasının yüzde biri.

1105 – **kuşbazlar:** Padişahların av kuşlarını yetiştiren kimseler.

1106 – **kuşçu:** Suç işleyen saray hasekilerini cezalandırmak ve yola getirmekle görevli haseki subayı.

1107 – **kuşhane mutfağı:** Sarayda padişahın kişisel yemeklerinin pişirildiği mutfak.

1108 – **kutsal bağlaşma** [es. t. *ittifak-ı mukaddes*] [Alm. *heilige Allianz*] [Fr. *sainte alliance*] [İng. *holly alliance*] [Lat. *lega sacra*]: Kutsal saydıkları bir ülkü ya da inancı birlikte yürütmek için kimi devletlerin aralarında kurdukları birlik: 1684'te Hıristiyan Avusturya, Lehistan, Venedik ve Papalığın Müslüman Osmanlılara karşı; 1815'de tutucu Avusturya, Rusya ve Prusya devletlerinin Fransa ve başka devrimci güçlere karşı yaptıkları bağlaşmaların adı.

1109 – **kutsal eşyalar** [es. t. *emanat-ı mübareke, emanat-ı mukaddese*]: Hz. Muhammet, kimi tanrı elçileri ve ululardan kalma olduğuna inanılıp Topkapı sarayı müzesinde saklı duran eşyalar: Muhammet Peygam-

bere ait bir dış, tas, sancak, seccade, yay, âsa ve bir çift nalın; Hz. Şuayb'ın bir âsası, Hz. Nuh'un tenceresi, Hz. İbrahim'In kazanı, Hz. Yunus'un gömleği, Hz. Davud'un kılıcı, Ebubekir'in seccadesi, İmam Hüseyn'in gömleği, dört halifenin sarıkları ile tesbih ve kılıçları, Cafer-i Tayyar'ın kılıcı, Halit İbn-i Zeyd'in kılıcı, Halife Osman'ın yazma bir Kuranı, Kabe'nin anahtarı, altın oluğu; ayrıca başka ululardan kalma eşya ve silâhlar.

1110 – **kutsal kentler** [es. t. *Haremeyn*]: Müslümanlarca kutsal tutulan Mekke ve Medine kentleri.

1111 – **kutsal kentler aşaması** [es. t. *Haremeyn payesi*]: Mekke ve Medine kadılığını eylemli olarak yapmamak üzere verilen bir ilmiye aşaması.

1112 – **kutsal kentler orunu** [es. t. *Haremeyn mansıbı*]: Mekke ve Medine'nin eylemli kadılığı.

1113 – **Kutsal Sancak** [es. t. *Sancak-ı Şerif*]: Muhammet Peygamberden kalan ve Topkapı sarayında öteki kutsal eşyalarla birlikte saklanan sancak.

1114 – **kutsal savaş** [es. t. *cihad-ı mukaddes*] [Alm. *heiliger Krieg*] [Fr. *guerre sacrée*] [İng. *holy war*]: Din uğruna savaş.

1115 – **kutsal ülke** [es. t. *arz-ı mevud, arz-ı mukaddes*] [Alm. *Gelobte Land, Heilige Land*] [Fr. *terre promise*] [İng. *promised land*]: Yahudilerce kutsal sayılan Filistin'e verilen ad.

1116 – **kutsal yerler** [es. t. *makamat-ı mübareke, makamat-ı mukaddese*] [Alm. *Heilige Stätten*] [Fr. *lieux saints*] [İng. *holy places*]: Filistin'de İsa Peygamber ve Hıristiyanlık dini ile ilgili yerler ve tapınaklar.

1117 – **kutucu usta:** Sarayın harem bölümündeki sultanlarla kadın ve ikballerin giyim ve süslenmeleriyle ilgili karavaş.

1118 – **kuvayı milliye** bkz. **ulusal güçler.**

1119 – **kuyruklu buyrultu:** Defterdarın kuyruklu imzasını taşıyan ve sadrazamın onayı ile yürürlüğe giren ödeme buyruğu.

1120 – **kuyruklu imza:** Maliyeden çıkan ferman ve hükümlerin arkalarına ve sadrazamlığın dışındaki yazılan tezkerelerin altına konan ucu uzatılmış defterdar imzası.

1121 – **kuyruklu sarraf:** Kefilliğini devletin onadığını belirtmek üzere eline kuyruklu imza taşıyan berat verilmiş sarraf.

1122 – **kuyruksuz imza:** 1– Sadrazamlık katına yazılan arîze ve hazine

tezkerelerine konan defterdar imzası. 2– Devlet büyüklerinin صح : sah (doğrudur) işareti yerine attıkları imza.

1123 – **kuytak:** 1– bkz. **sandıktaş.** 2– Kenarları taş örülmüş ve üstü taş kapaklarla örtülü sin.

1124 – **küçük ahırbeyi** [es. t. *mirahur-i sani*]: Ahırbeyi yardımcısı.

1125 – **küçük çıkma:** Her yedi yılda bir uygulanan olağan çıkma.

1126 – **küçük defterdar** [es. t. *şıkk-ı sani defterdarı*] bkz. **Anadolu defterdarı.**

1127 – **küçük efendi** [*tezkere-i sani*] bkz. **küçük tezkereci.**

1128 – **küçük kalfa:** Osmanlı devletinde kıdemli kalfa yardımcılarına verilen ad.

1129 – **küçük mehter:** Yeniçeri ağasının özel işleriyle uğraşan ağa gediklilerinin üçüncüsü.

1130 – **küçük oda:** Edirne, Galata ve İbrahimpaşa saraylarından gelen acemioğlanların öğretim görmek üzere alındıkları, Topkapı sarayının enderun bölümündeki altı koğuştan ikincisi.

1131 – **küçük ruznamçeci:** Defterdarın yanında bulunan ruznamçecilerden ikincisi.

1132 – **küçük sah** bkz. **kuyruksuz imza.**

1133 – **küçük tepeli:** Padişah divanı paşalarının giydikleri kavuk.

1134 – **küçük tezkereci** bkz. **tezkereci 1.**

1135 – **küçük vezir:** Kubbe vezirlerinin en yenisi.

1136 – **künye defteri** bkz. **kütük defteri.**

1137 – **kürek avarızı:** Savaş gemilerinde çalışmak üzere askere alınanların giderlerini karşılamak üzere bu gibilerin köylerindeki Hırıstiyanlardan alınan vergi.

1138 – **kürek cezası:** İşlediği suç yüzünden, donanmada verilen kürek çekme cezası.

1139 – **kürekçi** [es. t. *payzen*]: Eskiden savaş gemilerinde kürek çekmekle yükümlü kimse.

1140 – **kürekçi vergisi** [es. t. *kalyoncuyan bedeliyesi*]: Osmanlı devletinde gemilerde kürek çeken ve yelken açıp toplayanların ücretlerini karşılamak için toplanan vergi.

1141 – **kürkçübaşı:** Sarayda padişahın kürklerini saklamakla yükümlü görevli.

1142 – **kürsü şeyhi** [es. t. *cuma vaizi, salâtîn şeyhi*]: Sultan camilerinde cuma namazından sonra vazeden kürsü sahibi resmî din adamı.

1143 – **kütük:** Hafif donanma sınıfından, ırmaklarda ve çıkarmalarda taşıt aracı olarak kullanılan tekne.

1144 – **kütük defteri:** Eskiden yeniçerilerin, sonradan askerlerin adları, babaadları, soyadları, doğum tarih ve yerleri, fizik yapıları, göreve alınışları ve görev sırasındaki davranışları belirtilmek üzere tutulan defter.

L

1145 – **ladike** (İslavca *vladika*'dan): Karadağ piskoposunun sanı.

1146 – **lağım:** Kale duvarlarında gedik açmak ya da düşman ordugâhına zarar vermek amacıyle düşman siperlerine doğru yer altından açılan dar yol.

1147 – **lağımcı:** Düşman kalelerini havaya uçurmak için lağım kazan asker sınıfı.

1148 – **lağımcıbaşı:** Timarlı lağımcıların komutanı.

1149 – **lağımcı ocağı:** Önceleri yeniçeri örgütünde lağım kazarak kale duvarlarını havaya uçurma ile görevli, sonraları bugünkü istihkâm birliğine denk duruma getirilen ağa bölüğü.

1150 – **lala:** 1– Şehzadelerin özel eğitmeni. 2– Padişahların vezirlerine seslenişte kullandıkları deyim.

1151 – **lâle:** Eskiden, ağır tutukluların boyunlarına geçirilen demir halka.

1152 – **Lâle Devri:** Osmanlı tarihinde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlık yaptığı zaman kesimine (1718–1730) verilen ad.

1153 – **Las Ülkesi:** Osmanlıların Sırbistan'a verdikleri ad.

1154 – **Latin:** 1– İtalya'da Latium bölgesi halkından olan. 2– Dilleri Latinceden türemiş olan uluslar: İtalyanlar, İspanyollar, Fransızlar, Portekizliler, Romanyalılar. 3– Güneybatı Avrupa Katoliklerinin topluca adı.

1155 – **lata:** Osmanlılarda ilmiyenin giydiği bir tür üstlük giysi.

1156 – **lejyon** [Alm. *Legion*] [Fr. *légion*] [İng. *legion*]: 1– Eski Romalılarda askerî birlik. 2– Birkaç takımdan oluşan asker birliği.

1157 – **levent:** Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan askerî sınıf.

1158 – **leylek çadırı:** Karargâhın ortasında cellatların oturmaları ve içinde savaştan kaçıp yakalanan yeniçerilerin boğulmaları için kurulan çadır.

1159 – **Ilman reisi** bkz. **değnek sahibi.**

1160 – **loğofet** (Yunancadan): Rum Patrikhanesinde, patriklerle hükümet arasındakı işlere aracılık eden görevlinin sanı.

1161 – **lonca** [Alm. *Gilde, Korporation*] [Fr. *corporation*] [İng. *guild, corporation*] [İt. *loggia*]: Uğraşları bir olan kimselerin, bir pirin yönetimi altında oluşturdukları özel dernek.

1162 – **lonca ustası** [Alm. *Gildemeister*] [Fr. *maitre de corporation*] [İng. *master of the guild*]: Loncanın başkanı.

1163 – **Lordlar Kamarası** [Alm. *Oberhaus*] [Fr. *Chambre des Lords*] [İng. *House of Lords*]: İngiliz parlamentosunun soylulardan oluşan ikinci meclisi.

1164 – **lugal:** Mezopotamya sitelerinde halkça, tanrıların yeryüzündeki vekili sayılan başkanların adı.

M

1165 – **mabeyin** [es. t. *mâbeyn-i hümayun*]: 1– Padişahın sarayı. 2– Padişah sarayının harem dairesi ile dış daireler arasında bulunan, II. Mahmut zamanından beri sarayın dışarı ile ilişkilerinin sağlandığı bölümü. 3– Padişahın sarayında mabeyincilerin bulundukları yer. 4– Eski konaklarda harem ile selâmlık arasındaki bölüm.

1166 – **mabeyin başkâtibi:** II. Mahmut zamanından bu yana padişahların sadrazamlarla yazışmalarını yöneten ve yazmanların başı olan yüksek saray görevlisi.

1167 – **mabeyinci** [es. t. *karîn*]: 1– İçsaray ağalarından mabeyin dairesinde görev yapanların sanı: Silâhtarağa, çuhadarağa, rikâptarağa, tülbent ve peşkir gulâmı, başmüezzin, sırkâtibi, başçuhadar, sarıkçıbaşı, kahvecibaşı, tüfekçibaşı. 2– Sonradan padişahların dışarı ile ilişki ve bağlantılarını sağlayan görevli.

1168 – **mabeyin çavuşu:** Padişahı koruma, davetlileri çağırma ve atla haber bildirme işlerini yapan görevli.

1169 – **mabeyin feriki:** Padişahı korumakla görevli askerlerin general aşamasındaki komutanı.

1170 – **mabeyin müşiri:** Padişahı korumakla görevli askerlerin mareşal aşamasındaki komutanı.

1171 – **maden çağı:** Tarih öncesi zamanların ayrıldığı üç çağdan sonuncusu olan ve madenlerin kullanılmağa başlandığı zaman kesimine verilen ad.

1172 – **maden para** [es. t. *sikke, meskûkât*] [Alm. *Münze*] [Fr., İng. *coin*]: Değeri, devletin resmî damgası ile garanti edilmiş maden para.

1173 – **mağrip** [Alm. *Berberei*][Fr. *etats barbaresques d'afrique*] [İng. *barbary*]: Kuzey Afrika kıyısında Mısır'ın batısında kalan ülkelerin topluca adı: Libya, Cezayir, Tunus, Fas.

1174 – **mahmudiye:** II. Mahmut zamanında basılmış bir altın para.

1175 – **mal defterdarı** bkz. **hazine defterdarı.**

1176 – **malikâne divanı:** Osmanlı döneminde Anadolu'nun belli yerlerinde uygulanan ve görünüşteki iyeliği kişilerin, ama gerçek iyeliği devletin olan bir toprak kullanım yöntemi.

1177 – **malikâne timarı:** Osmanlılarda yalnız Anadolu eyaletinde bulunan, savaşa kendisi gitmeyip cebeli gönderen, buna karşılık yıllık gelirinden belli bir oranı devletçe alınan bir tür timar.

1178 – **malisor** [Arnavutça: *dağlı*]: Kuzey Arnavutluk halkının bir kısmı.

1179 – **mal kâğıdı** [es. t. *mülkname, temlikname*]: Devlet toprakları gelirlerinin belli yöntemlere göre bir yere ödenek olarak ayrılmasını gösteren belge.

1180 – **malkoç:** Osmanlılarda akıncılar ocağının komutanı.

1181 – **mancınık** [Alm. *Katapult*] [Fr. *catapulte*] [İng. *catapult*] [Lat. *manganium*]: Topun bulunmasından önce, kaleleri dövmek için taş gülle fırlatmakta kullanılan bir tür büyük sapan.

1182 – **manda** [Alm. *Mandat*] [Fr. *mandat*] [İng. *mandate*] [Lat. *mandatum*]: 1. Dünya Savaşından sonra, kimi az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye eriştirip bağımsızlığa kavuşturuncaya dek Uluslar Birliği (Cemiyet-i Akvâm) adına yönetmek üzere kimi büyük devletlere verilen vekillik.

1183 – **mandacı** [es. t. *mandater*] [Alm. *Mandatär*] [Fr. *mandataire*] [İng. *mandatary*] [Lat. *mandatarius*]: 1– Bir ülkeyi manda esasına göre yönetmesi için Uluslar Birliğince (Cemiyet-i Akvâm) görevlendirilen (devlet). 2– Osmanlılarda, tersanede kıçtan kara yatan gemilerin bakımı ile yükümlü koruyucu, tersane görevlisi.

1184 – **mandagözü:** Osmanlılarda, yirmibeş kuruş değerinde bir nikel paranın adı.

1185 – **mangır:** Akçenin dörtte biri değerinde eski bir Osmanlı parası.

1186 – **mansure askeri** [es. t. *asakir-i mansure-yi Muhammediye*]: Yeniçerilerin kaldırılmasından (1826) sonra kurulan, Batı örneğine göre eğitilen Osmanlı ordusu.

1187 – **mansure hazinesi:** Osmanlılarda 1826'da kurulan mansure askerinin gereksinmelerini karşılamak için ayrılan devlet gelirinin yönetimi ile görevli malî örgüt.

1188 – **mareşal** [es. t. *müşir*] [Alm. *Feldmarschall*] [Fr. *maréchal*] [İng. *mar-*

shal]: Tanzimattan sonra Osmanlı devletinde ve 1932'den bu yana Türkiye Cumhuriyeti'nde en yüksek askerlik aşaması.

1189 – **marlye:** Osmanlılarda yaşı geçkin olan kadın tutsaklara verilen ad.

1190 – **marki** [Alm. *Markgraf*] [Fr. *marquis*] [İng. *marquess*]: İngiliz ve Fransızlarda kont ile dük arasında bir soyluluk sanı.

1191 – **markiz** [Alm. *Markgräfin*] [Fr. *marquise*] [İng. *marchoness*]: Markinin karısı.

1192 – **marsavan** [es. t. *merzaban*]: Sınır gözetçisi.

1193 – **marten topu:** Osmanlılarda eskiden kullanılan ağır topların bir türü.

1194 – **martolos:** 1– Osmanlılarda genel olarak yerli Hıristiyanlardan kurulmuş bir sınıf asker. 2– Kır serdarı. 3– Tuna korsanı.

1195 – **matracı:** Savaşlarda ve törenlerde, padişahın ve devlet büyüklerinin matralarını taşımak, ayrıca onların buyruklarını ilgilllere iletmekle görevli kimse.

1196 – **matracıbaşı:** Sadrazamın yanındaki matracıların başı.

1197 – **matrakçı:** Türklerde matrak adı verilen, üzeri deri kaplı, başı yuvarlakça değnek biçiminde bir spor aracı ile oynanan cirit oyununa benzer bir spor kolunun ustası.

1198 – **mavili takım:** Mansure askerinin mavi giysi giyen blrlikleri.

1199 – **mavi sopa** [es. t. *mavi âsa*]: Osmanlılarda tersane ileri gelenlerinin tören sırasında taşıdıkları sopa.

1200 – **mavna:** Osmanlı donanmasında çektiri türünden blr gemi.

1201 – **mecelle:** 1– Fıkıh kitaplarının işlemler bölümünden derlenip özet olarak bir araya getirilmiş kuralları kapsayan kitap. 2– Osmanlılarda ilk medenî kanun.

1202 – **mecidl, mecidl nişanı:** Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan Osmanlı nişanlarından biri.

1203 – **mecidiye:** Bir Osmanlı altınının beşte biri değerindeki gümüş para.

1204 – **mecusî** [Alm. *Magier, Feueranbeter*] [Fr. *mage, guebre*] [İng. *magian, zoroastrian*] [Yun. *magos*] [Fars. *gebr*] [Hindu. *parsî*]: Zerdüşt dininden olanlar, ateşe tapanlar.

1205 – **medlnl:** Osmanlı döneminde, Mısır'da kullanılan gümüş paraların adı.

1206 – **medrese:** İslâm ülkelerinde, görenekçl yöntemlerle yürütülen öğretlm kurumu.

1207 - **megaron:** Ege bölgesinde, temeli taştan ve üstü kerpiç ile tahtadan yapılmış en eski ev tipi.

1208 - **mehter:** 1- Mehterhane takımında görevli kımse. 2- Babıâlî çavuşu ya da kavası. 3- Osmanlılarda çadırlara bakan uşak.

1209 - **mehterbaşı:** 1- Mehterhanenin başı; mehter takımının yetiştirilmesinden ve çalışmasından sorumlu kişi. 2- Saray çadırcılarının başı.

1210 - **mehterhane:** 1- Osmanlılarda davul, nakkare, zil, zurna ve borulardan kurulan askerî mızıka takımı. 2- Askerî mızıka yeri.

1211 - **mektubî** bkz. **mektupçu.**

1212 - **mektupçu:** Osmanlılarda, bir resmî dairenin yazı işlerini çevirmekle yükümlü yüksek görevli.

1213 - **menhir** [Alm., Fr., İng. *menhir*] (Keltçeden): Tarih öncesi zamanlardan kalma dikili tek parça sütun biçiminde taş anıt.

1214 - **menşur:** Genellikle serdarlık, Kırım hanlığı, vezirlik, kazaskerlik, Eflâk ve Buğdan voyvodalığı ve valilik gibi yüksek orunlara atananlar için çıkarılan padişah buyruğu.

1215 - **menzil:** 1- At değiştirmek ya da konaklamak üzere kervanların ve posta tatarlarının indikleri bina, han. 2- Erim: top menzili, ok menzili. 3- Bir günlük yürüyüş (ortalama sekiz saat) ile alınabilen yol uzunluğu, iki konak arası yol: Ankara-Eskişehir arası 6 menzildir.

1216 - **menzil atları:** Posta tatarlarının yorulmuş atlarının yerini almak üzere, menzillerde bekletilen yedek atlar.

1217 - **menzil atmak:** Önaşamı kırmak amacıyle ok atma yarışı yapmak.

1218 - **menzil bozmak:** Ok atma yarışında önaşamı kırmak.

1219 - **menzilci:** Menzil beygirleri ile giden posta tatarı.

1220 - **menzil dikmek:** Ok atmada kırılan sonaşam dolayısıyle, önaşam okunun düştüğü yere bir taş dikmek.

1221 - **menzil emini:** Osmanlı devletinde, yollarda ve konak yerlerinde askerin yiyeceğini sağlamakla yükümlü görevli.

1222 - **menzil taşı:** 1- Önaşam okunun düştüğü yere dikilen taş. 2- Ok atma talimleri yapılan alan.

1223 - **merhaba siperi:** Kale kapısının tam karşısındaki mazgala verilen ad.

1224 - **merhem akçesi:** Müslüman dinini kabul eden Hıristiyanlara verilen sünnet parası.

1225 - **meşaleci:** Osmanlı sarayında kapıcıların bir takımı.

1226 – **meşrutiyet dönemi** [es. t. *devr-i meşrutiyet*]: Osmanlı tarihinde, 23 temmuz 1908 ile 29 ekim 1918 arasındaki koşullu yönetim dönemi.

1227 – **mevkufatçı** [es. t. *mevkufatî*]: Mevkufat adı altında toplanan kaçkın resmi, boşalmış timar ve vakıf gelirleri ile geleneksel vergilerden savaş için ayrılan para işleriyle uğraşan görevli.

1228 – **mevkufatçı kalemi:** Osmanlı maliyesinde, mevkufatçının buyruğu altındaki büro.

1229 – **mevlit alayı:** Muhammed Peygamberin doğum gününde, önceleri Ayasofya, sonraları Sultan Ahmet camiinde okunan mevlit dolayısıyle düzenlenen, padişah ve devlet büyüklerinin de katıldıkları büyük tören.

1230 – **meydanbaşı:** Acemi ocağında, erlere verilen cezaların uygulanması işini yürütmekle görevli subayın sanı.

1231 – **meydan günü:** Ok meydanında, ok atma yarışları yapılan gün.

1232 – **meydan kethüdası** bkz. **meydan başı.**

1233 – **meydan savaşı** [es. t. *meydan muharebesi*] [Alm. *Schlacht*] [Fr. *bataille*] [İng. *battle*]: Açık, düzlük yerde yapılan büyük savaş.

1234 – **meydan şeyhi** [es. t. *câgîr*]: Güreş alanında, pehlivanları tanıtan ve hakemlik yapan kişi.

1235 – **meze (mezo) firkateyn:** Güverte topları olmayan savaş gemisi.

1236 – **meze (mezo) kapak:** Güvertesinde çok top bulunan savaş gemisi.

1237 – **meze (mezo) korvet:** Korvet büyüklüğünde, hafif ve hızlı bir savaş gemisi türü.

1238 – **Mısır hazinesi** bkz. **cep harçlığı.**

1239 – **Mısır kesesi** [es. t. *kise-yi Mısrî*]: Altı yüz kuruş değerinde bir para ölçeği.

1240 – **Mısır zer-i mahbubu:** Mısır darphanesinde basılan Osmanlı altın paralarından biri.

1241 – **Mısır zincirlisi:** Mısır'da basılan Osmanlı altın paralarından biri.

1242 – **mızraklı alay:** Son zamanlarda, Osmanlı padişahının mızrakla silâhlandırılmış özel süvari alayı.

1243 – **mızraklı süvari alayı** bkz. **mızraklı alay.**

1244 – **mikado:** Japon İmparatorlarına verilen san.

1245 – **milâdî tarih** [es. t. *tarih-i milâdî*] [Alm. *christliche Zeitrechnung*]

[Fr. *ère chrétienne*] [İng. *christian era*] [Lat. *anno domini*]: İsa peygamberin doğumu ile başlayan ve bugün Batı'da kullanılan yıl sayımı.

1246 – **milletbaşı:** Osmanlı döneminde, Hıristiyan mahalle ve köylerinin yönetim işlerine bakmak üzere kocabaşı ile birlikte seçilen kişilerden her biri.

1247 – **mimarbaşı** [es. t. *ser-mimarân-ı hassa*]: Osmanlı sarayında, resmî binaların onarımı ve yapımı işleriyle uğraşan mimarların başı.

1248 – **mindere çıkmak:** Osmanlı yönetim örgütünde, yazı işleri dairesinde bir göreve atanmak.

1249 – **miralem:** Padişahın bayrağını taşımak, bayrak mehterlerinin komutanlığını yapmak; padişahca vezirlere, beylerbeyi ve sancakbeylerine verilen sancak ve tuğları sahiplerine iletmek; gerektiğinde padişahın üzengisini tutmak gibi işlerle yükümlü olan yüksek saray görevlilerinden biri.

1250 – **mirî avcılar** bkz. **defterli avcılar.**

1251 – **mirici:** Osmanlı maliyesinde, koyunları sayıp vergilerini toplayan görevli.

1252 – **mirî kaptan:** Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancakbeylerî gemilerini kullanan kaptanların sanı.

1253 – **mirî katibi:** Osmanlı devletinde maliye ile halk arasındaki davalara bakan yargıç.

1254 – **mirlili:** 1– Gerektiğinde toplanan aylıklı asker. 2– Devletin gelir kaynakları.

1255 – **mirlmiranlık:** Emirülümerlık ile Rumeli beylerbeyiliği arasında bir aşama.

1256 – **mirî reis:** bkz. **hassa kaptanı.**

1257 – **misak-ı milî** bkz. **ulusal ant.**

1258 – **miskinler tekkesi:** Osmanlılarda cüzzamlı hastaların barındıkları yerler.

1259 – **mistika** [İt. *mistica*]: Yalnız yelkenle devinen bir tür savaş gemisi.

1260 – **mit** bkz. **söylence.**

1261 – **miyane:** 1– Yeniçeri örgütünde cemaattan küçük ve bölükten büyük olan bir birliğin adı. 2– Bir tür top.

1262 – **modern tarih** bkz. **yeniçağ tarihi.**

1263 – **molla:** 1– Büyük kadı. 2– Medrese öğrencisi.

1264 – **monopolye tutmak:** Köylünün ürettiği şarabın onda birini alan subaşı ve sipahinin, kendisininki satılıncaya dek iki ay süre ile köylünün elindeki ürünün satılmasını yasaklaması.

1265 – **Moskof** [Alm. *Moskowiter*] [Fr. *Moscovite*]: Eskiden Ruslara verilen ad.

1266 – **muameleci:** 1– Sarraflık işlerlyle uğraşan kimse. 2– bkz. **tefeci.**

1267 – **mufassal defteri:** Toprak yazımı işleminin ayrıntılı olarak geçirildiği defter.

1268 – **muhasebe kâtibi** bkz. **yevmiye kâtibi.**

1269 – **muhasip:** Tatlı konuşmaları ile büyüklerin, özellikle padişahların güzel zaman geçirmelerini sağlamakla görevli kimselere verilen san.

1270 – **muhtesip:** Esnaf ve zanaatçıların narhlara uyup uymadıklarını, kullandıkları ölçü araçlarını denetlemek ve suçlu görülenleri cezaya çarptırmakla yükümlü görevli.

1271 – **muhzır:** Şer'î mahkemelerde, ilgililerin kadı önüne gelmelerini sağlayan görevli.

1272 – **muhzırağa:** Barış ve savaş zamanlarında kendi bölüğü ile birlikte doğrudan doğruya sadrazama bağlı olan, yeniçeri ocağının ileri gelen subaylarından biri.

1273 – **muhzırağa ortası:** Yeniçerilerin, muhzırağaya bağlı 27. ortasına verilen ad.

1274 – **mukabele kalemi:** Kapıkulu atlı ve yaya askerlerinin ödenek ve künye işlerlyle uğraşan maliye bürosu.

1275 – **mukabele malı:** Osmanlılarda timarlardan toplanan gelir.

1276 – **mukayese zahiresi:** İstanbul halkı için taşradan zorla satın alınan yiyecek maddeleri.

1277 – **mum alayı:** Ramazan'da teravih namazından sonra Muhammet Peygamberin türbesinde yapılan tören.

1278 – **mumcu:** Yeniçeri ocağında çavuşlardan sonra gelen, yeniçeriağasına bağlı oniki kişiden her biri.

1279 – **mumya** [Alm. *Mumie*] [Fr. *momie*] [İng. *mummy*]: Özel ilâçlarla bozulmadan saklanan ölü.

1280 – **musıla-yı sahn** bkz. **tetimme medreseleri.**

1281 – **muştucu** [es. t. *müjdeci*]: Hacı kafilesi ile sürrenin Hicaz'a vardığını ve oradan esenlikle döndüğünü padişaha bildirmekle görevlendirilen kimse.

1282 – **muştucubaşı** [es. t. *müjdeci-yi evvel*]: Müştucuların başı.

1283 – **mutasarrıf:** Tanzimattan sonra, Osmanlı yönetim örgütünde sancakların yöneticisine verilen ad.

1284 – **mübaşir:** 1– Tanzimattan önce, devletçe gördürülmesi gereken bir iş için görevlendirilen memurun sanı. 2– Mahkemelerde ilgilileri yargıç önüne çıkarmak, ya da onlara birşey bildirmekle yükümlü görevli.

1285 – **mübaşirlik ödeneği** [es. t. *mübaşiriye*]: Mübaşirlere gittiği yerler halkınca ödenen para.

1286 – **müderris:** Medreselerde ya da büyük camilerde ders okutan kimse.

1287 – **müftî** bkz. **şeyhülislâm.**

1288 – **mühimme defterleri** [es. t. *divan-ı hümayun sicilleri*]: Padişah divanından, 1649 tarihine dek çıkan bütün ferman ve beratların, daha sonraları ise yalnız devlet işleriyle ilgili işlemlerin özet olarak tarih sırasıyle bulundurulduğu defterler.

1289 – **mühimme yazıcıları** [es. t. *mühimme-i nüvisan*]: Padişah divanında tutulan mühimme defterlerini yazan kimseler.

1290 – **mühürbilim** [Alm. *Siegelkunde*][Fr. *sigillographie*] [İng. *sigillography*]: Eski mühürlerin kullanılışını, biçimlerini, tüzel anlamlarını inceleyen ve bunları okumayı amaçlayan bilgi dalı.

1291 – **mühürdar:** Devlet büyüklerinin mühürlerini taşımak ve gereken evrakı mühürlemekle yükümlü görevli.

1292 – **mühürlü kâğıt** [es. t. *memhur*]: Yeniçeri olacaklara, kütük kayıtlarına temel olmak üzere, yeniçeri ocağınca verilen mühürlü belge.

1293 – **mülâzım:** 1– Atanmak için sıra bekleyen müderris ya da kadı adayları. 2– Kanunî döneminden beri savaşa çıkan padişahların daire hizmetleri için ayrılan kapıkulu süvarilerinden sayısı 300 olan atlıya verilen ad. 3– Osmanlılarda bir ücret almadan devlet hizmeti yapan aday görevli. 4– Osmanlı ordusunda teğmen aşamasına yükselmiş subay.

1294 – **mülkiye** [Alm. *Zivil*] [Fr., [İng. *civil*] Osmanlılarda, seyfiye ve ilmiye sınıflarından olmayan devlet görevlileri sınıfı.

1295 – **mülk tımar** bkz. **malikâne tımar.**

1296 – **münavebe tımarı:** Birkaç kişiye ait olup, iyeleri nöbetleşe savaşa katılan bir tür timar.

1297 – **müneccimbaşı** [es. t. *ser-müneccim-i hassa*]: Osmanlılarda, önemli bir işe girişilirken gökbilim hesaplarına dayanarak uğurlu vakti seçmekle, günbilik ve yıllık düzenlemekle uğraşan saray görevlisi.

1298 – **müsellem:** Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, barış zamanı tarımla uğraşan, savaş zamanı sefere katılan; kapıkulu ocaklarının kurulmasından sonra da bir süre geri görevlerde eyalet askeri olarak kullanılan; buna karşılık kimi vergilerden bağışık tutulan bir sınıf atlı asker.

1299 – **müstahfız:** 1– Yeniçerilik zamanında kale, hisar ve yurdu koruyan timarlı asker. 2– Yeniçeriler kaldırıldıktan sonra kırk yaşını aşmış kimselerin, yedek asker hizmetlerinden sonra gelen dört yıllık askerlik süresi.

1300 – **müsvedde defteri** bkz. **yevmiye defteri.**

1301 – **müteferrika:** Padişah, vezir ve daha başka devlet büyüklerinin yanında türlü hizmetlerde kullanılan kimselere verilen ad.

1302 – **müteferrikabaşı:** Saray müteferrikalarının başı.

1303 – **mütemayiz:** Osmanlılarda, saniye ile ülâ arasında ve askerlikteki albay aşamasına denk bir sivil aşama.

1304 – **mütesellim:** Tanzimattan önce beylerbeyi ve sancakbeylerinin, bölgelerindeki sancak ve ilçeleri kendi adlarına yönetmekle görevlendirdikleri kimse.

1305 – **müze** [Alm., İng. *Museum*] [Fr. *musée*]: Eski sanat ve bilim yapıtlarının, sanat ve bilimi ilgilendiren nesnelerin görülüp yararlanılması için bulundurulduğu yer.

N

1306 – **naipler kurulu** [es. t. *niyabet heyeti*]: Bir hükümdarın işlerini yürütmekle görevlendirilen kişilerden oluşan kurul.

1307 – **nakıbüleşraf:** İslâm Peygamberinin soyundan gelenler arasından seçilip, onların her işini gören ve onları devlet önünde temsil eden başkanın sanı.

1308 – **name defteri:** Padişah divanından çıkan mektupların birer örneğinin yazılı bulunduğu defter.

1309 – **nasyonal sosyalizm** [Alm. *Nationalsozialismus*] [Fr. *national-socialisme*] [İng. *national socialism*]: Almanya'da, I. dünya savaşından sonra Adolf Hitler'in kurduğu baskı yönetiminin adı (1933–1945).

1310 – **nazizm** bkz. **nasyonal sosyalizm.**

1311 – **necaşi** [Alm., İng. *Negus*] [Fr. *négus*]: Etiyopya (Habeşistan) Imparatorlarının sanı.

1312 – **nemçe:** Osmanlıların Avusturyalılara, Almanlara verdikleri ad.

1313 – **nevruz:** Eski bir İran takvimine göre, yılbaşı sayılan mart ayının 22. günü.

1314 – **nişan:** 1– bkz. **ferman.** 2– Osmanlılarda 1832'den sonra hizmet ve yararlık karşılığı olarak bir kişiye verilen madalya.

1315 – **nişancı** [es. t. *muvakkî, müfti-i kanun, sahib-i divan-il-inşa, sahib-i kalem-i alâ, tevkici, tevkii, tuğraî, tuğrakeş*]: Padişah divanı üyesi olan yüksek bir görevlinin sanı. (Divanda yasalarla ilgili sorunlar üzerinde açıklamalar yapmak, padişah mektuplarını kaleme almak, vezirlere verilecek menşur ve beratların taslağını hazırlamak, antlaşma, berat, menşur, name ve fermanların başına tuğra çekmek gibi işler yapardı.)

1316 – **nişanlı kâğıt:** Padişah, sadrazamla birlikte savaşa gittiğinde, sadrazamlık kaymakamına, gereğinde kullanılmak ve sonra hesabını vermek üzere verilen tuğralı, boş, padişah buyruğu kâğıtları.

1317 – **nizam-ı cedit:** 1– Osmanlı ıslahat tarihinde 1789 ile 1839 tarihleri arasındaki zaman kesimi. 2– Bu dönemde Batı örneklerine göre yapılan yenileşme eylemlerinin tümü. 3– Bu dönemde Batı yöntemlerine göre yetiştirilmek üzere kurulan ordu.

1318 – **nizamiye:** Asker örgütünde, dört yıl muvazzaflık ve iki yıl yedek askerlik (redif) hizmetini yapmakta olan asker.

1319 – **nizamlı gedik:** II. Mahmut zamanında kurulan gedikjere verilen ad. bkz. **gedik.**

1320 – **nota** [es. t. *takrir*] [Alm., Fr., İng. *Note*]: Bir devletin başka bir devlete ya da onun elçisine yazılı ya da sözlü olarak yaptığı bildiri.

1321 – **nöbet çalmak** bkz. **mehterhane.**

1322 – **nöbetçi yeniçeriler:** Nöbetleşe üçer yıl süre ile kale gözetçilğine çıkan yeniçeri ortaları.

1323 – **nöbet kalfası:** Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası.**

1324 – **nöbetlik voynuk:** Görev yapmak üzere İstanbul'a getirilmiş olan voynuk.

1325 – **nukre:** Osmanlıların ilk gümüş paralarına verilen ad.

1326 – **nüzul emini** bkz. **konakçı.**

O

1327 – **oba:** 1– Bölmeli büyük göçebe çadırı. 2– Bir ya da birkaç çadırda yaşayan ailelerden oluşan göçebe toplumu. 3– Göçebelerin geçici konak yerleri.

1328 – **ocak** bkz. **yeniçeri ocağı.**

1329 – **ocak ağaları** [es. t. *senadid-i bektaşiyan*]: Yeniçeri ocağının ileri gelen subayları: yeniçeri ağası, sekbanbaşı, kethüdabey, zağarcıbaşı, samsoncubaşı, turnacıbaşı, hasekiler, başçavuş, başdeveci, başyayabaşı, muhzırağa, kethüdayeri, başbölükbaşı.

1330 – **ocağa çıkma** bkz. **çıkma.**

1331 – **ocakağası** bkz. **yeniçeriağası.**

1332 – **ocak başçavuşu:** Yeniçeri ocağında, ağabölüklerinin yüksek subaylarından birinin sanı.

1333 – **ocakbaşı:** Osmanlı sarayında, pişirdikleri yemeklere göre (kebapçı, pilavcı gibi) adlandırılan aşçı öbeklerinden herbirinin başı olan kişi.

1334 – **ocak bazirgânı:** Yeniçeri ocağının, para ve dışardaki alışveriş işleriyle uğraşan görevli.

1335 – **ocak beytülmalcısı:** Ölen yeniçerilerden kalan para ve mal ile uğraşan görevli.

1336 – **ocak hasekisi:** Yeniçeri ortalarından birinin subayı.

1337 – **ocak ihtiyarları:** Yeniçeri ocağının, bunalım zamanlarında toplantılara da çağrılarak oylarına başvurulan ileri gelenleri.

1338 – **ocak imamı:** Yeniçeri odalarının bulunduğu yerdeki orta cami imamlarına verilen ad.

1339 – **ocak kapıkethüdası:** Görevi, ocağın hükümet dairelerindeki işlerini yürütmek olan yeniçeri subayı.

1340 – **ocaklı** bkz. **yeniçeri.**

1341 – **ocaklık:** Bir yerin gelirinin, ölümünden sonra kalıtçılarına da geçmek koşuluyle, bir kimseye verilmesi yöntemi.

1342 – **oda:** Yeniçeri kışlaları ile içsaray koğuşlarına genel olarak verilen ad.

1343 – **odabaşı:** Ağabölüklerinde ve yaya ortalarında, yayabaşı ve bölükbaşından sonra gelen, görevi alaylarda selâm törenlerini düzenlemek ve yönetmek olan subay.

1344 – **oda erleri** bkz. **yeniçeri.**

1345 – **oda kethüdası:** Yaya ortalarında yayabaşından sonra gelen, görevi yeniçeri ağalarının bakım ve temizliğiyle ilgilenmek, kul oğlanlarını korumak, suç işleyenleri cezalandırmak olan görevli.

1346 – **odalı:** Topkapı sarayında hasoda, seferli, hazine ve kiler odalarında oturan saray adamları.

1347 – **odalık:** Padişah ve şehzadelerin, saraya alınan karavaşlar arasından seçtikleri kadın.

1348 – **odalı yeniçeriler:** Kalelerde gözetçilik eden kapıkulu yeniçerileri.

1349 – **oğlan** [es. t. *gulam*]: 1– Savaşta alınan erkek tutsakların bir bölümü. 2– Timar sahiplerinin savaş zamanı birlikte götürdükleri savaşçılar. 3– Selçuklularda aylıklı asker.

1350 – **okçu** [es. t. *tirendaz, kemankeş*] [Alm. *Schütze* (*mit Pfeil und Bagen*)] [Fr. *tireur a l'arc, archer*] [İng. *archer, bowman*]: Okla silâhlanmış asker.

1351 – **okmeydanı:** Okçuların ok atma çalışmaları yaptıkları alan.

1352 – **olağanüstü vergiler** [es. t. *rüsum-ı fevkalâde, tekâlif-i fevkalâde*]: Şeriat kurallarında yerleri bulunmadığı halde, devletin olağanüstü gereksinmeleri için padişah buyrukları ile alınan vergiler: töresel vergiler ve sıkıntı vergileri.

1353 – **olguluk** [es. t. *vakayiname, ruzname*] [Alm. *Chranik*] [Fr. *chronique*] [İng. *chronicle*]: Olayların zaman sırasına göre yazılmış bulunduğu bir tür tarih yapıtı.

1354 – **olimpiyat** [Alm., Fr. *Olympiade*] [İng. *alympiad*]: Eski Yunanlılarda ve zamanımızda dört yılda bir düzenlenen uluslararası spor yarışları ve şenlikleri.

1355 – **olmazlama** [es. t. *veto*] [Alm., Fr., İng. *Veto*]: Bir yetkilinin bir öneriye ya da bir olaya karşı olduğunu bildirmesi, onu yadsıması.

1356 – **onarıcı** [es. t. *meremmetçi*]: 1– Bostancı ocağına bağlı olup saray ve yapıların onarımı ile görevli kişi.

1357 – **onbuyruk** [es. t. *evamir-i aşere*] [Alm. *Zehn Gebote, Dekalog*] [Fr. *Dix Commandements, Décalogue*] [İng. *Ten Commandments, Decalogue*] [Lat. *Decalogus*]: Tanrının, Musa Peygambere gönderdiği söylenen ve Yahudilerce uyulması gereken on buyruğa verilen ad.

1358 – **ondalık** [es. t. *öşür*]: Osmanlılarda, şeriat kurallarına göre toprak ürünlerinden önceleri onda bir oranında alınırken sonraları beşte bire kadar çıkarılan vergi.

1359 – **onikliler:** Tanzimattan önce bakanlar kurulu.

1360 – **onikilik:** II. Mahmut zamanında basılan bir altın para.

1361 – **onkent** [es. t. *bilâd-ı aşere*]: İzmir, Selânik, Yenişehir Feneri, Konya, Kudüs, Halep, Trabzon, Sofya, Üsküdar ve Havass-ı Refia kentlerine topluca verilen ad.

1362 – **onkent kadıları:** Onkent diye anılan kentlerde görev yapan kadılara verilen ad.

1363 – **onluk osmanî** bkz. **osmanî.**

1364 – **orducu:** Savaş alanına gitmek üzere yola çıkan Osmanlı ordusunun her türlü gereksinmelerini sağlamak üzere birlikte giden zanaatçılar ve esnafa topluca verilen ad.

1365 – **ordu-yu hümayun ağası** bkz. **orducubaşı.**

1366 – **orducubaşı:** Orducuların buyurucusu.

1367 – **ordu defterdarı:** Seferde bulunduğu sürece ordunun para işlerini yürüten görevli.

1368 – **ordugâh** [es. t. *muasker*] [Alm. *Heerlager*] [Fr., İng. *camp*]: Savaş sırasında ordunun merkezi olarak kullanılan yer.

1369 – **ordu hazinesi** bkz. **ordu çadırı.**

1370 – **ordu kalmesi:** 1– Kırım Savaşı giderlerini karşılamak için çıkarılan on ve yirmi kuruşluk kâğıt para. 2– Savaş zamanlarında ordunun başında bulunan sadrazam ya da serdar-ı ekremin uzun kâğıtlar üzerine yazmış oldukları buyurultular.

1371 – **ordu mühimmesi:** Seferde bulunan sadrazamın, savaşlara ilişkin konuşmalarının yazıldığı mühimme defteri.

1372 – **ordu naibi:** Osmanlılarda, ordu kadısı adına ordu içindeki davalara bakan görevli.

1373 – **ordu şikâyet defteri:** Savaş sırasındaki yakınmaların yazıldığı defter.

1374 – **ordu tepesi:** Ordunun geçtiği yol boyunca, geriden gelen birliklere

yön göstermek için her iki fersahta bir (yaklaşık olarak 10 km.) dikilen im.

1375 – **orta:** Yeniçeri örgütünde bugünkü bölük dengi birliklere verilen ad.

1376 – **ortabaşı** bkz. **odabaşı.**

1377 – **orta bölükleri:** Kapıkulu süvarilerinden sağ ve sol ulufeci bölükleri.

1378 – **orta camisi** [es. t. *cami-i miyane*]: Yeniçeri ocağının camisi.

1379 – **ortaçağ** [es. t. *kurun-ı vustâ*] [Alm. *Mittelalter*] [Fr. *moyen-âge*] [İng. *middle ages*]: İlkçağ ile 1453 ya da 1492'de başladığı varsayılan yeniçağ arasında kalan zaman kesimi.

1380 – **ortaçağ tarihi:** İlkçağ ile ortaçağ arasındaki zaman kesiminin tarihi.

1381 – **ortaçavuş** [es. t. *çavuş-ı miyane*]: Kola çıkan sadrazamın, sarayına dönene kadar yanında bulundurduğu görevli.

1382 – **ortak:** Yeniçeri ocağından emekli olan kimse.

1383 – **ortakapı** [es. t. *babüsselâm*]: 1– Konaklarda, harem dairesi ile selâmlık dairesi arasındaki kapı. 2– Topkapı sarayının ikinci kapısı.

1384 – **ortakayık:** Çıkarma ve ırmak taşıtı olarak kullanılan, mavna türünden altı düz bir tekne.

1385 – **orta kazanı:** Her yeniçeri ortasında sayıları iki ya da üç olan ve kutsal sayılan, önemli işler görüşüleceği zamanlar çevresinde toplanılan, bakırdan yapılmış kazan.

1386 – **ortamehter** bkz. **ikinci mehter.**

1387 – **ortanca:** Haremağalığında nöbet kalfası ile hasıllı arasındaki bir aşama. bkz. **haremağası.**

1388 – **ortátaş çağı** [es. t. *mesolitik devir*] [Alm. *Mesolithikum*] [Fr. *âge mésolithique*] [İng. *mesolithic*]: Tarih öncesi zamanlardan biri, yontmataş çağından cilalıtaş çağına geçiş dönemi.

1389 – **ortasandığı:** Her yeniçeri ortasında, ölen yeniçerilerin kalıtlarının satılması ile elde edilen paraların yatırıldığı kasa.

1390 – **Ortodoks** [Alm., Fr., İng. *Orthodox*]: Hırıstiyanlığın büyük mezheplerinden biri olan Ortodoksluğu benimseyen kişi.

1391 – **Osmanî:** II. Osman zamanında basılmış gümüş para.

1392 – **Osmanî nişanı** [es. t. *nişan-ı Osmanî*]: Sultan Aziz'ce 1861'de çıkarılmış olan bir nişan.

1393 – **Osmanlı:** 1– I. Osman'ın Anadolu'da kurup sonradan Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları üzerine yayılarak büyük bir imparatorluk haline gelen Türk devletinin adı. 2– Osmanlı devleti uyruğu. 3– Vezir dairelerinde hizmet gören ağalara verilen ad. bkz. **zobu, ağam çırağı.**

1394 – **otağ:**Padişah ve vezirler için yapılan gösterişli ve etekli çadır.

1395 – **otçubaşı** bkz. **barutçubaşı.**

1396 – **ot gecesi:** Saray mutfağının, tatlıların pişirilmesine ayrılan bölümünde, yılda bir kez mâcunların pişirildiği şenliklerin düzenlendiği gece.

1397 – **otlakıye** bkz. **kırnıl resmi.**

1398 – **oturak:** 1– Yararlı işler başarmış, sakatlık ya da kocamışlık nedeniyle görevden bağışlanarak emekliye ayrılmış yeniçeri. 2– Eski gemilerde kürekçilerin oturdukları yer.

1399 – **oturak ulufesi:** Önceleri görevden bağışlanan yeniçerilerin; sonraları, hiçbir görev yapmadan ulufe kâğıdı satın alan kişilerin devletten aldıkları ulufe.

1400 – **oymak** [es. t. *kabile*] [Alm. *Stamm*] [Fr. *tribu*] [İng. *phratry*]: Boy ya da uruk denen topluluğun bölümlerine verilen ad.

Ö

1401 – **Ön-Asya** [Alm. *Vorderasien*] [Fr. *Asie anterieure*]: Asya'nın batısında, özellikle Akdeniz ile bağlantısı bulunan ülkelere verilen ad.

1402 – **önder** [es. t. *lider, şef*] [Alm. *Führer*] [Fr. *leader, chéf*] [İng. *leader*] [İt. *duce*] [Lat. *dux*]: Büyük işlerde bir topluluğa önayak olan kişi.

1403 – **önerge** [es. t. *takrir*]: Sadrazamın, bir iş üzerine padişaha sunduğu ayrıntılı bilgileri kapsayan belge.

1404 – **öntarih** [es. t. *protohistorya*] [Alm., Fr., İng. *Protohistoria*]: Tarih öncesi zamanlardan tarih zamanlarına geçiş dönemi.

1405 – **ören** [es. t. *harabe, virane*] [Alm. *Ruine*] [Fr. *ruine*] [İng. *ruin*]: Eski zamanlardan kalma kent, kale ve duvar yıkıntıları.

1406 – **örencik** [es. t. *asarıatika*]: Eski zamanlardan kalan yapıt yıkıntıları, antik zamanlar kalıntısı.

1407 – **öyküsel tarihçilik** [es. t. *hikâye tarzında tarihçilik*] [Alm. *erzählende Geschichtsschreibung*] [Fr. *historiographie narrative*] [İng. *narrative historiography*]: Olayları, aralarındaki nedensel ilişkileri ve zaman sırasını gözetmeksizin, yüzeysel olarak öykülemeyi ön planda tutan ilkel tarih yazıcılığı.

1408 – **özeksel yönetim** [es. t. *merkeziyetçi idare*] [Alm. *Zentralismus*] [Fr. *centralisation*] [İng. *cetralization*]: Her işin tek bir merkeze bağlı olarak yürütüldüğü yönetim.

1409 – **özeksiz yönetim** [es. t. *adem-i merkeziyet*] [Alm. *Dezentralisierung*] [Fr. *décentralisation*] [İng. *decentralization*]: Yerel işlerin, merkeze sorulmadan yerel orunlarca yürütüldüğü yönetim.

1410 – **özelçağrı** [es. t. *nefir-i has*]: Sadece bir kısım askerin savaşa sürülmesi.

1411 – **üzengi ağaları** [es. t. *rikâb-ı hümayun ağaları*]: Padişahın atı yanında yürümeğe izinli olan ağalar: Yenlçerlağası, mîrialem, kapıcılar ket-

hüdası, kapıcıbaşılar, çavuşbaşı, avağaları, ahırbeyleri, çeşnigîrbaşı, altı süvari bölüğü ağaları, cebecibaşı ve arabacıbaşı.

1412 – **özerk** [es. t. *muhtar*] [Alm. *Autonom*] [Fr. *autonome*][İng. *autonomous*]: Özerklik niteliği taşıyan.

1413 – **özerklik** [es. t. *muhtariyet*] [Alm., Fr. *Autonomie*] [İng. *autonomy*]: Özeksel bir gücün yönettiği geniş bir bütün içinde, bir kuruluşun ya da bir ülkenin belli koşullar altında kendi kendini yönetme hakkı.

1414 – **özürlü** [es. t. *mayûbe*]: Osmanlılarda, organlarında sakatlık bulunan kadın tutsaklar takımı.

P

1415 – **padişah** [Alm., Fr., İng. *Sultan*]: Büyük hükümdar, Osmanlı hükümdarlarının sanı.

1416 – **padişah bağışı** [es. t. *teşrifat-ı mülükâne*]: Padişahın, bir kimseye gönlünü almak için gönderdiği bağış.

1417 – **padişah bilesindekiler** [es. t. *rikâb-ı hümayun*]: Padişah savaşa gittiği zaman ya da sadrazam sefere çıkıp padişah başkentte kaldığı zaman, vekil olarak yanlarında bulundurulan yüksek görevliler: Rikâb kaymakamı, rikâb defterdarı.

1418 – **padişah buyruğu** bkz. **ferman.**

1419 – **padişah cebi** [es. t. *ceb-i hümayun*]: Padişahın kişisel parası.

1420 – **padişah dirliği:** Bir kimsenin geçimini sağlamak için devletçe verilen aylık, timar, ulufe ve mevâcip gibi ödenekler.

1421 – **padişah haremi** [es. t. *harem-i hümayun, babüssaadet-iş-şerife*]: Topkapı sarayında kadınlar için ayrılmış olan bölüm.

1422 – **padişah hazinesi** [es. t. *hazine-i hassa*] bkz. **içhazine.**

1423 – **padişah imzası** [es. t. *imza-yı hümayun*]: Padişahın, yabancı hükümdarlara yazılan mektupların kenarlarına koyduğu altın yaldızlı imza.

1424 – **padişah kayığı** [es. t. *zevrakçe-i şerif*]: Padişaha özgü kayık.

1425 – **padişah mahfili** [es. t. *hünkâr mahfili, mahfil-i hümayun*]: Sultan camilerinde padişahın namaz kılması için ayrılan özel yer.

1426 – **padişah mehterhanesi** [es. t. *mehterhane-i tabl u alem*]: Padişahın özel mızıka takımı.

1427 – **padişah mektubu** [es. t. *name-i hümayun*]: Osmanlı padişahlarının yabancı hükümdarlara, Kırım hanlarına, Mekke Şeriflne yazdıkları mektuplar.

1428 – **padişah peşkeşçisi** [es. t. *pişkeşci-yi şehriyari*]: Padişah adına saraya gelen armağanları alan görevli.

1429 - **padişah reisi** [es. t. *reis-i padişah*]: Padişah baştardesi gemisinin kaptanı.

1430 - **padişah sarayı** [es. t. *darüssaade, dergâh-ı âlî, dergâh-ı muallâ, dergâh-ı şerif, saray-ı amire, saray-ı hümayun*]: Osmanlı padişahlarının oturdukları saraylar: Topkapı Sarayı, Edirne Sarayı, Eskisaray.

1431 - **padişah tuğcuları** [es. t. *tuğcıyan-ı hassa, tuğkeşan*]: Silahtar bölüğünden, savaşta padişahın tuğlarını taşıyan 23 görevli.

1432 - **padişah vakıfları** [es. t. *evkaf-ı hümayun, evkaf-ı salâtîn*]: Padişahların ve onların soyundan gelenlerin yaptıkları vakıflar.

1433 - **padişah yazısı** [es. t. *hatt-ı hümayun, hatt-ı şerif*]: Padişahların, genellikle kendi el yazıları ile çıkardıkları buyruklar.

1434 - **palanka** (Macarca'dan): Ağaç ve topraktan yapılıp hendekle çevrilip pekiştirilmiş siper; küçük kale.

1435 - **palyoş:** Kısa ve iki yanı keskin kılıç, kasatura.

1436 - **Panteon** [Alm., İng. *Pantheon*] [Fr. *panthéon*] [Yun. *pan* 'bütün' ve *theos* 'Tanrı'dan]: 1- Eski Yunan ve Roma'da en büyük tapınak. 2- Bir toplulukta tapılan tanrıların tümü. 3- Paris'te ünlü kişllerin gömülü bulundukları tapınağın adı.

1437 - **papa** [Alm. *Papst*] [Fr. *pape*] [İng. *Pope*]: Katolik kilisesinin, İsa Peygamberin vekili sayılan, Vatikan'da oturan ve kardinaller meclisince seçilen başkanı.

1438 - **papirüs** [Alm., Fr., İng. *Papyrus*]: 1- Eski Mısırlıların yazı kâğıdı apmak için özünden yararlandıkları bitki. 2- Bu bitkiden yapılan kâğıt. 3- Bu kâğıt üzerine yazılmış elyazısı.

1439 - **paralı asker** [es. t. *ücretli asker*] [Alm. *Soldsoldat, Mietsoldat*] [Fr. *mercenaire*] [İng. *mercenary*]: Para karşılığında yabancı bir devlet hesabına çalışan asker.

1440 - **parlamento** [es. t. *meclis-i milli*] [Alm. *Parlament*] [Fr. *parlement*] [İng. *parliament*]: 1- Yasama organını oluşturan meclis ya da meclislerin bütünü. 2- Eski Fransa'da soyluların yargılandığı mahkeme.

1441 - **paşa:** Osmanlılarda, sancakbeyi ve daha yüksek aşamalardaki yöneticilere, albaydan daha yüksek aşamadaki askerlere, beylerbeyi ve vezirlere; Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar yüksek bilimsel aşamalı kişilere verilen san. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra, daha çok general karşılığı olarak kullanılmış, daha sonra çıkarılan sivil aşama-

lardan mlrülümera, beylerbeyi ve vezir aşamalarına yükselenlere de paşa denilmiştir.

1442 – **paşa baştardesl** bkz. **paşa gemisi.**

1443 – **paşa defterlisi:** Vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve Kırım hanlarının yanında bulunan dirlik sahiplerine verilen ad.

1444 – **paşa divanı:** Beylerbeyi ve vezirin başkanlığında, kendi bölgeleri ile ilgili resmî işlerin görüşülmesi Için toplanan divan.

1445 – **paşa gemisi:** Kaptanpaşaların bindikleri savaş gemisi.

1446 – **Paşakapısı** bkz. **Babıâli.**

1447 – **Paşakapısı kodamanları** [es. t. *Paşakapısı erkânı, Paşakapısı ricali*]: Başta sadrazam olmak üzere devlet ileri gelenleri.

1448 – **paşalı:** Paşa sanını taşıyan büyüklerin hizmetindeki gedikli ağalar.

1449 – **paşalık:** 1– Paşa sanı ya da paşa olma durumu. 2– Bir paşanın yönetimi altındaki bölge.

1450 – **paşa odası:** Yeniçeri ocağında 21. ağa bölüğünün adı.

1451 – **paşa reisi** [es. t. *reis-i paşa*]: Kaptanpaşa gemisinin kaptanı.

1452 – **paşa sancağı:** Osmanlılarda valilerin oturdukları eyalet merkezlerine verilen ad.

1453 – **paşmaklık:** Padişahların anne, kızdardeş, kız ve hasekilerine bağlanan haslara verilen ad.

1454 – **patentalı:** Yabancı bir devletin uyruğu ve korunumu altında bulunduğunu belirten tezkereye sahip kimse.

1455 – **patrici** [Alm. *Patrizier*] [Fr. *patricien*] [İng. *patrician*]: Eski Romalılarda, soylu bir aileden gelen kimse ve bu kimselerden oluşan sınıf.

1456 – **patrona** [Alm. *Vizeadmiral*] [Fr. *vice-amiral*] [İng. *vice-admiral*]: Osmanlılarda, 1682'den sonra kullanılan, kapudane ile riyale arasında bir deniz subaylığı aşaması; mirî kalyonların ikinci kaptanı.

1457 – **patrona gemisi** [es. t. *patrone-i hümayun*]: Patronanın bindiği gemiye verilen ad.

1458 – **peksane:** Osmanlılarda, kıyı savunması ve savaş gemilerinde kullanılmış eski bir topun adı.

1459 – **pencik:** Asker yetiştirilmek üzere, savaş tutsaklarından beşte bir oranında ayrılan acemioğlan adaylarına verilen ad.

1460 – **pencikçi:** Savaşta ele geçirilen tutsakların beşte birini ve öteki esirler için de gerekli vergiyi toplamakla görevli kişi.

1461 - **pencikçibaşı:** Pencikçilerin buyurucusu.

1462 - **pencik emini:** Pencik yasasına göre, savaş tutsakları ile pazarlarda satılan kul ve karavaşlardan alınan vergileri toplamakla görevli kişinin sanı.

1463 - **pencikli kul:** Esircilerin, pencik vergisini ödeyip satmış oldukları tutsak.

1464 - **pencik oğlanı:** Osmanlılarda, savaş tutsaklarından askerlik görevi için beşte bir oranında ayrılan Hıristiyan gençlerden herbiri.

1465 - **pencik resmi:** Osmanlılarda, savaşlarda ele geçirilen tutsakların sahiplerinden belli bir yasa (pencik yasası) gereğince alınan vergi.

1466 - **pençe:** Sadrazamın, eyaletlerdeki vezirlerin, beylerbeyi ve sancakbeylerinin çıkardıkları resmî belgelere imza yerine koydukları im.

1467 - **pençik** bkz. **pencik.**

1468 - **perdeci** [es. t. *perdedar*]: Osmanlılarda yüksek orunlu kişilerin kapılarında bekleyen ve girmeye izni olanları içeri alan görevli.

1469 - **perde çavuşu** bkz. **kapıçavuşu.**

1470 - **pergende:** Çektiri sınıfından bir tür savaş gemisi.

1471 - **perişani:** Küçük görevlilerin giydikleri bir tür kavuk.

1472 - **peşkeş:** Özellikle hükümdarların birbirlerine yolladıkları ya da hükümdarlara sunulan armağan.

1473 - **peşkeşçi:** Yabancı elçilerin padişahlara getirdikleri armağanları divan günü vezirlerin önünde sergileyen, ortakapı bölükbaşılarından birinin sanı.

1474 - **peşkirağası:** Hasoda örgütünde peşkir ve havlulara bakan görevli.

1475 - **peşkiroğlanı** bkz. **peşkirağası.**

1476 - **peygamber hırkası** [es. t. *hırka-i saadet, hırka-i şerif*]: Muhammet Peygamberden kalma olup, Topkapı Sarayı Müzesinin bir bölümünde saklanan kutsal emanetlerden biri.

1477 - **peykler** [es. t. *peykân-ı hassa*]: Binişlerde, gösterişli giysileri ile padişahların yanında yürüyerek saltanata görkem katan ve gereğinde padişahların buyruklarını yerine getiren, son derece çevik ve çabuk iş gören asker.

1478 - **peykbaşı:** Peyklerin komutanı olan subay.

1479 - **pilaçka** (Arnavutça'dan) bkz. **çapul.**

1480 – **pir:** 1– Erkek savaş tutsaklarından, pencik yasasına göre ayrılan kocamışlara verilen ad. 2– Tarikat kurucusu. 3– Lonca ve fütüvvet kuruluşlarının başında bulunan yönetici.

1481 – **piramit** [es. t. *ehram*] [Alm., Fr., *Pyramide*] [İng. *Pyremid*]: Mısır firavunlarının mezarlarına verilen ad.

1482 – **pirpiri:** 1– Yeniçerileri salma erlerinin giydikleri kırmızı çuhadan yapılmış cüppe. 2– Bizans altınlarının bir türü.

1483 – **piyade:** 1– Yaya askeri. 2– Yepelek yapılı bir tür gezinti kayığı.

1484 – **plebler** [es. t. *avam*] [Alm. *Pöbel*] [Fr. *plèbes*] [İng. *plebs*] [Lat. *plebes*]: Eski Roma'da dışardan gelerek yerleşen kimseler ve bu kimselerden oluşan en kalabalık sınıf.

1485 – **polis** bkz. **kentdevleti.**

1486 – **potera:** Yüz kişiden az olan ufak akıncı topluluklarınca yapılan saldırı.

1487 – **potur oğulları:** Bosna'nın müslüman halkından devşirme olarak alınmasına izin verilen kimseler.

1488 – **pranki:** Osmanlı ordusunda kullanılmış bir tür top.

1489 – **prens** [Alm. *Prinz, Fürst*] [Fr., İng. *prince*]: 1– Batı ülkelerinde hükümdar. 2– Hükümdar oğullarına verilen san. 3– Osmanlılarda Eflâk ve Buğdan beyliklerine atanan Fener beylerinin sanı.

1490 – **Prens Adaları:** Marmara'da, İstanbul güneyindeki sıra adalara topluca verilen ad.

1491 – **prenses** [es. t. *sultan*] [Alm. *Prinzessin, Fürstin*] [Fr. *princesse*] [İng. *princess*]: Hükümdar soyundan gelen ya da hükümdar soyundan olanlarla evlenen kadınlara verilen ad.

1492 – **prenslik** [Alm. *Fürstentum*] [Fr. *pricipauté*] [İng. *pricipality*]: 1– Prens olma hali. 2– Bir prensin yönetimindeki bağımsız ya da yarı bağımsız küçük devlet: Monako Prensliği, Karadağ Prensliği.

1493 – **presbiteriyenlik** [Alm. *Presbyterianismus*] [Fr. *presbytérianisme*] [İng. *Presbyterianism*]: Protestan mezhebinin, demokratik kurallara göre örgütlenmiş bir kolu.

1494 – **primikür:** Voynuk örgütünde assubaylardan birinin sanı.

1495 – **Protestanlık** [Alm. *Protestantismus*] [Fr. *protestantisme*] [İng. *Protestantism*]: Papanın dinsel başkanlığını ve katolik kurallarını tanımayan bir Hıristiyan mezhebi.

1496 – **protesto etmek** [es. t. *ikame-i hüccet*] [Alm. *protestieren*] [Fr. *protester*] [İng. *protest*]: Herhangi bir davranışın tüzeye, antlaşma ve sözleşmelere aykırı düştüğünü ve onanmadığını resmî olarak açıklamak.

1497 – **pulta:** Ucu demirli ve delme gücü fazla olan ok.

1498 – **pusla odası:** Fetvahanede, fetva için başvuranlara yanıt vermek için soruların yazıldığı büro.

1499 – **puta:** 1– Ok türlerinden birinin adı. 2– Nişangâh.

1500 – **putatapar** [es. t. *putperest*] [Alm. *Götzendiener*] [Fr. *idolâtre*] [İng. *idolatrous, idolater*]: Putlara tapan kimse.

1501 – **putlaştırmak** [es. t. *telih*] [Alm. *vergötzen*] [Fr. *idolâtrer*] [İng. *idolize*]: Bir nesnede ya da bir kimsede olağanüstülük görerek onu put haline getirmek.

R

1502 – **rabla:** Osmanlılarda hamiseden büyük ve saliseden küçük olan, askerlikteki yüzbaşılığa denk aşama.

1503 – **raca** [Alm. *Radscha, Rajah*] [Fr. *rajah, radjah*][İng. *rajah*]: Hindistan'da küçük hükümdarın sanı.

1504 – **rafizî:** Şiî takımının, Halife Ali'ye aşırı derecede bağlı bir kolundan olan kimse.

1505 – **rakı vergisi** [es. t. *arak resmi*]: Osmanlılarda rakıdan alınan vergi.

1506 – **ramazan tahvilleri:** 1875 ramazanında, devlet borçlarını erteleyen hükümet kararnamesi ayarında çıkarılan tahviller.

1507 – **reaya** [es. t. *raiyye, raiyyet*]: Genel olarak Osmanlı uyruğu, dar anlamda vergi yükümlüsü olan sınıflar.

1508 – **redif:** Son dönem Osmanlı ordusunda altı yıllık nizamiye hizmetini tamamladıktan sonra, daha 14 yıl süre ile yedek asker durumunda olanlara verilen ad.

1509 – **reform** bkz. **düzeltim.**

1510 – **reis:** XVII. yüzyıla dek Osmanlı donanması komutanına verilen ad.

1511 – **reis efendi** bkz. **reisülküttap.**

1512 – **reisülküttap:** XVII. yüzyıla değin padişah divanı yazmanlarının başı, bundan sonra 1835'e değin bugünkü dışişleri bakanı dengi olan orunlu kişinin adı.

1513 – **reisülküttap kesedarı:** Reisülküttap kalemini yöneten ve kâğıtlarını saklayan görevli.

1514 – **resimyazı** [es. t. *hiyeroglif*] [Alm. *Hieroglyphe*] [Fr. *hiéroglyphe*] [İng. *hieroglyph*]: Eski çağlarda, kimi uygar uluslarca kullanılan resim ve simgelere dayalı bir tür yazı.

1515 – **Restorasyon dönemi** [Alm. *Zeitalter der Restauration*] [Fr. *epoque de Restauration*][İng. *epoch* (era) *of Restauration*]: Napoleon Bonaparte'dan

sonra Avrupa'yı yeniden eski biçime sokmak çabalarının ortaya çıkartığı zaman kesimi.

1516 – **rikâp ağaları** [es. t. *ağayan-ı rikâb-ı hümayun*]: bkz. **özengi ağaları.**

1517 – **rikâpdar:** Padişahın eğer, pabuç ve çizmelerine bakmakla görevli olup derece olarak hasoda subayları arasında çuhadardan sonra gelen ağa.

1518 – **rikâp kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa.**

1519 – **Rîm:** Osmanlılarda halk dilinde Roma kentine verilen ad.

1520 – **Rîm papa:** Roma'da oturan Katoliklerin dinsel başkanı.

1521 – **riyal:** Bir ara Osmanlı ülkelerinde de kullanılan İspanyol paralarından biri.

1522 – **riyale** [Alm. *Vizeadmiral*] [Fr. *viceamiral*] [İng. *vice-admiral*]: Osmanlı donanmasında kapudane ve patronadan sonra gelen ve tümgenerale denk bir aşama.

1523 – **Rönesans** [es. t. *Devr-i İntibah*] [Alm., Fr., İng. *Renaissance*]: bkz. **Uyanış.**

1524 – **Rum:** 1– Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan ve Roma yurttaşı haklarına sahip olan halk. 2– Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan Hellen soyundan gelme halk.

1525 – **Rum ateşi:** Eskiden deniz ve kara savaşlarında yangın çıkarmak için kullanılan bir araç.

1526 – **Rumeli:** Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki ülkelerine topluca verilen ad.

1527 – **Rumeli ağası:** Türk dilini, gelenek ve göreneklerini öğrenmeleri için Rumeli köylerindeki Türk aileleri yanına verilen acemiocağı adayı devşirmelerin dağıtım ve koruma işleriyle görevlendirilenlerin başı olan yeniçeri subayının sanı.

1528 – **Rumeli beylerbeyi** [es. t. *Rumeli emir-ül-ümerası*]: Osmanlı İmparatorluğunda Rumeli eyaletinin yönetiminden sorumlu, askerî ve mülkî yetkileri olan görevli.

1529 – **Rumeli defterdarı** bkz. **başdefterdar.**

1530 – **Rumeli kazaskeri** [es. t. *sadr-ı Rum*]: Rumeli ile ilgili işleri yürüten kazasker. bkz. **kazasker.**

1531 – **Rumeli eyaleti:** Osmanlı İmparatorluğunun, merkezi Sofya olan ve Rumeli beylerbeyi eliyle yönetilen eyaleti.

1532 – **Rum eyaleti** [es. t. *eyalet-i Rum, Rumeli-yi suğra*]: Osmanlıların, önceleri merkezi Amasya olan Sivas ilinin adı.

1533 – **rumî altın:** II. Sultan Mehmet zamanında basılmış altın paranın adı.

1534 – **rumî kese** [es. t. *kise-i rûmî*]: 500 kuruş değerinde para ölçeği.

1535 – **rumî tarih** [es. t. *tarih-i rümî, sene-i maliye*] bkz. **akçalı yıl.**

1536 – **Rum padişahı** bkz. **padişah.**

1537 – **Rum ülkesi** [es. t. *diyar-ı Rum, mülk-i Rum*]: Eskiden Bizans İmparatorluğu sınırları içinde bulunan ülkelere, Osmanlı yönetimine geçtikten sonra da verilen ve özellikle Anadolu için kullanılan bir deyim.

1538 – **ruznamçe** [es. t. *yevmiye*]: 1– Devlet dairelerinde günlük gelir ve giderlerin ya da günlük olayların yazıldığı el defteri. 2– Saymanlık kalemi.

1539 – **ruznameci:** Osmanlı devlet dairelerinde, günlük gelir ve giderlerin ya da olayların defterini tutan görevli.

1540 – **ruzname** bkz. **ruznamçe.**

1541 – **ruznameci** bkz. **ruznamçeci.**

1542 – **rüus:** 1– Vezir, beylerbeyi, timar ve zeamet sahipleri dışında kalan bütün devlet görevlilerine verilen görev kâğıdı. 2– Medrese öğrenimini bitirip sınavı başaranlara verilen diploma.

1543 – **rüus aylığı** [es. t. *rüus maaşı*]: İleri gelen ulemanın çocuklarına bağlanan aylık ödenek.

1544 – **rüus buyruğu** [es. t. *rüus hükmü*]: Önerge kâğıdına dayanılarak yazılan belge (berat).

S

1545 – **saçak öpme:** Sarayda bayramlaşma törenine katılan büyüklerin, padişahın tahtından sarkıtılmış saçakları öpmesi.

1546 – **sadaret kaymakamı** bkz. **kaymakam paşa.**

1547 – **sadaret kethüdası** bkz. **kâhyabey.**

1548 – **sadr:** Kazaskerlere verilen san.

1549 – **sadrazam** [es. t. *sadr-ı âlî, sahib-i devlet, vezir-i azam, zat-ı asafî*] [Alm. *Grossvizir*] [Fr. *grand visir*] [İng. *grand vizir*]: Osmanlı devletinde padişahın tam yetkili vekili ve vezirlerin en büyüğü.

1550 – **sadrazam arzı** bkz. **telhis.**

1551 – **sadrazamlık alayı** [es. t. *sadaret alayı*]: Yeni sadrazam olan kişi için düzenlenen tören.

1552 – **sadrazamlık armağanı** [es. t. *sadaret peşkeşi*]: Sadrazamlığa geçen kimsenin padişaha sunduğu armağan.

1553 – **sadreyn:** Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinin ikisine birden verilen ad.

1554 – **sadreyn efendiler:** Rumeli ve Anadolu kazaskerleri.

1555 – **sağ akçe** [es. t. *gayr-ı mağşuş akçe*]: Karışığı ve eksiği olmayan, ayarı ve ağırlığı tam olan para.

1556 – **sağgarlıler** [es. t. *gureba-yı yemin*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi ordunun sağ yanını korumak olan bölüğü.

1557 – **sağ kolağası:** Aşaması sol kolağası ile binbaşı arasında olan subay.

1558 – **sağlama defteri** [es. t. *mizan defteri*]: Devletin gelir ve giderlerini toplu bir halde gösteren defter.

1559 – **sağ ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan-ı yemin*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi sadrazam ile devlet büyüklerini korumak olan bölüğü.

1560 – **sahabe** [es. t. *eshab-ı kiram*]: Hz. Muhammet'in söylediklerini ve yaptıklarını, göz tanıklığına dayanarak anlatan kişi.

1561 – **sahn aşaması** [es. t. *sahn-ı seman payesi*]: İlmiye sınıfı içinde özel bir rütbe olan, Fatih Medresesi öğretim üyeliği.

1562 – **sahn medreseleri** [es. t. *sahn-ı seman*]: Osmanlılar döneminde Fatih camisi çevresinde bulunan, bugünkü edebiyat, ilahiyât ve hukuk fakülteleri karşılığı olan yüksek öğretim kurumları.

1563 – **sakallı:** Savaş tutsaklarının yaşları geçkin olanları.

1564 – **salarlık** [es. t. *salariye*]: Osmanlılarda emir, vezir gibi rütbe sahiplerinin elde ettikleri toprak ürünlerinden alınan ek vergi.

1565 – **saldırı duyurusu** [es. t. *nefir*]: Saldırmak üzere düşmanın gelmekte olduğunu bir yer halkına bildiren duyuru.

1566 – **saldırmazlık antlaşması** [es. t. *adem-i tecavüz misakı*, (*muahedesi*)] [Alm. *Nichtangriffspakt*] [Fr. *pacte de non-agression*] [İng. *pact of non-agression*]: Devletler arasında karşılıklı olarak birbirilerine saldırmamak için yapılan antlaşma.

1567 – **salıcı:** İstanbul'da bulunmayan kapıkulu süvarilerinin, ulufelerini, zamanından önce alabilmeleri için, belli bir indirim karşılığı kırıp ödeyen kimse.

1568 – **salise:** Osmanlılarda rabiadan büyük ve saniyeden küçük, askerlikteki binbaşılığa denk sivil aşama.

1569 – **salma çuhadarı:** Kendini tanıtmamak için giysi değiştirip gezerek suçluları kovuşturmak ve kamu düzenini korumakla görevli yeniçeri subayının sanı.

1570 – **salma tomruk** [es. t. *tevkifhane*]: Yakalanan suçluların geçici bir süre alıkonuldukları ve içinde serbest dolaşabildikleri cezaevi.

1571 – **salta:** Eskiden giyilen bir tür kollu cepken.

1572 – **saltanat arabası** [es. t. *gerdune-i saltanat*]: bkz. **alay arabası.**

1573 – **Saltanat Kapısı** [es. t. *Bab-ı Hümayun*]: Topkapı Sarayının Ayasofya tarafındaki birinci kapısı.

1574 – **saltanat kayığı** [es. t. *zevrakçe-i saltanat*]: bkz. **kancabaş.**

1575 – **saltanat kaymakamı** [es. t. *kayim-i makam-ı saltanat*]: Sefere çıkan ya da herhangi bir nedenle başkentte bulunmayan padişahın, kendisine vekil olarak başkentte bıraktığı şehzadeye verilen san.

1576 – **saltanat naibi** [es. t. *naib-i* (*naibe-i*) *saltanat*] [Alm. *Regent*(*in*)] [Fr. *régent*(*e*)] [İng. *regent*]: Tahtta hükümdar bulunmadığında ya da hükümdarın çocukluk döneminde devleti yöneten kişi.

1577 – **saltçılık** [es. t. *mutlakıyet, mutlakıyet-i idare*] [Alm. *Absolutismus*] [Fr. *absolutisme, autocratie*] [İng. *absolutism, autocracy*]: Hükümdarın, tüm siyasal erki elinde bulundurduğu yönetim biçimi.

1578 – **salyane:** 1– Bir yıllık olarak toptan ödenen ulufe. 2– Yılda bir alınan vergi.

1579 – **samsuncubaşı:** Samsuncu ortası komutanına verilen ad.

1580 – **samsuncu ortası:** Yeniçeri ocağının, savaşta kullanılan köpekleri yetiştirmek ve yönetmekle görevli 17. ortası.

1581 – **sancak** [es. t. *liva*]: 1– Belirti olarak kullanılan, özellikle yazı işlemeli ve kenarları saçaklı bayrak. 2– Osmânlı yönetim örgütünde il ile ilçe arasında yer alan yönetim bölgesi.

1582 – **sancakbeyi:** Sancağın askerî ve mülkî yönetiminden sorumlu olan görevli.

1583 – **sancak boğma:** Yardım istemek amacıyle, sancağın ortasını büzerek işaret verme.

1584 – **sancak gemileri:** Osmanlı donanmasında kaptanpaşa, kapudane, patrona ve riyale gemilerine topluca verilen ad.

1585 – **sancak kaldırmak:** Ayaklanmak, başkaldırmak.

1586 – **sancak kaptanı:** Sancak gemilerinin kaptanı.

1587 – **sancaktar** bkz. **bayraktar.**

1588 – **sandıklı:** II. Sultan Mahmut zamanında basılan altın paralardan biri.

1589 – **sandıklı altın** bkz. **hayriye altını.**

1590 – **sandıktaş** [es. t. *lahit, lahd*] [Alm. *Sarkophag*] [Fr. *sarcophage*] [İng. *sarcophagus*]: Taştan oyma ve üstü taş kapakla örtülü tabut.

1591 – **saniye:** Osmanlılarda saliseden büyük ve uladan küçük, askerlikteki albaylığa denk sivil aşama.

1592 – **sansoncu ortası** bkz. **samsuncu ortası.**

1593 – **sansür** [Alm. *Zensur*] [Fr. *censure*] [İng. *censur*]: Basın, yayın ve haberleşme ile sinema ve kitap yapıtlarının hükümetçe önceden denetlenmesi ya da kısıtlanması işi.

1594 – **saplama:** Hakları olmadığı halde bir yolunu bularak devşirme çocukları arasında yeniçeri ocağına sokulan kimse.

1595 **saray acemloğlanı** bkz. **içoğlanı.**

1595a– **sarayağası:** İçağalardan biri olup, saraylarda oturanlara hizmet etmek ve sarayları korumakla görevli kişi.

1596 – **saray ahırı** [es. t. *hasahır, ıstabl-ı amire*]: Osmanlılarda, saray hayvanlarının ve bununla uğraşan görevlilerin bulundukları yer.

1597 – **saray baltacıları** bkz. **yakalı baltacılar.**

1598 – **saray kethüdası:** Akhadımların, sarayağasından sonra gelen buyurucusu.

1599 – **saraylı:** Padişah sarayında karavaş olarak ya da başka bir görevde bulunmuş olan kadın.

1600 – **saray mehterhanesi** [es. t. *tablu alem-i hassa*]: Saray bandosu.

1601 – **saray ustası** bkz. **kâhya kadın.**

1602 – **sarıbayrak ağası** bkz. **silâhtarağa.**

1603 – **sarıbayrak bölüğü** bkz. **silâhtar bölüğü.**

1604 – **sarıca:** 1– XVII. yüzyıldan sonra eyalet valilerinin, kendi bölgelerinden toplanan derme çatma kimselerden kurdukları 40–50 şer kişilik vurucu ve çapulçu süvari birliklerine verilen ad. 2– Genel olarak dikkafalı, başıbozuk asker.

1605 – **sarıca temsilcisi** [es. t. *serçeşme*]: Sarıcaların, İstanbul'da resmî katlardaki işleriyle uğraşan kimse.

1606 – **sarıkçıbaşı** [es. t. *serdestari-i şehriyari*]: Padişahların sarıklarını hazırlamak, korumak ve sarmakla yükümlü görevli.

1607 – **sarısekban:** Beylerbeyliği döneminde, eyaletlerin disiplinini sağlamakla görevli sekbanlara verilen ad.

1608 – **satak:** Eskiden, eşya ve öteberi satılan çarşı ve pazar yeri.

1609 – **satrap** [Alm., İng. *Satrap*] [Fr. *satrape*]: Eski Perslerde il yöneticisi.

1610 – **satraplık** [Alm., İng. *Satrapie*] [Fr. *satrapy*]: 1– Satraplık görevi ya da orunu. 2– Bir satrapın yönetimi altındaki bölge: Anadolu Satraplığı.

1611 – **savaş** [es. t. *harp*] [Alm. *Krieg*] [Fr. *guerre*] [İng. *war*]: İki ya da daha çok devletlerin, istediklerini kabul ettirmek ya da başkasının isteklerine boyun eğmemek amacıyle, birbiriyle diplomatik ilişkilerini keserek silâhlı güçlerle vuruşmaları.

1612 – **savaş ülkeleri** [es. t. *dar-ül-harb*]: Müslüman bir hükümdarın egemenliği altına henüz alınamamış olan ülkeler.

1613 – **saykalbaşı** [es. t. *ser-amele-i saykal*]: Yeniçerilerde silahların temizliğiyle uğraşanların başı.

1614 – **seccadecibaşı:** Padişahın seccadesini korumak ve serip kaldırmakla yükümlü görevli.

1615 – **seçmen prens** [es. t. *elektör, müntehip prens*] [Alm. *Kurfürst*] [Fr. *électeur, prince électeur*] [İng. *elector*]: Kutsal Roma-Germen imparatorlarını seçme yetkisi olan belli sayıdaki Alman hükümdarlarının sanı.

1616 – **seçmen prenslik** [es. t. *müntehip prenslik*] [Alm. *Kurfürstentum*] [Fr. *électeurat*] [İng. *electorate*]: 1– Seçmen prensin görevi ya da orunu. 2– Seçmen prensin yönettiği ülke.

1617 – **sefer** [Alm. *Feldzug*] [Fr. *campagne, expédition militaire*] [İng. *campaigne, military expedition*]: Ordunun, savaş yapmak üzere genellikle yurt dışına yaptığı yolculuk.

1618 – **seferberlik** [es. t. *seferberi*] [Alm. *Mobilisierung*] [Fr., İng. *mobilisation*]: Bir ülkenin silâhlı kuvvetlerini sefer durumuna getiren, ülkenin ekonomisini ve yönetimini savaş gereklerine uyacak biçime sokan hazırlık ve önlemlerin tümü.

1619 – **sefer duası** [es. t. *kanun-ı dua*]: Düşman toprağına giren yeniçerilerin, her ikindi namazından sonra ocakyazıcısı başkanlığında topluca ettikleri dua.

1620 – **sefere eşmek:** Savaşa gitmek.

1621 – **seferli kethüdası:** Seferli ocağının başı.

1622 – **seferli koğuşu:** Bir sanat okulu durumuna sokulan ve içinde ünlü bilgin, şair, ressam, müzikçi, okçu, pehlivan, berber, tellak gibi sanatçıların yetiştiği içsaray koğuşlarından birinin adı.

1623 – **seferli ocağı** [es. t. *hane-i seferli*]: Sarayda, padişahın özel hizmetlerini görmek ve kendisi sefere çıkarsa birlikte gitmekle görevli kimselerden oluşan ocak.

1624 – **sefer vergisi** [es. t. *seferiye vergisi*]: Savaş dolayısıyle alınan olağandışı vergi.

1625 – **seğirdim:** Yeniçeri mutfakları için kesilen etleri taşıyan hayvanların ön ve arkalarında yürüyen yeniçeri.

1626 – **seğirdimbaşı:** Seğirdim askerinin başında bulunan subay.

1627 – **seğirdim ustası** bkz. **seğirdimbaşı.**

1628 – **seğirdim yolu:** Kale bedenlerindeki korunaklar.

1629 – **sekban:** 1– Osmanlılarda, sınır boylarında görev yapan bir sınıf asker.

2– Eyalet paşaları ve sancak beylerine bağlı olarak görev yapan bir sınıf asker. 3– bkz. **sekban bölükleri.**

1630 – **sekbanbaşı:** Sekbanların komutanı olup, derecesi yeniçerlağasından sonra gelen subayın sanı.

1631 – **sekban bölükleri:** Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri; 34 ortadan oluşmuştur. bkz. **ağa bölükleri, yaya ortaları.**

1632 – **sekban-ı cedit:** Alemdar Mustafa Paşa'nın 1808'de kurduğu yeni düzen asker.

1633 – **sekban kâtibi:** Sekban ortalarından 18. bölüğün komutanı.

1634 – **sekson** bkz. **samsuncu ortası.**

1635 – **seksoncu** bkz. **samsuncu ortası.**

1636 – **selâm ağası:** 1– Padişah bir yere gittiği zaman yanında bulunan ve ve karşılamaya gelenleri onun adına selâmlayan görevli. 2– Sadrazam ve vezirlerin yanında karşılama işlerini düzenleyen görevli.

1637 – **selâm çavuşu:** 1– Törenlerde padişah, sadrazam ve büyükleri ata binip inerken selâmlamak ve alkış tutmak görevini yapan divan çavuşlarından biri. 2– Vezirlerin içgedikli diye adlandırılan 24 ağasının ikincisi.

1638 – **selâmlık:** 1– Eski saray ve konaklarda erkeklere ayrılan bölüm. 2– bkz. **cuma alayı.**

1639 – **selâmlık alayı** bkz. **cuma alayı.**

1640 – **Selimi serpuş:** İlk kez Yavuz Sultan Selim zamanında padişah ve kimi devlet büyüklerinin örtmeğe başladıkları, uzun, tepesi ağzından genişçe, silindir biçiminde ve üzerine tülbent sarılan başlık.

1641 – **semer devirme:** Bir yeniçerinin, bir ocak odasından öbürüne geçmesi.

1642 – **senato** [es. t. *âyan meclisi*] [Alm. *Senat*] [Fr. *sénat*] [İng. *senate*] [Lat. *senatus*]: 1– Çift meclisli parlamentolarda yasama meclisi. 2– Eski Roma'da gün görmüş soylulardan oluşan yöneticiler kurulu. 3– Hamburg, Bremen, Batı Berlin, Danzig gibi kimi kentlerin ve Hanza Birliğinin en yüksek yönetim organı.

1643 – **sensoncu** bkz. **samsuncu ortası.**

1644 – **senyör** [es. t. *zaim*] [Alm., Fr., İng. *Seigneur*]: 1– Egemen hükümdarlara verilen san. 2– Ortaçağ Avrupasında toprağı olan derebeyi.

1645 – **sepetardından gelme** bkz. **saplama.**

1646 – **sepet timarı:** Sahibinin, yerine bir kalıtçı bırakmadan ölmesi sonucu boşalan timar.

1647 – **serasker** [es. t. *sipahsalar* (Selçuklarda)]: Sadrazamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezire verilen san. 2– Asakir-i Mansure-I Muhammediye ordusu komutanı.

1648 – **serasker kapısı** [es. t. *bab-ı seraskeri*]: Seraskerlerin resmî görev yeri.

1649 – **seraser kuşaklılar** bkz. **ağa gediklileri.**

1650 – **seraskerlik buyruğu** [es. t. *seraskerlik beratı, serdarlık beratı*]: Savaşa gitmekle görevlendirilen vezirlere verilen yetki belgesi.

1651 – **serbest dirlik:** Tüm vergi ve gelirleri sahibinin olan ayrıcalıklı timar ya da zeamet.

1652 – **serdar-ı ekrem:** Padişahların katılmadığı savaşlarda başkomutanlık yapan sadrazamlara verilen san.

1653 – **serdarlar** bkz. **yeniçeri serdarları.**

1654 – **serdengeçti** bkz. **dalkılıç.**

1655 – **serdengeçti ağası:** Savaşta giriştiği tehlikeli işten sağlam dönen serdengeçtiye verilen san.

1656 – **sergi** [es. t. *suret*]: 1– Devlet hazinesinden ödenecek paranın ne kadar olduğunu gösteren ve alacaklıya verilen belge. 2– Yeniçeriler dışındaki ocakların aylıklarının paşa kapısında dağıtılması işlemi.

1657 – **sergibaşı:** Sergi işleriyle uğraşan görevlilerin başı.

1658 – **sergi halifesi:** Sergileri düzenleyen ve bununla ilgili işlemleri yapan görevli.

1659 – **sergili:** Ulufe dağıtımında hazır bulunup parasını doğrudan kendisi alan süvari.

1660 – **serhat kulu** bkz. **yerlikulu.**

1661 – **serhatlı:** Büyük devlet adamlarının yolculukta kullandıkları bir tür giysi.

1662 – **sertop:** Savaş gemilerinde çavuştan üstün bir aşama.

1663 – **seymen** bkz. **sarı sekban.**

1664 – **sfenks** [es. t. *sfenks, ebülhevl*] [Alm., Fr., İng. *Sphinx*]: Mısır'da piramitler yakınında bulunan, insan başlı ve hayvan gövdeli yontu.

1665 - **sıbyan bölükleri:** Süvari subayı yetiştirmek üzere 1831'de kurulan bir askerî kuruluş.

1666 - **sıkıntı vergileri** [es. t. *rüsum-ı şakka, tekâlif-i şakka*]: Osmanlılarda zorlu gereksinmeler karşısında şeriat ve töresel vergi kuralları dışında, salmalar yolu ile uyruklardan alınan olağanüstü vergilerden bir küme. bkz. **olağanüstü vergiler.**

1667 - **sıkıyönetim** [es. t. *örfî idare, idare-i örfiye*] [Alm. *Ausnahmezustand*] [Fr. *état de siège*] [İng. *martial law, state of siege*]: Olağanüstü durumlarda yurtta düzen ve güvenliğin korunması için ordunun yardımı ile uygulanan yönetim.

1668 - **sıkma:** Nizam-ı cedid askerinin giydiği şalvar biçimi pantalon.

1669 - **sınırboyu halkı** [es. t. *mürabitin, serhat halkı*]: Müslümanları düşmandan koruması için sınır boylarında yerleştirilen halk.

1670 - **sıra işlemi** [es. t. *silsile*]: İlmiye sınıfından olanlar için her yıl hükümetçe yapılan atama, yükseltme ve işten çekme işlemi.

1671 - **sırkâtibi:** 1- bkz. **mabeyn başkâtibi.** 2- Elçililklerde gizli belgeleri kaleme alan yazman.

1672 - **sikke:** 1- bkz. **maden para.** 2- Değerli madenler üzerine vurulan damga.

1673 - **sikkecibaşı:** Osmanlılarda para basımevinde (darphane) para ve madalya kalıpları yapan ustaların başı.

1674 - **silahsızlanma** [es. t. *terk-i teslihat*]: Dünyada genel barışı sağlamak ereğiyle devletlerin karşılıklı olarak silah gücünü azaltma ya da tümüyle ortadan kaldırma çabası.

1675 - **silahtar ağa:** Törenlerde, sağ omuzunda padişahın kılıcını taşıyarak at üzerinde gerisinden yürüyen, sarayın hasodabaşısından sonra gelen en yüksek görevlilerinden biri.

1676 - **silahtar bölüğü:** Kapıkulu süvarisinin savaşa giderken askerin geçeceği yolları temizlemekle görevli ikinci bölüğü.

1677 - **silahtar hazinesi:** Topkapı sarayında, yönetim ve gözetimi dolayısıyle anahtarı silahtarağada duran ve içinde değerli silahlarla eşyalar saklı olan yer.

1678 - **silik akçe:** Yazı ve nakışları aşınmış maden para.

1679 - **simsakalar** [es. t. *sakayan-ı sim-i hassa*]: Padişah divanında hizmet gören sucular.

1680 – **sintepe** [es. t. *tümülüs*] [Alm. *Tumulus, Grabhügel*] [Fr., İng. *tumulus*]: İlkçağda sin üzerine toprak yığarak yapılan tepecik,.

1681 – **sinyazıt** [es. t. *kitabe-i seng-i mezar*] [Alm. *Grabschrift*] [Fr. *epitaphe*] [İng. *epitaph*] [Lat. *epitaphium*]: Gömüt taşına düz, oyma ya da kabartma olarak yazılan anımsama yazısı.

1682 – **sipahi** bkz. **topraklı süvari.**

1683 – **sipahioğlu** [es. t. *sipahzade, veledeş*]: Kapıkulu süvarilerinin, asker olabilme hakkına sahip çocuklarına verilen ad.

1684 – **sir:** 1– Eskiden Avrupa'da kimi derebeylerine verilen san. 2– İmparator ve krallara seslenirken kullanılan saygı sanı.

1685 – **siyaset çeşmesi** bkz. **cellât çeşmesi.**

1686 – **sofa:** Yeniçeri koğuşunun bir adı.

1687 – **sofa kurma:** Tulumbacıların, aralarında çıkan anlaşmazlıkları çözümlemek için, başkanlarının yönetimi altında toplanmaları.

1688 – **sofalılar:** Aslında yeniçeri değilken bir yolunu bulup adlarını kütüğe geçirerek ocağa sokulan ve ulufe almak hakkını kazanan yeniçeriler.

1689 – **sofalı ocağı:** Topkapı sarayındaki kutsal hırka dairesini temizlemekle yükümlü görevlilerden oluşan kuruluşun adı.

1690 – **sofa tezkeresi:** Sofalıların yeniçeri ocağına verildiklerini gösterir belge.

1691 – **sofracı** [es. t. *zevvakîn-i dergâh-ı âlî, zevvakîn-i hassa*]: Sarayda sofra hizmeti gören, kimi zaman padişahın özel yemeğinin hazırlanmasına bakan kimse.

1692 – **sofra eskisi:** Sarayda ve konaklarda kıdemli kalfa ve ağalar.

1693 – **softa:** 1– Sahn medreseleri dışında kalan medreselerin öğrencisi. 2– İlmiye sınıfından olanlara, aşağılamak için verilen ad. 3– Yobaz, kaba sofu.

1694 – **solak ortaları:** Yeniçeri ocağının, padişahın gözetçiliğl görevini yapan 60, 61, 62 ve 63. ortaları.

1695 – **solakbaşı:** Bir solak ortasının komutanı.

1696 – **solgarlıpler** [es. t. *gureba-yı yesar*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi sadrazama bağlı sancak gözetçiliği yapmak ve ordunun sol kesiminde yedek kuvvet olarak beklemek olan bölüğü.

1697 – **sol kolağası:** Aşaması kolağası ile sağ kolağası arasında olan subay.

1698 – **sol ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan-ı yesar*]: Kapıkulu süvarisinin, görevi hükümdarın sancağını korumak olan ve sadrazamın buyruğunda bulunan bölüğü.

1699 – **son üçaylık** [es. t. *reşen mevacibi*]: Yeniçerilere verilen dördüncü üç aylık ulufe.

1700 – **sorguç:** Padişahın ve vezirlerin başlıklarına takılan tüy ya da püskül biçimindeki süs.

1701 – **sorguçlar** bkz. **gagauz.**

1702 – **Sovyet:** Rus komünistlerinin kurdukları hükümet.

1703 – **soyağacı** [es. t. şecere] [Alm. *Stammbaum*] [Fr. *arbre généalogique*] [İng. *genealogical tree, pedigree*]: Bir soyun, en uzak atasından başlayarak son üyesine değin bireylerini gösterir çizelge.

1704 – **soybilim** [es. t. *ilm-i ensab, silsile*] [Alm. *Geneologie*] [Fr. *généalogie*] [İng. *genealogy*]: Tarihte ailerin, soyların kökenlerini, atalardan torunlara dek sıralanışlarını ve akrabalık ilişkilerini inceleyen bilim dalı.

1705 – **soylu** [es. t. *asilzade*] [Alm. *Adlige, Aristokrat*] [Fr. *aristocrate, noble*] [İng. *aristocrat, nobleman*]: 1– Soylu yönetimindeki ayrıcalıklı sınıf ve bu sınıfın üyesi. 2– Fransız devrimi sırasında soylu kişi ya da eski yönetim yanlısı. 3– Doğuşu ya da zekâ, davranış üstünlükleriyle sivrilen kimse.

1706 – **soylular yarışı** [es. t. *turnuva*] [Alm. *Turnier*] [Fr. *tournoi*] [İng. *tournament*]: Ortaçağ Avrupa'sında derebeylerle şövalyelerin kendi aralarında düzenledikleri spor ve savaş oyunları yarışması.

1707 – **soyluluk** [es. t. *zadegânlık, asalet*] [Alm. *Nobilität, Adel, Aristokratie*] [Fr. *noblesse, aristocratie*] [İng. *nobless, aristocracy*]: Soylu olma niteliği.

1708 – **soynuk ağa** bkz. **soynuk eski.**

1709 – **soynuk eski:** Padişahın kişisel hizmetlerini gören, hazine koğuşunun dokuz saray adamından herbirine verilen ad.

1710 – **sömürge** [es. t. *müstemleke*] [Alm. *Kolonie*] [Fr. *colonie*] [İng. *colony*]: Bir ulusun, kendi ülkesi sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği, ekonomik ve siyasal çıkarlar sağladığı ülke.

1711 – **sömürgecilik** [es. t. *müstemlekecilik*] [Alm. *Kolonialpolitik*] [Fr. *politique de colonisation*] [İng. *colonial policy*]: Sömürge edinme siyasası.

1712 – **söylence** [es. t. *usture, esatir, mit*] [Alm. *Mythe*] [Fr. *mythe*] [İng. *myth*]: Tarih öncesi Tanrılarının serüvenlerini anlatan öykü.

1712a– **söylencebilim** [Alm. *Mythologie*] [Fr,. İng.*mythologie*]: 1– Bir budunun söylencelerinin tümü. 2– Söylenceleri inceleyen bilim.

1713 – **suağası** [es. t. *mir-i ab*]: Osmanlılarda toprak sulamada akarsulardan herkesin düzenle yararlanabilmesini sağlayan görevli.

1714 – **subaşı** bkz. **sübaşı.**

1715 – **sucu gedliği** [es. t. *saka gediği*]: Bir tür tekel olan çeşmeden su alma ayrıcalığı.

1716 – **sucular** [es. t. *sakalar, sebilciler*]: Yeniçeri ocağının su gereksinmesini sağlayan kimseler.

1717 – **sucular kethüdası:** Sakalar ocağının kethüdası.

1718 – **sudagabo:** Deniz topçuları örgütünde beylik kalyonlarda görev alanlardan bir sınıfın adı.

1719 – **suhte** bkz. **softa.**

1720 – **sultan:** 1– Müslüman, özellikle Sünnî hükümdarların kullandıkları san: Sultan Osman gibi. 2– Padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen san: Naciye Sultan, Hürrem Sultan gibi.

1721 – **sultan camileri** [es. t. *salâtîn camileri*]: Padişah, padişah oğulları ve sultanlarca yaptırılan camiler.

1722 – **sultan düğünü** [es. t. *sûr-i hümayun*]: Padişah oğullarının sünnetleri ve kızlarının evlenmelerinde yapılan tören ve şenlik.

1723 – **sultan efendi:** Osmanlılarda padişahın kızkardeşleri ile kızlarına verilen san.

1724 – **sultanî:** 1– Mısır, Trablus ve Cezayir darphanelerinde basılan Osmanlı altınları. 2– 1908'den sonra Osmanlı ülkelerinde, bugünkü lise dengi öğretim kurumu.

1725 – **sultan kethüdası:** Padişahların ve şehzadelerin evlendirilen kızlarının dairelerindeki işlere bakan görevli.

1726 – **sultanlık** [es. t. *saltanat*] [Alm. *Herrschaft, Sultanat*] [(Fr. *règne, sultanat*] [İng. *reigne, sultanate*]: 1– Padişahlık, hükümdarlık görevi. 2– Sultan sanını taşıyan bir İslâm hükümdarın ülkesi: Fas Sultanlığı vb.

1727 – **sultanoğlu** [es. t *sultan-zade*]: Padişah kızlarının, padişah soyundan olmayan kocalarından doğan erkek çocuklarına verilen san.

1728 – **sunak** [es. t. *mezbah,*][Alm. *Altar*] [Fr. *autel*] [İng. *altar*] : Tapınaklarda, üzerinde kurban kesilen, günlük gibi güzel koku veren nesneler yakılan, önünde dinsel törenler yapılan masa.

1729 – **sunular** [es. t. *maruzat*]: Sadrazamın mabeyne yazdığı tezkereler.

1730 – **suyolcu:** İstanbul'un su yollarının ve bunlara ilişkin kuruluşların bakımı, onarım ve İşletme işleriyle uğraşan kimse.

1731 – **suyolcubaşı** : Osmanlılarda su işlerine bakan ve şehreminine bağlı görevlinin sanı.

1732 – **sübaşı** [es. t. *şahne, şihne*]: 1– Kentlerin, özellikle kasabaların güvenlik işlerine bakan görevlilerin buyurucusu. 2- Acemi ocaklarında küçük aşamalı subay. 3– Kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse. 4– Rumeli'de çiftlik kâhyası.

1733 – **Süleymaniye medreseleri** [es. t. *sahn-ı Süleymaniye*]: İstanbul'da Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptırdığı; tıp, matematik ve fen derslerinin okutulduğu yüksek öğretim kurumları.

1734 – **sümün**: XVII. yüzyıl ortalarında bir süre Osmanlı ülkelerinde kullanılan ve kuruşun sekizde biri (beş para) değerinde bir yabancı para.

1735 – **Sünnîlik**: Müslümanlığın hak tanınan dört büyük mezhebine (Hanefî, Malikî, Şafî) topluca verilen ad.

1736 – **süratçılar ocağı** [es. t. *süratcıyan ocağı*]: İvedilikle ateşlenebilen topların kullanılmasını bilen, 1783'te kurulmuş askerî sınıf.

1737 – **sürre**: 1– Osmanlı padişahlarının, seyyid ile şerif ve ileri gelenlere dağıtılmak üzere, her yıl Hicaz'a gönderdikleri para ve armağanlara verilen ad. 2– Yarım yük (50.000 akçe) tutarında para için kullanılan bir tecim terimi.

1738 – **sürre alayı**: Her yıl recep ayının 12 sinde darüssaade ağasının denetimi altında Hicaz'a gitmek üzere törenle yola çıkarılan ve padişahın armağanlarını taşıyan topluluk.

1739 – **sürre altını** [es. t. *darülhilâfe altını*]: II. Sultan Mahmut zamanında çıkarılan bir altın para.

1740 – **sürre emini** [es. t. *emir-ül-hac*]: Sürre alayını sağ ve esen olarak ereğine ulaştırmakla görevlendirilen kişinin sanı.

1741 – **sürsat**: Savaşa giden ordunun geçeceği yollar çevresindeki köylülerlerden, savaş yükümü yoluyle ve rayiç değeri üzerinden yiyecek satın alınması ya da buna karşılık para toplanması.

1742 – **sürü**: 100, 150, 200 ya da daha kalabalık devşirme çocuklardan oluşan topluluk.

1743 – **sürücü**: Devşirme çocuklarını İstanbul'a getirmekle yükümlü olan görevli.

1744 – **sürü gelmek**: Devşirme çocuk topluluklarının İstanbul'a gelmeleri.

1745 – **süvari kaptan**: Osmanlı donanmasında kapudane, patrona ve riyaleden sonra gelen bir aşama.

Ş

1746 – **şahi:** 1–Zarbazan denllen topun en büyük türü. 2– Yavuz Sultan Selimin bastırdığı altın para.

1747 – **şahinci:** 1–Padişahların av şahinlerini üretip besleyen ve eğiten kişi. 2– Hassa kuşbazları denilen tlmarlı avcılardan bir takımın adı.

1748 – **şahincibaşı:** Padişahın av ağalarının başı.

1749 – **şahtur:** İnce donanma gemilerinden bir sınıfın adı.

1750 – **şakaloz** bkz. **çakaloz.**

1751 – **şakloz** bkz. **çakaloz.**

1752 – **şalope** [Alm. *Schalop*] Fr. *chalope*] [İng. *shalop*] [İspanyolca *chalupa*'dan]: Eskiden kullanılan iki direkli hafif bir savaş gemisi.

1753 – **şaman** [Alm. *Schaman*] [Fr. *chaman*] [İng. *shaman, shamanist*]: Şamanlıkta gelecekten haber verme, büyü yapma gibi işler gören; ruhlarla ilişki kurarak hastaları iyileştirdiğine inanılan din adamı.

1754 – **şamanlık** [Alm. *Schamanismus*] [Fr. *chamanisme*] [İng. *shamanism*]: Genellikle Sibirya budunlarında yaygın olan eski bir Türk dlni.

1755 – **şamdancı** [es. t. *şamdanî*]: 1– Yeniçeri ocağında mum, şamdan yapan kimse. 2–Sarayda aydınlatma işleriyle görevli kimse.

1756 – **şamdancıbaşı:** Sarayda aydınlatma ve ışık araçlarının bakımı işleriyle uğraşan görevlilerin başı.

1757 – **şatır:** Tören ve alaylarda gösterişi artırmak için padişahın, vezirin yanlarında yürüyen görevliler.

1758 – **şatırbaşı:** Saray şatırlarının başı.

1759 – **şato** [Alm. *Burg, Schloss*] [Fr. *château*] [İng. *castle, chateau*]: Pekltilmiş derebeyi (senyör, kral) konağı.

1760 – **şayka** bkz. **çayka.**

1761 – **şehinşah:** İran hükümdarlarının sanı.

1762 – **şehir kethüdası:** Osmanlılarda kentlerin maliye ve yönetim işlerine bakan görevli.

1763 – **şehir naibi:** Osmanlı eyalet ve sancaklarında baş yönetici divanlarına katılan yüksek görevlilerden biri.

1764 – **şehit:** Din yolunda canını veren kimse.

1765 – **şehname:** 1– Hükümdarların niteliklerini, üstün başarılarını dile getiren yapıt. 2– Firdevsî'nin ünlü yapıtının adı.

1766 – **şehnameci** [es. t. *şehnamenüvis, şehnamehan*]: 1– Şehname yazarı. (Şehnamecilik tarih yazıcılığının bir türüdür.) 2–Osmanlılarda vakanüvisliğin kuruluşundan önce devletin resmî tarih yazarı.

1767 – **şehremini:** Tanzimata kadar saray ve devlet yapılarının onarım, haremin gider ve aylık işlerine bakmakla yükümlü görevliye verilen san.

1768 – **şehremini halifesi:** Şehreminine bağlı yazı işlerini çevirmekle yükümlü görevli.

1769 – **şehremini ruznamçecisi:** Şehremini dairesinde hesap işleri ile yükümlü görevli.

1770 – **şehzade** [Alm. *Prinz*] [Fr. İng. *prince*]: Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san.

1771 – **şehzade alayı:** Sancak beyliği görevi ile eyalete çıkmakta olan padişah oğullarının İstanbul'dan ayrılmaları sırasında düzenlenen tören.

1772 – **şehzade lalası:** Sancağa çıkan padişah oğullarına, görevlerinde danışmanlık yapmak üzere katılan seçkin kişinin sanı.

1773 – **şehzade sancağı:** Padişah oğullarının, devlet yönetimini öğrenmeleri için valilik ettikleri sancaklar: Amasya, Manisa, Trabzon, Antalya, Sivas, Konya, Kütahya.

1774 – **şeriat:** Müslümanlıkta dinsel yasa ve kurallar.

1775 – **şerifi** bkz.. **Venedik dukası.**

1776 – **şerifler:** Hz. Muhammet'in torunu Hasan'ın soyundan gelen kimseler.

1777 – **şeyhülharemeyn:** Hac yolcularının ve sürre alayının güvenle Hicaz'a gidip dönmelerini sağlamakla görevli olan Şam valilerinin sanı.

1778 – **şeyhülislâm** [es. t. *müfti-l-enam, fetva-penah*]: Divan üyesi olup bütün din kurumlarının başında olan en yüksek müderris.

1779 – **şeyhülislâm kapısı** [es. t. *bab-ı fetva, bab-ı meşihat*]: Şeyhülislâmların görev yaptıkları daire.

1780 – **Şîilik** [es. t. *Şîa*]: Hz. Muhammet'in torunu Halife Ali ve oğullarının gadre uğradıkları savıyle Sünnîlikten ayrılanların meydana getirdikleri ve İslâmın bölündüğü 72 takımın 20 sini kapsayan mezhep.

1781 – **şimşirlik** bkz. **kafes** .

1782 – **şitye** [es. t. *şehtiye, şehtiye-i brik*]: Brik türünden iki direkli beylik gemi.

1783 – **şövalye** [Alm. Ritter] [Fr. *chevalier*] [İng. *knight*] 1– Eski Roma'da üç sınıftan ikincisinin üyesi olan yurttaş. 2– Ortaçağ Avrupa'sında özel biçimde yetişmiş ve özel ülküler taşıyan soylu kişi, atlı savaşçı. 3– Feodal düzende soyluluk sanlarının en alt derecesi.

T

1784 – **tabkur** bkz. **tabur.**

1785 – **tablet** [Alm. *Tontafel, Tablette, Keilschrifturkunde*] [Fr. *tablette*] [İng. *tablet, cuneiform tablet*] : Eski uygar budunlardan kalma, pişmiş ya da güneşte kurutulmuş kilden yapma, üzerinde çivi yazısı ile metin yazılı belge.

1786 – **tabur** [Alm. *verschanztes Feldlager, Artilleriepark*] [Fr. *barricade, parc d'artillerie*] [İng. *barricade, fortified campus*]: Berkitilmiş tabya ve sığınak.

1787 – **tabur ağası:** Osmanlılarda tabur komutanı, alay binbaşısı.

1788 – **tabur kurmak:** Asker birliğini, çevresine hendek çekmek ya da başka türlü berkitimler yaparak saldırıdan korumak ve savaşmaya hazır tutmak.

1789 – **tabya yamağı** bkz. **yamak** 3.

1790 – **taht** [es. t. serîr, iklîl] [Alm. *Thron*] [Fr., İng. *throne*]: 1– Hükümdarlık koltuğu. 2– Hükümdarlık orunu.

1791 – **tahta:** Topkapı Sarayında divanın kurulduğu Kubbealtı'nın dış yanında relsülküttap ile yazmanlarının oturdukları yerin adı.

1792 – **tahtadayı** bkz. **arday**

1793 – **tahta geçiş artırımları** [es. t. *cülus terakkileri*]: Padişahın tahta geçmesi nedeniyle yeniçeri ulufelerinde yapılan artırımlar.

1794 – **tahta geçiş bahşişi** [es. t. 1– *cülus in'âmı*. 2– *cülusiye*]: 1– Padişahların tahta geçmeleri dolayısıyle askere, ulemaya ve memurlara dağıtılan para. 2– Aynı nedenle timar, zeamet ve görev sahiplerinden alınan vergiler.

1795 – **tahta geçiş çıkması** bkz. **büyük çıkma.**

1796 – **taht değişimi** [es. t. *tebeddül-i saltanat*] [Alm. *Thronwechsel*]: Hükümdarın değişmesi.

1797 - **taht gemisi:** Osmanlı padişahlarının bindikleri gemi.

1798 - **taht kadılığı:** İstanbul'daki kadılara verilen san.

1789 - **taht kapısı** bkz. **akağalar kapısı.**

1800 - **tahttan indirmek** [es. t. *hal*] [Alm. *Entthronung*] [Fr. *déthronement, déposition*] [İng. *dethronement, deposition*]: Hükümdarlıktan düşürmek.

1801 - **tak:** Anıt olarak yapılan ya da şenliklerde yer yer caddelerde kurulan türlü süslerle donatılmış kemer.

1802 - **takım** [es. t. *cemaat*]: Yeniçeri ocağı, saray vb. örgütlerde hizmet gören topluluklar: kapıcılar takımı, cellâtlar takımı, sucular takımı, cebeciler takımı gibi.

1803 - **takımerki** [es. t. *oligarşi*] [Alm. *Oligarchie*] [Fr. *oligarchie*] [İng. *oligarchy*] Siyasal erkin, toplumun bir takımının elinde bulunduğu yönetim biçimi.

1804 - **talimhanecibaşı** [es. t. *ser-muallim-i talimhane*]: Yeniçeri ocağında, talimhanelerde komutanlık ve öğretmenlikle görevli bulunan 54. sağ bölüğün komutanı.

1805 - **Tanrı** [es. t. *ilâh, Allah*] [Alm. *Gottheit, Gott*] [Fr. *divinité, dieu*] [İng. *deity*]: 1- Çoktanrıcılıkta var olduğuna inanılan insanüstü varlıklardan her biri. 2- Acunda varolan her şeyin yaratıcısı ve buyurucusu olduğuna inanılan yüce varlık.

1806 - **Tanrıça** [es. t. *ilâhe*] [Alm. *Göttin*] [Fr. *déesse*] [İng. *godness*]: Kadın Tanrı.

1807 - **Tanrı elçisi** [es. t. *peygamber, resul*] [Alm. *Prophet*] [Fr. *prophète*] [İng. *prophet*]: İnsanlara doğru yolu göstermek üzere Tanrının gönderdiği elçi.

1808 - **tanrıkut:** Hun hükümdarlarının sanı.

1809 - **Tanrısız** [es. t. *mülhit*] [Alm. *Atheist*] [Fr. *athée*] [İng. *godless*]: Tanrısı olmayan kimse.

1810 - **Tanrıtanımaz** [es. t. *zındık*] [Alm. *Ketzer*] [Fr. *hérétique*] [İng. *heretic*]: Tanrı kitaplarından hiç birine inanmayan.

1811 - **Tanzimat** bkz. **Tanzimat-ı hayriye.**

1812 - **Tanzimat Dairesi:** Osmanlı danıştayının, 1871'de kurulan ve asıl görevi yasa ve tüzükleri incelemek, gereğinde bunları yorumlamak olan önemli bir dairesi.

1813 – **Tanzimat fermanı** bkz. **Gülhane hat-ı-hümayunu.**

1814 – **Tanzimat-ı hayriye:** Osmanlı devletine Batı anlamında bir biçim vermek ve özellikle Fransız devrimi ile ortaya çıkan insan hakları ilkelerini Osmanlı ülkelerindeki halka da tanıtmak ve uygulamak için Gülhane hatt-ı hümayununun ilanından başlayarak girişilen eylem.

1815 – **Tanzimat Yüksek Meclisi** [es. t. *Meclis-i Âli-i Tanzimat*]: Tanzimatın gerektirdiği yasa ve tüzükleri hazırlamak, yurt düzeni ve bayındırlığına yararlı önlemler bulmak, yürürlükteki tüzüklerin bozuk yanlarını düzeltmek, bakanların sorumluluğu halinde ilk yargılamalarını yapmak görevleri ile 1854'te kurulan meclisin adı.

1816 – **tapınak** [es. t. *mabet*] [Alm. *Tempel*] [Fr., İng. *temple*]: Tanrıya tapınılan yapı.

1817 – **tapkur:** Tehlike karşısında kolayca savunabilmek için, dört köşe biçiminde dizilen ve tekerleklerinden zincirle birbirine bağlanan araba ve benzeri araçların oluşturdukları berkitilmiş yer; tabur.

1818 – **tarih:** 1– [Alm. *Geschichte*. [Fr. *histoire*] [İng. history] İnsanların, üyesi bulundukları toplumu etkileyen eylemlerinden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olaylar arasındaki nedensel ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri araştırıp gösteren bilim. 2– [Alm. *Datum*] [Fr., İng. *date*]: Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz: 29 Ekim 1923, Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu tarihtir. 3– Tarih kitabı: Cevdet Paşa'nın Osmanlı Tarihi; Naima Tarihi.

1819 – **tarihçe:** Bir olay ya da nesnenin özet olarak yazılmış tarihi.

1820 – **tarihçi** [es. t. *müverrih*] [Alm. *Historiker, Geschichtsschreiber*] [Fr. *historien, historiographe*] [İng. historian, *historiographer*]: Tarihsel konular üzerinde araştırmalar yapan, tarih kitapları yazan kişi.

1821 – **tarih düşürmek:** Önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla koşuk biçiminde söylenen sözlerle, ebcet hesabına göre tarihini belirtmek. bkz. **ebcet hesabı.**

1822 – **tarihöncesi** [es. t. *kabl-et-tarih*] [Alm. *Vorgeschichte*] [Fr. *préhistoire*] [İng. *prehistoric times*]: Tarihten (yazılı belgelerden) önceki çağlar.

1823 – **tarikat** [Alm. *Orden*] [Fr. *ordere réligieux*] [İng. *order*]: Bir din içinde tasavvufa, gizemciliğe dayanan, inançta ve kimi ilkelerde birbirinden ayrılan, Tanrıya ulaşma yollarından herbiri: Mevlevî tarikatı, Sen Jan tarikatı gibi.

1824 – **tartur:** Bir tür başlık.

1825 – **tas:** Solak ve peyklerin giydikleri başlık.

1826 – **tas akçesi:** Ortaklaşa giderleri karşılamak için yenlçerilerln ulufulerinden kesiterek bölük ya da ortalarm yardımlaşma sandıklarına konan para.

1827 – **taslakçı:** Orta belirtisi taşıdığı için, kışlaya blle uğramaksızın yeniçerilik taslayan kimse.

1828 – **tasma akçesi** bkz. **çift akçesi.**

1829 – **taşılbilim** [es. t. *ilm-i müstehasat*] [Alm. *Paläontologie*] [Fr. *paléontologie*] [İng. *paleontology*]: Yerbilimsel dönemlerde yaşamış varlıkları Inceleyen bilim.

1830 – **taşra hazinesi** bkz. **dışhazine.**

1831 – **taşra kulluğu:** Dokuz ayda bir değiştlrilen, İstanbul dışındaki karakol subaylığı.

1832 – **taşralı** [es. t. *merd-i garib*]: 1– İstanbul'lu olmayan kimse. 2– Ulufe dağıtımında kendisi hazır bulunmayıp ödeneğini başka birisi eliyle alan kapıkulu süvarlsi.

1833 – **taşralı er** bkz. **kalyoncu.**

1834 – **taşra vezirleri:** İstanbul dışında görev yapan vezirlere topluca verilen ad.

1835 – **Tatar:** 1– Vezir kapılarında ivedilikle haberleşmeyi sağlamakta kullanılan kimse. 2– Dobruca bölgesinde yerleştirilmiş olup otuzar kişilik ocak timara sahip olan kimselere verllen ad. 3– Kimi Türk topluluklarına verilen ad.

1836 – **tatarağası:** Tatar denen postacıların başı.

1837 – **tatar dolaması:** Tatar denen postacıların giydikleri üstlük.

1838 – **tatar oku:** Yayı çok sert olduğundan ancak bir manivela ile çekilebilen bir tür büyük ok.

1839 – **tatlısu Frengi:** Batılılık taslayan, davranışlarında batılılara benzemeye özenen doğulu Hıristiyan tlpl.

1840 – **tavat:** Gürcü soyluları için kullanılan bir san.

1841 – **taviçe:** İlçelerdeki akıncı çeribaşısı.

1842 – **taycı:** Has ahır için tay yetiştiren kimse.

1843 – **taylarağası:** Taycıların başı olan timarlı.

1844 – **tazıcılar ocağı:** Üsküdar'da bulunan, bostancı ocağına bağlı, padişahlar için tazı yetiştirmekle görevli örgüt.

1845 – **tebdil** [es. t. *casus*]: Osmanlılarda kılık değiştirerek gizli işleri araştıran saray ya da belediye görevlisi.

1846 – **tebdil–i hümayun hamlacısı:** Tebdil gezen padişahın bindiğl kayığın kürekçisi.

1847 – **tebdil piyadesi:** Boğaziçinde giysilerini değiştirip kendini tanıtmadan gezen padişahların bindikleri kayık.

1848 – **tebdil eskisi:** Padişahla birlikte gezen 12 kıdemli saray görevlisinin herbiri.

1849 – **tebdil hasekisi** bkz. **tebdil etkisi.**

1850 – **tefe:** İçinde yirmi altın yaprak bulunan paket; 10 deste yerli altın yaprak ya da 200 yaprak Avrupa altını.

1851 – **tefeci:** El altından yüksek faizle para veren kimse.

1852 – **tekerk** [es. t. *mutlak hükümdar*] [Alm., İng. *Monarch*] [Fr. *monarque*]: Hiçbir denetim altında olmaksızın devletini istediği gibi yöneten hükümdar.

1853 – **tekerki:** [es. t. *mutlakıyet, hükümet-i mutlaka*] [Alm., Fr. *Monarch*] [İng. *monarchy*]: Siyasal erkin bir kişinin elinde bulunduğu yönetim biçimi.

1854 – **tekeşlillk** [Alm., Fr. *Monogamie*] [İng. *monogamy*]: Tek bir eş ile evlenme.

1855 – **tekfur:** Bizans İmparatorluğu zamanında vali aşamasında olan yöneticilerle Anadolu ve Rumeli'deki kimi Hıristiyan beylerine verilen ad.

1856 – **tekin:** Eski Türklerde bir babanın taşınılmaz mallarının kalıtçısı olan en küçük oğlu.

1857 – **tekir:** Tekfur sözünün bozuk biçimi. bkz. **tekfur.**

1858 – **tekke** [es. t. *dergâh, âsitâne*]: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve törenler yaptıkları bina.

1859 – **tekke ortası:** Yeniçeri ocağının kırkıncı ortası.

1860 – **tektanrılı** [es. t. *ehl-i kitab, kitabî, muvahhid*] [Alm. *Monotheist*] [Fr. *monothéiste*] [İng. *monotheist*]: Tanrı kitaplarından (Tevrat, İncil, Zebur, Kur'an) birine inanan.

1861 – **telhis** [es. t. *tezkire-i âlî, (Tanzimattan sonra) tezkire-i maruze*]: Sad-

razamın, bir sorunu kendi düşünceleriyle birlikte özet halinde yazarak padişaha sunduğu kâğıt.

1862 – **telhisçi** [es. t. *telhisî*]: Sadrazam kapısında telhis yazmak ve bunları yürürlüğe koymakla yükümlü görevli.

1863 – **temren:** Ok ve kargı gibi silâhların ucuna takılan sivri maden parça.

1864 – **Temsilciler Kurulu:** Türk Kurtuluş Savaşının başlarında Sivas Kongresince "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin temsilcileri olarak seçilen ve 11 Eylül 1919 – 23 Nisan 1920 arasında Türk ulusu adına bağımsızlık savını yürüten, Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki 9–16 kişilik topluluğun adı.

1865 – **tenktür:** "Hazine" denen bez parçaları az sayıda olan, en ufak çadır.

1866 – **tepe mazgalı:** Kalenin seğirdim yerlerinde, düşmanı gözetlemek için açılmış dar delik.

1867 – **tepsicibaşı:** Saraydaki altın ve gümüş tepsilerin bakımı ve saklanması ile yükümlü görevli.

1868 – **terakki** [es. t. *hisse*]: 20.000 akçeye dek çıkabilen timar gelirinin, kılıç hakkı çıktıktan sonraki bölümü.

1869 – **terhan:** Eski Türk devletlerinde, hiçbir vergi yükümü olmayan ve hanın yanına her zaman girip çıkma ayrıcalığı bulunan soylu kişi.

1870 – **teroğlan:** Cizye toplayan görevlilerin bu iş için kullandıkları kimse.

1871 – **tersane ağası:** Tersanede kaptanpaşanın vekilliğini yapan yüksek deniz subaylarından biri, kaptanpaşa vekili.

1872 – **tersane defteremini:** Kaptanpaşa eyaletine bağlı sancaklardaki timar sahiplerinin defterlerini tutmakla yükümlü olan görevli.

1873 – **tersane emini** bkz. **tersane-i amire emini.**

1874 – **tersane halkı:** Osmanlılarda savaş gemilerinde çalışan kaptan, rels, kalafatçı, kumbaracı ve marangoz gibi görevlilerin topluca adı.

1875 – **tersane-i amire emini:** Tersanenin malî işlerini yürüten görevli.

1876 – **tersane kâtibi** [es. t. *canib efendi*]: Tersane emininin gelir ve gider hesaplarını tutan görevli.

1877 – **tersane kethüdası:** Tersanede kaptanpaşadan sonra gelen en yüksek aşamalı ve en yetkili subay.

1878 – **tersaneli:** Osmanlılarda deniz subay ve erlerine verilen ad.

1879 – **tersane reisi** [es. t. *tersane defterhanesi müdürü*]: Tersanede, kap-

tanpaşa eyaletine bağlı sancaklardaki timar ve zeamet işlerine bakan en yüksek aşamalı görevlinin sanı.

1880 – **tersane sarayı:** Kaptanpaşanın tersanedeki sarayı, Aynalıkavak Sarayı.

1881 – **tersane sergisi:** Osmanlı devletinde tersanede çalıştırılanların alacaklarını gösteren cetveller.

1882 – **tersane timar sahipleri:** Kaptanpaşa sancağındaki timar sahipleri.

1883 – **tertip:** Mansure askeri örgütünde bir asker birliğinin adı.

1884 – **teşrifatçı** [es. t. *teşrifatî efendi*]: Sarayda, divanda ve paşakapısında yapılan her türlü törenlerde elindeki deftere göre protokol işlerini yürüten; ayrıca vezir, beylerbeyi ve öteki devlet büyüklerinin rüsum ve harç defterlerini tutan görevlinin sanı.

1885 – **teşrifat nazırı:** Babıâli'de protokol işlerini uygulayan önemli bir görevlinin sanı.

1886 – **tetimme medreseleri:** Fatih medreselerinin, yüksek öğrenime hazırlayıcı bölümü.

1887 – **tezkereci:** 1– Sadrazamın ve öteki vezirlerin özel kalem müdürlerine verilen ad. 2– Padişah divanında, reisülküttaba bağlı olarak, yazı işlerini yürüten görevlinin sanı. Önceleri bir tezkereci bulunurken sonraları ikiye çıkarılmıştır.

1888 – **tıkama bölgesi devleti** [es. t. *tampon devlet*] [Alm. *Pufferstaat*] [Fr. *etat tampon*] [İng. *buff state*]: Coğrafî konumu bakımından, güçlü ve birbirine düşman iki devlet arasında bulunan devlet.

1889 – **tırnakçı:** Her perşembe günü padişahın tırnaklarını kesip temizleyen görevli.

1890 – **timar:** Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda, yıllık geliri 3.000–20.000 akçe tutan toprak dirliği.

1891 – **timar defterdarı:** Her eyalette, kendi bölgelerinin toprak yazımı defterine göre, timarlarla ilgili her türlü malî işlemleri yürütmekle yükümlü görevli.

1892 – **timar eri:** Kendisine timar verilmiş olan kimse.

1893 – **timarlı avcılar** [es. t. *bazdaran*]: Hizmetleri karşılığı kendilerine timar verilmiş olan avcılar.

1894 – **timarlı çavuşlar:** Padişah divanı çavuşlarından timar sahibi olanlar.

1895 – **timarlı sipahi** bkz. **topraklı süvari.**

1896 - **timarlu:** Osmanlı döneminde Akkerman bölgesinde kullanılmış olan bir parà.

1897 - **timar parçalama:** Ardında ata binecek ve kılıç kullanacak çocuk bırakmadan ölen timar sahibi bir kimsenin timarını bölerek uygun kişilere dağıtma işi.

1898 - **tiran** [Alm., İng. *Tyrann*] [Fr. *tyran*] (Lidya dilinden): 1- Eski Yunan'da siyasal erki tek başına elinde tutan kimse. 2- Siyasal erki zorla ele geçiren, onu kötüye kullanan kimse.

1899 - **tokat:** 1- Kaleiçi, siper, barikat. 2- ahır, ağıl.

1900 - **tolga:** Düşman silahından korunmak için demirden yapılmış, kimilerinde altın ve gümüş kakmalar bulunan başlık.

1901 - **tomrukağası:** Tomruk dairesinin baş yöneticisi.

1902 - **tomruk dairesi:** Osmanlılarda cezaevine verilen ad.

1903 - **topa bağlama:** Eskiden adam öldürenlerin, topun ağzına bağlanıp ateş edilerek öldürülmeleri.

1904 - **topalı:** Bir kale önündeki açıklık.

1905 - **top arabacıbaşı:** Top arabacı ocağının komutanı.

1906 - **top arabacı ocağı:** Yeniçeri örgütünde topların, top araç ve gereçlerinin taşınması ile görevli ağabölüğü.

1907 - **topçubaşı:** Topçu ocağının komutanı.

1908 - **topçu ocağı:** Yeniçeri örgütünde, top dökümü ve kullanışı ile uğraşan ağabölüğü.

1909 - **tophane-i amire:** 1- Osmanlı askerî örgütünde topçu sınıfının yönetim merkezi. 2- Devletin top fabrikası.

1910 - **tophaneli:** Osmanlılarda topçu sınıfından asker.

1911 - **tophane müşiri:** Tophanenin en büyük buyurucusu.

1912 - **Topkapı Sarayı:** Osmanlı padişahlarının oturdukları, İstanbul'da Sarayburnu sırtlarında kurulmuş olan saray.

1913 - **topotu:** Top atımında kullanılan barut.

1914 - **topraklı** [es. t. *sahib-i arz*]: Beylik toprağı devlet adına kullanan timar ya da zeamet sahibi.

1915 - **topraklı süvari:** Timar ve zeamet sahipleri ile bunların savaş zamanında orduya katmak zorunda oldukları atlı askerlerden oluşan örgüt.

1916 - **topuzlu süvari çavuşları:** Savaş sırasında gerilemeğe ya da kaçmağa kalkışan askeri, ellerindeki topuzlarla öldürmeğe görevli atlı erbaşlar.

1917 – **torba acemileri** bkz. **acemi oğlanı.**

1918 – **torba oğlanı** bkz. **acemi oğlanı.**

1919 – **töresel vergiler** [es. t. *tekâlif-i örfiyye, rüsum-ı örfiyye*]: Savaş zamanlarında devlet hazinesinin gereksinmelerini karşılamak için toplanan olağanüstü vergilerin bir bölümü.

1920 – **Trablusugarp ocağı:** Kuzey Afrika'daki garp ocaklarından biri. bkz. **garp ocakları.**

1921 – **tugay** : Osmanlı ordusunda iki alaydan oluşan asker birliği.

1922 – **tuğ:** At kılından süpürge biçiminde yapılıp bir sırığa takılan, Osmanlılarda padişah, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi vb. kişilerce kullanılan belirti ve nişan.

1923 – **tuğcubaşı** [es. t. *ser-tuğcıyan*]: Padişah tuğcularının başı.

1924 – **tuğcular** bkz. **padişah tuğcuları.**

1925 – **tuğra** [es. t. *tevki-i hümayun, nişan-ı hümayun, misal-i hümayun, nişan-ı şerif, alâmet-i şerif, tuğra-yı garra*]: Türk devletlerinde hükümdarın imzası olarak kullanılan im ya da damga.

1926 – **tuğracı** [es. t. *tuğrakeş*]: Resmî kâğıtlara tuğra çeken görevli.

1927 – **tuğracı vezir** [es. t. *tuğrakeş vezir*]: Padişahın tuğrasını çekmek yetkisi bulunan vezir.

1928 – **tuğra çekmek:** Yazılı padişah buyruklarına tuğra koymak.

1929 – **tuğralı** [es. t. *zer-i mahbub*]: Üzerinde ay resmi bulunan Osmanlı altın paralarından biri.

1930 – **tuğralı kuruş** bkz. **yeni Osmanlı kuruşu.**

1931 – **tulumbacı ocağı:** Yeniçeri ocağına bağlı olan, yangın söndürme işiyle görevli örgüt.

1932 – **Tuna beylikleri** [es. t. *memleketeyn*] [Alm. *Donaufürstentümer*] [Fr. *principautés danubiennes*] [İng. *danubian principalities*]: Osmanlı yönetim döneminde Eflâk ve Buğdan ülkelerinin ikisine birden verilen ad.

1933 – **turnacıbaşı** [es. t. *ser-turnayi*]: Turnacılar ortası komutanına verilen san.

1934 – **turnacılar ortası:** Yeniçeri ocağının, padişahla ava giden, av köpekleri ve tazılara bakan, birkaç turna taşıyan 68. ortası.

1935 – **turancılık** [Alm. *Panturanismus*] [Fr. *pantouranisme*] [İng. *panturanism*]: Bütün Türklerin tek yurtta ve tek buyruk altında birleşmelerini öngören, ırkçı bir akım.

1936 – **tutucubaşı** [es. t. *peşkir şagirdi*]: Sarayda kiler odasının, padişahın sofra donatımı işlerine bakan 12 eskisinden üçüncüsünün sanı.

1937 – **tutuk akçe** [es. t. *mevkufat*]: Osmanlı maliyesinde belli bir gider için ayrılmışken harcanmadan hazineye kalan para.

1938 – **tüfekçi** [es. t. *silahşör*]: 1– Padişahı ve sarayı korumakla görevli olanlara verilen ad. 2– Savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kişi.

1939 – **tüfekçibaşı:** Tüfekçi yamaklarının buyurucusu.

1940 – **tüfekçi yamağı:** Padişaha özgü silahları koruyan, bakım işleriyle uğraşan görevli.

1941 – **tüfekhane:** Osmanlı ordusunun tüfek gereksinimini karşılayan yer.

1942 – **tüfekliler** [es. t. *tüfenk-endazun*]: 1– Piyade eri. 2– Savaş gemilerinde, gemici olmayan, sadece savaşan askerler.

1943 – **tülbent ağası:** Padişahın sarık ve çamaşırlarını korumak, temizlemek, gereğinde padişahı giydirmek işleriyle uğraşan ve törenlerde sarığı taşıyan görevli.

1944 – **tülbent gulamı** bkz. **tülbet ağası.**

1945 – **tümçağrı** [es. t. *nefir-i âmm*]: Savaş bölgesinde olan bütün halkın topyekûn savaşa çağrılması.

1946 – **tümdanış** [es. t. *ârâ-yı umumiye, plebisit*] [Alm. *Plebiszit, Volksentscheid, Volksabstimmung, Referendum*] [Fr. *plébiscite, référendum*] [İng. *plebiscite, referendum*]: Siyasal yetkece alınan önemli bir kararın, yönetilenlerce onanıp onanmadığını ortaya koymak için halkoyuna başvurma yolu.

1947 – **türbe** [Alm. *Mauseleum*] [Fr. *mausolée*] [İng. *mausoleum*]: İçinde, çoğu kez ünlü kişilerin gömülü bulunduğu yapı, anıtsal sin.

U

1948 – **uç** [es. t. *serhat, süğur*] [Alm. *Mark*] [Fr. *marche*] [İng. *march*] [Lat. *margo*]: Türk devletlerinde genel olarak sınır ya da sınır boylarındaki eyalet ve sancaklara verilen ad.

1949 – **uçbeyi** [es. t. *serhat beyi*] [Alm. *Markgraf*] [Fr., [İng. *margrave*]: Uçların sivil ve askerî yönetiminden sorumlu olan görevli.

1950 – **uçbeyliği:** 1– Uçbeyinin görevi ya da orunu. 2– Uçbeyinin yönetimi altındaki sancak.

1951 – **uçurma:** Osmanlılarda, ince donanmanın en küçük gemilerine verilen ad.

1952 – **uğrunkapı:** Kuşatmakta olan düşmanı ansızın baskına uğratmak için kalelere yapılmış gizli çıkış kapısı.

1953 – **ûlâ:** Osmanlılarda, protokolda Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinden sonra gelen bir sivil aşama

1954 – **Ulah** [Alm. *Wlach*] [Fr. *Valachien*] [İng. *Walachian*]: Eflâk ülkesi halkına Osmanlıların verdikleri ad.

1955 – **ulak** [es. t. *sâî, berid*]: Resmî kâğıtları ve haberleri ivedilikle götürüp getiren görevli.

1956 – **ulufe** [es. t. *vacib, mevacib*]: Osmanlılarda kapıkulu askerine, saray ve devlet örgütlerindeki kimi görevlilere üç ayda bir verilen ödenek.

1957 – **ulufe artırımı** [es. t. *inâm*]: Yeniçeri ulufelerinde yapılan artırım.

1958 – **ulufeciler** [es. t. *ulufeciyan*] bkz. **orta bölükler.**

1959 – **ulufe defteri** [es. t. *mevâcib defteri*]: Yeniçeri ocağından olanların ödeneklerinin yazılı bulunan defter.

1960 – **ulufe dîvanı** bkz. **galebe dîvanı.**

1961 – **ulufeslz acemi:** Türk töre ve geleneklerini öğrenmek üzere bir süre için Türk aileleri yanına verilen devşirme çocukları.

1962 – **ulusal ant** [es. t. *misak-ı milli*]: Son Osmanlı parlamentosunun, 28 Ocak 1920 tarihinde açıkladığı temeli Erzurum ve Sivas kongrelerince benimsenen ilkelere dayanıp Türk ulusunun birliği ile yurdunun bütünlüğünü ve gelecekteki güvenliği ile gelişmesini amaçlayan, karar.

1963 – **ulusal güçler** [es. t. *kuva-yı milliye*]: Türk bağımsızlık savaşı boyunca iç ve dış düşmanlara karşı çalışan ve çarpışan örgütlenmiş sivil ve askeri güçlere verilen ad.

1964 – **ulusçuluk** [es. t. *milliyetçilik*] [Alm. *Nationalismus*] [Fr. *natlonalisme*] [İng. *nationalism*]: Her ulusun kendine özgü kültür ve geleneklere bağlı kalıp kendi varlığını herşeyin üstünde tutarak yaşaması gereğine inanan görüş.

1965 – **ulusçuluk akımları** [es. t. *milliyetçilik cereyanları*] [Alm. *nationalistische Bewegungen*][Fr. *mouvements nationalistes*][İng. *nationalist movements*]: Fransız devriminden sonra Avrupa'nın kimi ülkelerinde, 19. yüzyıldan beri Osmanlı egemenliği altındakl yabancı uluslarda ve Türklerde, en sonunda dünyanın bütün ezilmiş uluslarında meydana gelen, kendi kendini bulma ve tam bağımsızlığa kavuşma çaba ve uğraşıları.

1966 – **ulutaş** [es. t. *megalit*] [Alm., İng. *Megalith*] [Fr. *mégalith*] [Yun. *megalithos*]: Tarihöncesi zamanlarda iri kayalardan yapılmış anıtsal yapı.

1967 – **umum çıkması** bkz. **büyük çıkma.**

1968 – **Ungürüs, Engürus** [Alm. *Ungar*][Fr. *Hongrois*] [İng. *Hungarian*]: Osmanlıların Macarlara verdikleri ad.

1969 – **ur:** Eskiden toprak tabya, berkitilmiş yüksek yer.

1970 – **urbeyi:** Kale gözetçisi.

1971 – **ur kazmak:** Düşmandan korunmak için hendek açmak.

1972 – **uryarar:** Yeniçerilerin lağımcı ocağına bağlı, görevi kalelere ve gerekli yerlere hendek kazmak ve siper yapmak olan asker.

1973 – **usta:** 1– Hassa bostancılarının başı. 2– Saray karavaşlarının kıdemlilerine verilen ad. 3– Yeniçerilerde aşçıbaşılık yapan assubay.

1974 – **Uyanış** [es. t. *Devr-i İntibah*] [Alm., Fr., İng. *Renaissance*]: Avrupa'da ortaçağın sonlarında oluşan ve klasik ilkçağ kültürüne dayanarak gelişen bir kültür aşaması.

1975 – **uydu** [es. t. *peyk*] [Alm. *Satellit*] [Fr., İng. *satellite*]: Görünüşte bağımsız, gerçekte başka bir devlete bağımlı olan (devlet).

1976 – **uygarlık** [es. t. *medeniyet*] [Alm. *Zivilisation*] [Fr., İng. *civilisation*]: İnsanların daha iyi bir yaşayışa kavuşmaları ve doğaya egemen olabilmeleri için gösterdikleri çabalardan çıkan sonuçlar olup teknik, bilim ve kültür olarak belirir.

1977 – **uyruk** [es. t. *tebaa*] [Alm. *Staatsangehöriger*] [Fr. *sujet* (*d'un etat*)] [İng. *subject, citizen*]: Bir devletin bağımı altında bulunan kımse.

1978 – **Uzakdoğu** [es. t. *Aksa-yı Şark*] [Alm. *Ferne Osten*] [Fr. *Extreme Orient*] [İng. *Far East*]: Doğu Asya ülkeleri.

Ü

1979 – **üçanbarlı:** Kalyon sınıfından yelkenli savaş gemilerinin en büyüğü.

1980 – **üçaylık** [es. t. *kıst*]: Kapıkulu askeri ulufelerinin üç aylık tutarı.

1981 – **üçaylık ödenek** bkz. **ulufe.**

1982 – **Üçkent** [es. t. *Bilâd-i Selâse*]: Eyüp, Galata ve Üsküdar'ın topluca adı.

1983 – **üçler erki** [Alm. *Triumvirat, Dreierherrschaft*] [Fr. *triumvirat*] [İng. *triumvirate*]: Siyasal erkin üç kişi elinde bulunduğu yönetim biçimi.

1984 – **üçlem** [es. t. *teslis*] [Alm. *Trinität*] [Fr. *trinité*] [İng. *trinity*]: Hıristiyanlıkta Tanrı'nın birleşmiş üç ayrı varlık (baba, oğul, kutsal ruh) olarak düşünülmesi.

1985 – **üçlü anlaşma** [es. t. *ittifak-ı müselles*] [Alm. *Dreierbund*] [Fr., İng., *triple alliance*]: Birinci Dünya Savaşından önce Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletleri arasında yapılan bağlaşmaya verilen ad. bkz. **anlaşık devletler.**

1986 – **üçlü bağdaşma** [es. t. *itilâf-ı müselles*] [Alm. *Entente*] [Fr. *entente cordiale*] [İng. *triple entente*]: Birinci Dünya Savaşından önce İngiltere, Fransa ve Rusya devletleri arasında yapılan anlaşmanın adı. bkz. **bağdaşık devletler.**

1987 – **Üçsancak** [es. t. *Elviye-i Selâse*]: Eskiden Kars, Ardahan ve Batum sancaklarına topluca verilen ad.

1988 – **üçtuğlu:** Üç tuğ taşıyan, vezir aşamasına erişmiş kişi.

1989 – **üçüncü mehter:** Ağa gediklilerinden görevi ağakapısındaki işevlerine bakmak olan üçüncüsü.

1990 – **üçüncü üçaylık** [es. t. *reşen mevacibi*]: Kapıkulu askerine verilen üçüncü ulufe.

1991 – **üsküf** [es. t. *zerrin külâh*]: Yayabaşı ve daha yüksek aşamalardaki

yeniçeri subaylarının giydikleri, ağız yanı dört parmak enlnde sırma ile işlenmiş börk.

1992 – **üstüaçık:** Tuna ve Don ırmaklarında işleyen blr su taşıtının adı.

1993 – **üstünlük** [es. t. *tefevvuk, tahakküm*] [Alm. *Hegemonie, Suprematie*] [Fr. *hégémonie, suprématie*] [İng. *hegemony, supremacy*]: Blr devletin, başkaları üzerinde kurduğu slyasal, kültürel ya da ekonomik egemenlik.

V

1994 – **vakanüvis** [Alm. *Reichsgeschichtsschreiber*] [Fr. *historiograph* (de *l'etat*)] [İng. *state chronicler*]: Osmanlılarda zamanın olaylarını yazmakla görevlendirilen resmî tarihçinin sanı.

1995 – **vakanüvislik:** Osmanlılarda XVII. yüzyıl sonlarından beri bir devlet memurluğu olan resmî tarihçilik.

1996 – **vaka-yı hayriye:** Osmanlı tarihinde yeniçerilerin kaldırılması olayına (1826) verilen ad.

1997 – **vakıf** [Alm. *fromme Stiftung, Fideicommis*] [Fr. *legs pieux, fondation pieuse, fideicommis*] [İng. *pious foundation*]: Bir hizmetin sürekli olarak yapılabilmesi amacıyle, bir kimsece belli koşullarla ve resmî yoldan ayrılan mülk ya da para.

1998 – **valide alayı:** Ölen padişahın anne ve eşlerinin Topkapı sarayından Eskisaraya; yeni padişahın annesinin de Eskisaraydan Topkapı sarayına götürülmeleri töreni.

1999 – **valide dairesi:** Topkapı sarayında valide sultanın oturduğu özel bölüme verilen ad.

2000 – **valide sultan** [es. t. *mehd-i ulya*]: Padişahın annesine verilen san.

2001 – **vapurhane:** Su buharıyle işleyen İşyeri ve fabrika.

2002 – **vardakosta:** Kıyıları koruyan gemilere verilen ad.

2003 – **varda topu:** Uyarmak için atılan kurusıkı top.

2004 – **vardiyan:** Tersanelerde tutuklular için yapılan yer, zindan.

2005 – **vardiyanbaşı:** Gemi süvarisi olan, azap askerinin komutanı.

2006 – **var-durum** [es. t. *statüko*] [Alm. *Status quo ante*] [Fr. *statu quo*] [İng. *status quo*]: Yürürlükteki anlaşmalara göre olması gereken ya da öteden beri süregelen durum.

2007 – **Varna beşçiftelisi:** İnce donanma gemilerinin bir türü.

2008 – **varoş:** Kent ve kasabaların kale dışında kalan bölümleri.

2009 – **veladuka:** Karadağ prensinin sanı.

2010 – **Venedik dukası** [es. t. *şerifî*]: 1691'de basılan ve Venedik altınına benzeyen bir Osmanlı altın parasının adı.

2011 – **vezir:** Osmanlılarda sivil ve askerî yetkileri olan ve paşa sanına erişmiş bulunan en yüksek aşamalı görevli.

2012 – **vikont** [Alm. *Vizekont*] [Fr. *vicomte*] [İng. *viscount*]: Batı ülkelerinde baron ile kont arasında bir soyluluk sanı.

2013 – **vilâyet kadısı** bkz. **eyalet kadısı.**

2014 – **vira ile tesilm:** Bir kale ya da berkitilmiş yerin anlaşma yoluyle alınması ya da verilmesi.

2015 – **voynuk:** Savaş zamanı ordunun ve yüksek komutanların atlarına bakan, barışta da hasahır ve çayır hizmetlerinde çalıştırılan, Hıristiyanlardan, özellikle Bulgarlardan oluşturulan bir sınıf asker.

2016 – **voynukbeyi:** Saray ahırlarında çalışan voynukların başı .

2017 – **voynuk seraskeri:** Voynukların bağlı bulundukları çeribaşı.

2018 – **voyvoda** [es. t. *reis*]: 1– Osmanlıların Eflâk ve Buğdan Beylerine verdikleri san. 2– Kesime verilen bir yerin vergilerini toplamakla görevlendirilen kimse. 3– Vezirlerin, haslarının yıllık gelirini toplamak için gönderdikleri görevli.

Y

2019 – **yağma** bkz. **çapul.**

2020 – **yahnıkapan:** Ocak dışında, devlet büyüklerinin konaklarında görev yapan yeniçerilere verilen ad.

2021 – **yakalı baltacılar** bkz. **zülüflü baltacılar.**

2022 – **yakınçağ** [es. t. *asr-ı hazır, kurun-ı ahire*] [Alm. *neueste Zeit*] [Fr. *âge contemporain*] [İng. *contemporary age*]: Fransız devrimlnden (1789) günümüze dek süregelen zaman keslmi.

2023 – **yakınçağ tarihi** [es. t. *asr-ı hazır tarihi, kurun-ı ahire tarihi*][Alm. *neueste Geschichte*] [Fr. *histoire contemporaine*] [İng. *contemporary history*]: Fransız devriminden günümüze değin uzanan tarih.

2024 – **Yakındoğu** [es. t. *Şark-ı Karib*] [Alm. *Nahe Osten*] [Fr. *Proche Orient*] [İng. *Near East*]: Doğu Akdeniz çevresindeki ülkelerin topluca adı.

2025 – **yaldız altını:** Osmanlı altın paralarından blrinin adı.

2026 – **yalıağası:** Kıyıları gözetleyen görevli komutan.

2027 – **yamak:** 1– Yeniçeri ocağında topçu ve humbaracı gibi askerî kuruluşlarda aday olarak bulunan kimse. 2– Blr toprak dirliğine ocak şeklinde tasarruf edenlerden, savaş zamanı hlzmete gitmeyip yerinde kalan kimse. 3– Kale gözetçisl yeniçeri.

2028 – **yancık:** Atların sırtına geçirilen zırhlı örtü.

2029 – **yararcı tarihçilik** [Alm. *pragmatische Geschichtsschreibung*] [Fr. *historiographie pragmatique*] [İng. *pragmatic historiography*]: Geçmiş olayların gelecek olaylar için örnek alınması amacını güden tarih yazıcılığı.

2030 – **yardımcılı** [es. t. *muinli*]: Osmanlılarda, askere alındığında ailesine bakacak kimsesi olan kişi.

2031 – **yardımcısız** [es. t. *muinsiz*]: Osmanlılarda, ailesine bakacak kimsesi olmadığı için askerliği ertelenen kişi.

2032 – **yarıtanrı** [es. t. *nim-ilâh*] [Alm. *Halbgott*] [Fr. *demi-dieu*] [İng. *demi-god*]: 1– Mitolojide Tanrı ya da Tanrıçaların insanlarla birleşmesinden doğan çocuklar. 2– Kendisinde Tanrısal nitelikler bulunan kahraman.

2033 – **yarlığ** bkz. **yarlık.**

2034 – **yarlık** bkz. **ferman, berat, menşur.**

2035 – **yasakçı:** 1– bkz. **kullukçu.** 2– bkz. **kavas.** 3– bkz. **karakullukçu.**

2036 – **yat:** Zırh ve kalkan gibi korunma aracı.

2037 – **yatakçı** [es. t. *ases*]: Sancakbeyleri ya da beylerbeylerince geceleyin çarşıları beklemekle görevlendirilen halktan kimse.

2038 – **yavrukule** bkz. **gözcü kule.**

2039 – **yaya akçesi:** Yeniçerilere giysi bedeli olarag verilen para.

2040 – **yayabaşı:** Yeniçeri ocağının yaya ortaları komutanlarına verilen san.

2041 – **yayabeyi:** 1– bkz. **yayabaşı.** 2– Yayaların, timarları bölgesinde bağlı bulundukları buyurucularına verilen san.

2042 – **yayabeyler** bkz. **yaya ortaları.**

2043 – **yayalar:** Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, barış zamanı tarımla uğraşan, savaş zamanı sefere katılan; kapıkulu ocaklarının kurulmasından sonra da bir süre eyalet askeri olarak kullanılan; bunlara karşılık kimi vergilerden bağışık tutulan bir sınıf yaya askeri.

2044 – **yaya ortaları:** Yeniçeri ocağının üç bölümünden biri olan 1–101. ortalar. bkz. **sekban bölükleri, ağa bölükleri.**

2045 – **yayla başgulamı:** Haremağalığında bir aşama. bkz. **haremağası.**

2046 – **yazılıkaya:** Boğazköy'de Hititler'in yapmış oldukları büyük anıtın adı.

2047 – **yazılı mahmudiye:** II. Sultan Mahmut zamanında basılan paralar: atik rumî, cedid rumî.

2048 – **yazıt** [es. t. *kitabe*] [Alm. *Inschrift*] [Fr., İng. *inscription*]: Bir anıyı kuşaktan kuşağa geçirmek için üzerine yazı kazılan ağaç, maden ya da taş.

2049 – **yazıtbilim** [es. t. *epigrafi*] [Alm., Fr. *Epigraphie*] [İng. *epigraphy*]: Yazıtların okunup değerlendirilmesini amaçlayan bilim.

2050 – **yedekçi** [es. t. *yedek-keşan*]: Sefer ve törenlerde padişahın yedek atlarını götüren otuz gedikli.

2051 – **Yedikule hazinesi:** İç hazinenin bir dalı olarak Yedikule'de açılan devlet hazinesi.

2052 – **yedi tansık** [es. t. *acaib-i seba-yi âlem*] [Alm. *Sieben Weltwunder*] [Fr. *sept merveilles*] [İng. *seven wonders (of the world)*]: İlkçağ uygarlığının olağanüstü yedi sanat anıtı: Mısır piramitleri, Babil'de Semiramis'in asma bahçeleri, Babil kulesi, Olympia'daki Zeüs heykeli, Efes'te Artemis tapınağı, Bodrum'daki mozole, Rodos'taki dev heykel.

2053 – **yelkenciler:** Tersane halkının, beylik kalyonlarda yelken kullanma görevini yapan sınıfı.

2054 – **Yemen geliri** [es. t. *Yemen irsaliyesi*]: Yemen eyaletinden her yıl devlet hazinesine gönderilen vergi.

2055 – **yeni altın** [es. t. *cedid altın*]: II. Sultan Mustafa zamanında basılan altın paralardan biri.

2056 – **yeniçağ** [es. t. *kurun-ı cedide*] [Alm. *neuere Zeit*] [Fr. *âge moderne*] [İng. *modern times, modern ages*]: Ortaçağın sonundan yakınçağın başlangıcına değin uzanan zaman kesimi.

2057 – **yeniçağ tarihi** [es. t. *kurun-ı cedide tarihi*] [Alm. *neuere Geschichte*] [Fr. *histoire moderne*] [İng. *modern history*]: Ortaçağın sonundan yeniçağın başına değin uzanan tarih.

2058 – **yeniçeri** [Alm. *Janitschar*] [Fr. *janissaire*] [İng. *janizary*]: Yeniçeri ocağında sürekli görev yapan ücretli yaya askeri.

2059 – **yeniçeriağası:** Yeniçeri ocağının en yüksek subayı ve komutanı.

2060 – **yeniçeriağası divanı** bkz. **ağa divanı.**

2061 – **yeniçeri bayrakları:** Yeniçeri ocağında kullanılan bayraklar: imamazam bayrağı, hacıbektaş bayrağı, ağa sancağı, alay bayrağı, kethüda bayrağı, başçavuş bayrağı, başyayabaşı bayrağı, bölük ve orta Bayrakları.

2062 – **yeniçeri düğünü:** Savaşta tutsak düşen yeniçerilerin kurtuluş parasını toplamak amacıyle Ocak'ta düzenlenen eğlence.

2063 – **yeniçeri efendisi:** Yenlçerilerin ulufe ve künye defterlerini tutan büronun başkanı.

2064 – **yeniçeri kâtibi** bkz. **yeniçeri efendisi.**

2065 – **yeniçeri ocağı:** Osmanlılarda, 1362–63'te kurulup 1826'da kaldırılan, 196 ortadan oluşmuş askerî örgüt.

2066 – **yeniçeri odaları:** Yeniçeri kışlaları.

2067 – **yeniçerioğlu** [es. t. *veledeş*]: Yeniçeri ocağı ileri gelenlerinin ocağa yazdırdıkları oğul ve yakınları.

2068 – **yeniçeri serdarı:** Eyaletlerdeki yeniçerilerin, yeniçeriağasınca atanan en yüksek komutanı.

2069 – **yeni eşrefî:** I. Sultan Mustafa zamanında basılan bir para.

2070 – **yeni İstanbul** [es. t. *cedid İstanbul*]: 1715'te basılan Osmanlı altın paralarının adı.

2071 – **yenlodalar:** İstanbul'da Aksaray'daki yeniçeri kışlaları.

2072 – **yeni Osmanlı kuruşu** [es. t. *cedid Osmanlı kuruşu*]: Eski Osmanlı paralarından birinin adı.

2073 – **Yeniosmanlılar:** Sultan Abdülaziz zamanında, Osmanlı devletini meşrutiyetçi bir yönetime kavuşturmak savı ile bir araya gelmiş olan topluluk.

2074 – **yeni rumî** [es. t. *cedid rumî*]: II. Sultan Mahmut zamanında basılan bir paranın adı.

2075 – **Yenisaray** [es. t. *Saray-ı Cedid*] bkz. **Topkapı Sarayı.**

2076 – **yeni zincirli** [es. t. *cedid zencirli, cedid zencirekli*]: II. Sultan Ahmet adına, Tebriz, Revan ve Tiflis'te basılan altın paranın adı.

2077 – **yeni zolota** [es. t. *cedid zolota*] Eski Osmanlı gümüş paralarından birinin adı.

2078 – **yeraltı sinliği** [es. t. *katakomp*] [Alm. *Katakomben*] [Fr. *catacombes*] İng. *catacomb*]: İlk Hırıstiyanların, kayaları oyarak ya da yer altını kazarak yaptıkları uzun dehlizler biçiminde; tabanına dikey olarak ya da duvarlarındaki oyuklarda yatay olarak ölülerini gömdükleri, kimi kez tapınak olarak kullandıkları sinlik.

2079 – **yerdeğişimi** [es. t. *tahvil*]: 1- Vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve vilayet kadıları ile bütün timar ve zeamet sahiplerinin atanmaları ve yer değiştirmeleri işlemi. 2- Sefere katılmama ya da ölüm nedeniyle boş kalan timar ve zeametlerin başkalarına verilmesi işlemi.

2080 – **yeri çalındı** bkz. **çalık.**

2081 – **yerinde bırakılma** [es. t. *ibka, mukarrer*]: Belli bir süre için bir göreve atanmış olan devlet büyüklerinden beğenilenlerin bir ferman ya da menşur ile yerlerinde bırakılmaları işlemi.

2082 – **yerliğ** bkz. **yarlık.**

2083 – **Yerlikhan**: Hunlarda yeraltı Tanrısı.

2084 – **yerlikulu**: Önemli kalelerde (Mısır, Bağdat, Musul, Diyarbakır, Kars, Erzurum, Budin, Temeşvar gibi) yeniçeri yerine kullanılan gönüllü kale askeri.

2085 – **yerli yeniçeri** bkz. **gönüllü yeniçeri.**

2086 – **yeşilbayrak**: Padişah oğullarına özgü bayrak.

2087 – **yeşilbayrak bölüğü** bkz. **sağulufeciler.**

2088 – **yeşildirek**: Topkapı sarayında hassa ağalarının toplanma yeri.

2089 – **yevmiye defteri**: Tanzimattan sonra ruznamçe yerine kullanılan terim.

2090 – **yevmiye kâtibi**: [es. t. muhasebe kâtibi, vukuat kâtibi]: Tanzimattan sonra ruznamcesi yerine kullanılan terim

2091 – **yıllık** [es. t. *salname*] [Alm. *Jahrbuch*] [Fr. *annuaire, annal*] [İng. *year book, almanac*]: Yılda bir çıkarılan ve yılın olaylarını göstermek üzere düzenlenen kitap.

2092 – **yıllıklı sancak** [es. t. *salyaneli sancak*]: Geliri bir yıl süre ile bir kimseye verilen sancak.

2093 – **yiğitbaşı**: Esnaf loncalarında şeyhlerden sonra gelen yöneticinin sanı.

2094 – **yirmilik altın**: II. Sultan Mehmet zamanında basılan altın paralardan biri.

2095 – **yoğurtçu** [es. t. *mastçi*]: Padişahın yiyeceğl yoğurdu sağlayan saray görevlisi.

2096 – **yoklama akçesi**: Türk aileleri yanına verilen devşirme çocuklarının durumlarını incelemek üzere başkentten gönderilen acemioğlan kethüdalarının bu ailelerden aldıkları para.

2097 – **yoklamacı**: 1– Kalelerdeki savaş araçlarını bakımdan geçirmek için başkentten gönderilen denetçi. 2– Künye defterlerine göre askeri muayene ve teftişle görevli kişi.

2098 – **yolhasekisi**: Sefere giden padişahın yanındaki haseki.

2099 – **yontmataş çağı** [Alm. *Paläozän*] [Fr. *âge paléolithique*] [İng. *Palaeolithic*]: Tarihöncesi zamanların üç kesiminden ilki.

2100 – **yukarıbölükler**: Kapıkulu süvarilerinden sipah ve silahtar bölüklerinin adı.

2101 – **yurtluk**: Bir yerin gelirinin bir kimseye yalnız ölünceye dek kullanması koşuluyle ayrılması yöntemi.

2102 - **yurtluk ve ocaklık:** Bir yerin gelirinin bir kimseye, hem ölünceye dek kullanmak hem de kalıtçılarına geçmek üzere, ama satamamak ve vakf edememek koşuluyle ayrılması yöntemi.

2103 - **yuvacı:** Osmanlı sarayı için gerekli avcı kuş yavrularını yuvalarından yakalayıp getiren kimse.

2104 - **yuvarlak:** Taştan ya da demirden yapılmış top mermisi, gülle.

2105 - **Yüce Meclis** [es. t. *Meclis-i Vâlâ, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye*]: Osmanlılarda, memurları yargılamak, halk ile hükümet arasındaki davalara bakmak görevleri ile 1837'de kurulan meclisin adı. 1867'de kaldırılarak yerine Devlet Şurası (Danıştay) kurulmuştur.

2106 - **yük:** 1- Osmanlılarda 100.000 akçe tutarında para. 2- İpek için kullanılan bir ağırlık ölçeği.

2107 - **yükümler** [es. t. *tekâlif*]: Osmanlılarda olağanüstü zamanlarda alınan ve her eyaletin özel yasaları ile saptanmış olan töresel bir kümenin adı. (Mücerred, ralyyet, çift, bennak, İspençe, bad-ı hava, arusiye, cürüm ve cinayet, ihtisab, çiftbozan, tapu, bağ bahçe ve bostan, kovan, çift ve ağıl, yaylak, kışlak, balta, yaya ve kaçkun, çürük vergileri vb.)

2108 - **yünlük:** Börkün tüy takmaya özgü yeri.

2109 - **yünlüklü keçe:** Yeniçeri subaylarının giydikleri börkün tüy takma yeri bulunan türü.

2110 - **yünlüksüz keçe:** Yeniçeri erlerinin giydikleri börkün tüy takma yeri bulunmayan türü.

2111 - **yürük:** 1- Hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmenlere verilen ad. 2- Osmanlılarda otuzar kişilik ocaklar halinde Rumeli'ye yerleştirilen ve savaş zamanlarında geri hizmetlerde çalıştırılan timarlı asker.

2112 - **yürük bayrağı:** Savaşta düşmana saldırmak için ayrılan asker birliğinin bayrağı.

2113 - **yürükbeyi:** Yürük askerinin komutanı.

2114 - **yürük defterleri:** Toprak yazımı yapılırken ilgili bölgede oturan yürüklerin yazıldığı defterler.

2115 - **yüzyıl** [es. t. *asır, karn*] [Alm. *Jahrhundert*] [Fr. *siècle*] [İng. *century*] [Lat. *saeculum*]: Yüz yılı kapsayan zaman kesimi.

Z

2116 – **zağarcıbaşı** [es. t. *ser-zağari*]: Zağarcı ortası komutanına verilen san.

2117 – **zağarcı ortası:** Yeniçeri ocağının, padişahın av köpeklerini yetiştirmekle görevli 64. ortası.

2118 – **zamanbilimi** [es. t. *kronoloji*] [Alm., Fr. *Chronologie*] [İng. *chronology*]: Olayların tarihini araştıran ve sıralayan bilim.

2119 – **zamandizi** [es. t. *kronoloji*] [Alm., [Fr. *chronologie*] [İng. *chronology*]: Tarihsel olayların zaman açısından sırası.

2120 – **zarbezen:** Küçük çaplı bir top türü.

2121 – **zaviye:** 1– Tekkenin küçüğü. 2– Kervansarayların seyrek bulunduğu yerlerle geçit ve derbentlerdeki konak yerlerine verilen ad.

2122 – **zeamet:** Yıllık geliri 20.000–99.999 akçe olan toprak dirliği.

2123 – **zeametli** [es. t. *zaim*]: Bir zeameti elinde bulunduran kişi.

2124 – **zekât:** Şeriat kuralları gereğince varlıklı Müslümanların her yıl yoksullara vermek zorunda bulundukları, mallarının kırkta bir oranındaki kesimi.

2125 – **zemberek:** 1– Çelik ya da pirinçten yapılmış ok. 2– Hayvan sırtında taşınabilen küçük top.

2126 – **zemberekçibaşı:** Zemberekçi ortası komutanına verilen san.

2127 – **zemberekçi ortası:** Yeniçeri ocağının zemberek denilen bir tür ok ile silahlanmış 82. ortası.

2128 – **zemberekli musket:** Hayvan sırtında taşınan küçük top.

2129 – **zenci ağası** bkz. **haremağası.**

2130 – **zerkula** bkz. **üsküf.**

2131 – **zırh** [Alm. *Panzer*] [Fr. *cuirasse*] [İng. *armour, cuirass*] : Düşman silahlarının etkisinden korunmak için giyilen çelik giysi.

2132 – **zincirli** [es. t. *sikke-i cedid, zer-i İstanbul*]: 1716'da basılan Osmanlı altın parasının adı.

2133 – **zobu:** Vezir konaklarında içağaların özel hizmetlerini gören kimseler.

2134 – **zolata:** Polonya parasına benzeyen bir Osmanlı gümüş parası.

2135 – **zurnacıbaşı** [es. t. *ser-zurnayi*]: Padişah mehterhanesinde zurna çalanların başı.

2136 – **zülüflü baltacılar:** Topkapı sarayının içsaray bölümünde hizmet ve koruma ile görevli baltacılar.

2137 – **zülüflü külâhı:** Zülüflü baltacıların giydikleri, zülüfü andırır ve çevreyi görmeyi engelleyen perçemli başlık.

ESKİ TERİMLER DİZİNİ

A

abd 1071
abide 85
acaib-i seba-i âlem 2052
adalet emri 11
adalet-name 12
adem-i merkeziyet 1409
adem-i tecavüz misakı 1566
adem-i tecavüz muahedesi 1566
âdet-i ağnam 41
ağayan-ı rikâb-ı hümayan 1516
ağıl resmi 35
ahd 87, 336
ahitname 176
Aksa-yı Şark 1978
akziye-i erbaa 503
alâmet-i şerif 1925
alay 1922
alemdar 214
alemha-yı Osmanî 47
Allah 1805
amanname 77
amedî-i divan-ı hümayun 79
arak resmi 1505
arâ-yı umumiyye 1946
arazi-i emiriyye 254
arazi-i metruke 258
arazi-i miriyye 254
arz-ı mevud 1115
arz-ı mukaddes 1115
asakir-ı mansure-i Muhammediyye 1186
asalet 1707
asarıatika 1406
ases 2037
asır 2115
asilzade 1705
âsitâne 837, 1858
aslanî 106
asr-ı hazır 2022
asr-ı hazır tarihi 2023
avam 129, 1484
avdetî 500
âyan meclisi 1642
azat 1085

B

bab 899
bab-ı defterdarî 412
bab-ı fetva 1779
bab-ı Hümayun 1573
bab-ı meşihat 1779
bab-ı seraskerî 1648
bab mahkemesi 918
bab naibi 919
babüssaade 45
babüssaade ağası 44, 900
babüssaadet-iş-şerife 1421
babüsselâm 1383
bac 148
bacdar 149
bac-ı ağnam 40

bac-ı büzürg 293
bac-ı ubûr 622
bahariye 156
bahriyeli 420
balâ hlsar 801
başkumandan 199
baştarde-i hümayun 928
bâzdaran 1893
be-dergâh 376, 907
bedevî 645
beldar 429
beldaran 225
beldet-üt-tayyibe 837
bende 1071
berid 1955
beyaz üzerine hatt-ı hümayun 247
beytülmal 439
beyzade 255
bîat 523
bilâd-ı aşere 1361
bilâd-ı hamse 237
bilâd-ı hamse mevalisi 238
Bilâd-ı Selâse 1982
birun 453
birun ağaları 450
bîzeban 458
bölükât-ı erbaa 502
burjuva 984
burjuvazi 985

C

cagîr 1234
cami-i miyane 1378
canbazan 306
canib Efendi 1876
casus 355, 1845
ca-yı kethüda 1001
ceb-i hümayun 1419
cedid altın 2056
cedid İstanbul 2070
cedid Osmanlı kuruşu 2072
cedid Rumî 2074
cedid zencirli 2076
cedid zencirekli 2076
cedid zolata 2077
cemaat 462, 1801
cemaat-ı şütürbanan 437
cevali 851
cihad 460
cihad-ı mukaddes 1114
cizye 851
cizye-i gebrân 750
cuma vaizi 1142
cülus lnâmı 1794
cülusiyye 1794
cülus terakkileri 1793
cündîbaşı 261

Ç

çâr erkân-ı cuvanî 96
çarmıh 682
çasar 968
çavuş-ı büzürg 188
çavuş-ı miyane 1381

D

dahilî harp 805
dahil vezirleri 1080
dar-ül-harb 1612
darülhilâfe 837
darülhilâfe altını 1739
dar-ül-İslâm 834
dar-ül-mülk 837
darüssaade 1430
darüssaade ağası 1033
dar üs saltana 837
darüsselâm 837
dar-üs-sulh 177
defter-i hakanî 413
derbend muhafızı 429
dergâh 1858

dergâh-ı âlî 1430
dergâh-ı âlî kulları 911
dergâh-ı muallâ 1430
dergâh-ı saltanat 837
dergâh-ı selâtîn 837
dergâh-ı şerif 1430
Der-i Âliyye 837
der-kenar 982
dersaadet 837
derya beylerl 422
devir 336
devre 499
devr-i fetret 543
Devr-i İntibah 1523, 1974
Devr-i Meşrutiyet 1226
devriye mevalisl 442
divan-ı hümayun sicilleri 1288
Diyar-ı Rum 1537
dizdar 873
düvel-i müctemia 440
düvel-i müttehlde 266
düyun-ı umumiye (-l Osmaniye) 438

E

ebna-yı sipahlyan 913
ebülhevl 1664
eflakan 520
efrenc 600
ehl-i divan 481
ehl-i kitab 1860
ehl-i salîb 683
ehl-i salîb seferleri 684
ehl-i seyf 1008
ehram 1481
eksarhane 527
elektör 1615
Elviye-i Selâse 1987
elviye-i sultanî 47
emanat-ı mukaddese 1109
emanat-ı mübareke 1109
emin-i cev 93
emir 243
emir-i ahor 42
emir-i ahor-ı evvel 292
emir-ül-hacc 679, 1740
emlr-ül-ümera 249
enderun 804
enderun halkı 798
endüljans 155
epigrafi 2049
erbab-ı seyf 1008
erbaln hâkimleri 1013
esame defteri 13
esatir 1712
esedî 106
eshab-ı kiram 1560
esvapçıbaşı 638
eşkâl defteri 80
evamir-l aşere 1357
evkaf-ı hümayun 1432
evkaf-ı selâtîn 1432
evlât-ı fatihan 572
eyalat-ı muhtare 136
eyalat-ı mümtaze 136
eyalat-ı mümtaze ve muhtare 136
eyalet-i Rum 1532

F

fasıla-yı saltanat 543
fekk-i rakabe 142
ferve-i beyza 245
ferve-i murabba 842
fetva-penah 1778
fidye 1101
fidye-i necat 1101
filandire 573

G

garet 347
gayr-ı mağşuş akçe 1555
gaza 460
gerdune-i saltanat 1572
gerilla harbi 374
gulam 1071, 1349

gulam-ı bakı 157
gulam-ı der 911
gureba-yı yemin 1556
gureba-yı yesar 1696
gümrük emini 668

H

hacegân-ı divan-ı hümayun 680
hadalk-i hassa 728
hadım 538
hafriyat 975
hâkim-üş-şer 844
hal 1800
hanedan 697
hane-ı has 723
hane-i kebir 301
hane-ı seferli 1623
harabe 1405
harac-güzar 701
haramilik 208
hareket-i dahil 403
hareket-i haric 709
haremeyn 1110
haremeynmansıbı 1112
haremeyn payesi 1111
harem-i hümayun 1421
harp 1611
hasahır 1596
hatt-ı hümayun 1433
hatt-ı mıhî 391
hatt-ı şerif 1433
hazine-i amire (-i hümayun) 439
hazine-i bırun 452
hazine-i enderun 799
hazine-i evrak 226
hazine-i hassa 1422
helvacıyan-ı hassa 744
hem-zaman 337
hıdıviyet 753
hırka-i saadet 1476
hırka-i şerif 1476
hıcret 644
hıcret-i nebevî 644
hikâye tarzında tarihçilik 1407
hilâfet 692
hilat 854
hilat-baha 1083
himaye 1064
hisse 1868
hiyeroglif 1514
hukuk-ı beşer beyannamesi 829
huzur murafaası 328
hükümet-i mutlaka 1853
hünkâr mahfili 1425

I

istabl-ı amire 1597

İ

ibka 281
ibrikdar 786
ibtida-i dahil 403
ibtida-i haric 709
icmalli zeamet 1010
iç muayede 795
idare-i meşruta 1066
idare-i örfiyye 1667
ihtisab emini 806
ihtisab nazırı 806
ikame-i hüccet 1496
iklîl 1790
ikta 994
ilâh 1805
ilâhe 1814
ilm-i beşer 827
ilm-i ensab 1704
ilm-i müstehasat 1829
iltizam etmek 990
imam-ı hazret-i ağa 27
imaret 109
imdadiye-i hazeriyye 824

İmdadiye-i seferiyye 824
imrahor 42
İmza-yı hümayun 1423
İnâm 1957
İntikad-ı dahilî 796
intikad-ı haricî 451
İslâmbol 837
itâk 142, 1085
İslav ittihadı 835
itilâf devletleri 152
İtilâf-i müselles 1996
İttifak devletleri 86
İttifak-ı mukaddes 1108
ittifak-ı müselles 1985
ittihad-ı İslâm 833
izn-i sefine 631

J

Jüliyen takvimi 839

K

kabile 1400
kabl-et-tarih 1822
kademiye 131
kaim-i makam-ı saltanat 1575
kala 869
kale-kûb 871
kalyoncuyan belediyesi 1140
kanun-ı dua 1619
kanun zabiti 891
kapıaltı hâsılatı 901
kaptan-ı derya 927
kârhane-i hazret-i ağa 28
karin 1167
karin-i evvel 200
karin-i sani 811
karn 336, 2115
katakomp 2078
kaymakam-ı asitane-i saadet 967
kaymakam-ı rikâb-ı hümayun 967
kemankeş 1350
kem-ayar akçe 401
kethüda-yı bevvâbîn 904
kethüda-yı sadr-ı âlî 998
kıdemli 550
kılâ'-i hakanlyye 689
kıst 1980
kışlakıyye 1024
kibar-ı müderrisîn 300
kîse-i divanî 475
kîse-i Mısrî 1239
kîse-i Rumî 1534
kitabe 2048
kitabe-i seng-i mezar 1681
kitabî 1860
Konstantiniyye 837
kronoloji 2118, 2119
kubbe-nişîn 1080
kurun 336
kurun-ı ahire 2022
kurun-ı ahire tarihi 2023
kurun-ı cedide 2056
kurun-ı cedide tarihi 2057
kurun-ı kadime 817
kurun-ı ulâ 817
kurun-ı vustâ 1379
kuva-yı milliye 1963

L

lâhd 1590
lahit 1590
lider 1402
liva 1581

M

mabet 1816
mabeyn-i hümayun 1165
mağşuş akça 401
mahfil-i hümayun 1425
mahreç mevalisi 10
mahzen-i evrak 226
makamat-ı mübareke 1116
makamat-ı mukaddese 1116

mal-i ganimet 612
malî sene 49
manasıb-ı sitte 74
mandater 1183
mânde 882
maruzat 1729
masar mevacibi 819
mastçi 2095
mavi asa 1199
mayûbe 1414
Meclis-i Âlî-i Tanzimat 1815
Meclis-i Âyân 133
meclis-i milî 1440
Meclis-i Müessisan 1102
Meclis-i Vâlâ 2106
Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye 2106
medeniyet 1976
megalit 1966
mehd-i ulya 2000
mehterhane-i tabl u lem 1426
mektûme 639
memhur 1292
memleketeyn 1932
memluk 1072
menasıb-ı seyfiyye 1009
menasıb-ı sitte 74
merd-i garib 1832
meremmetçi 1356
merkez-i hükümet 198
merkeziyetçi idare 1408
merzban 1192
mesalitik devir 1388
meskûkât 1172
meşta 1023
meştat 1023
mevacib 1956
mevacib defteri 674, 1959
mevacib ihracı 673
meydan-ı lahm 563
mevkufat 1937
mevkufatî 1227
meydan muharebesi 1233
mezbah 1728
miftah ağası 83
miftah gulamı 83
mihrab 1728
mihver devletleri 528
millâd(-i İsa) 490
milliyetçilik 1964
milliyetçilik cereyanları 1965
mirahor 42
mirahor-ı sani 1124
mîr-ı ab 1713
mîr-ı alem 214
mîrî 253
mirilû eyaletler 994
misak-ı millî 1962
misal-i hümayun 1925
mit 1712
mizan defteri 1558
muaf 154
muahede 86
muahede name 176
muasır 337
muasker 1368
muhaceret-i akvam 648
muharrir-i memalik 822
muhasebe-i Anadolu 83
muhasebe-i evvel 204, 205
muhasebe kâtibi 2090
muhtar 1412
muhtariyet 1413
muinli 2030
muinsiz 2031
mukabil ihtilâl 952
mukarrer 2081
mukataa 992
mukataaya merbut eyaletler 993
murabıtîn 1669
musalaha 174
musalaha ahitnamaesi 175

musalahaname 176
mutak 143
mutlak hükümdar 1852
mutlakıyet 1577, 1853
mutlakıyet-i idare 1577
muvahhid 1860
muvahhidî aba 1025
muvakkî 1315
mübaşiriye 1285
müeccele 995
müfti-l-enam 1778
müfti-i kanun 1315
mühendishâne-i bahrî-i hümayun 425
mühimme-i nüvisan 1289
mühimme-i mektume 639
mühtedi 500
müjdeci 1281
müjdeci-yi evvel 1282
mükâleme memuru 1060
mülhit 1809
mülk-i yemîn 1071
mülkname 1179
mültezim 991
mümeyyiz 192
müntehip prens 1615
müntehip prenslik 1616
mürasele 972
mürüriye 126, 622, 623
müsaferet 1059
müstemen 78
müstamere 1052
müstemleke 1710
müstemlekecilik 1711
müstesna evkaf 137
müşir 1188
müşrik 394
mütareke 113
müverrih 1820

N

nahiye 284
nalb-i (nalbe-i) saltanat 1576
nakıs akçe 529
name-i hümayun 1427
nân-pare 621
nefir 1561
nefir-i âmm 1945
nefir-i has 1410
neolitik devir 323
nim-ilâh 2032
nişan-ı hümayun 1925
nişan-ı Osmanî 1392
nişan-ı şerif 1925
niyabet heyeti 1306
nizamsız gedik 14

O

oligarşi 1803

Ö

örf 1039
örfî idare 1677
öşür 1358

P

paleografi 553
paşakapısı erkânı 1447
paşakapısı ricali 1447
patrone- i hümayun 1457
paytaht 198
paytaht-ı saltanat 837
payzen 596, 1139
perdedar 1468
peşkir şakirdi 1936
peygamber 1807
peyk 1975
peykân-ı hassa 1477
pişkeşçi-yi şehriyarî 1428
plebisit 1946
protohistorya 1404
putperest 1500

R

raiyye 1507
raiyyet 1507

recec mevacibi 813
reis 2018
reis-i padişah 1429
reis-i paşa 1451
reis-ül-etibbâ 742
resm-i bad-i hava 305
resm-i bennâk 230
resm-i bîat 524
resm-i dönüm 26, 275
resm-i hınzır 496
resm-i mücerred 223
resm-i zemin 26, 275
resul 1807
reşen mevacibi 1699, 1990
rikâb-ı hümayun 1417
rikâb-ı hümayun ağaları 1411
Rumeli emi-rül-ümerası 1528
Rumeli-yi suğra 1532
ruz-ı hızır taksiti 749
ruz-ı hızır tevzii 749, 955
ruz-ı kasım taksiti 955
ruzname 1353
rüsumat emanetl 667
rüsumat müdiriyet-yi umumiyesi 667
rüsum-ı fevkalâde 1352
rüsum-ı örfiyye 1919
rüsum-ı sitte 75
rüsum-ı şakka 1666
rüus hükmü 1544
rüus maaşı 1543

S

sadaret alayı 1551
sadaret pişkesi 1552
sadr-ı âlî 1549
sadr-ı Anadolu 82
sadr-ı Rum 1531
sahib-i arz 1914
sahib-i değnek 415
sahib-i devlet 1549
sahib-i divan-il-inşa 1315
sahib-i kalem-i alâ 1315
sahn-ı seman 1562
sahn-ı seman payesi 1561
sahn-ı Süleymaniye 1733
sâî 1955
saka gediği 1715
sakalar 1716
sakayan-ı sim-i hassa 1676
salariye 1564
salâtîn şeyhi 1142
salîb 682
salname 291
saltanat 1726
salyaneli sancak 292
Sancak-ı Şerîf 1113
saray-ı amire 1430
saray-ı atik 552
Saray-ı Cedid 2075
saray-ı hümayun 1430
sebilciler 1716
seferberî 1618
seferiye vergisi 1624
selâmet akçesi 623
selâtîn camileri 1721
senadîd-i bektaşiyan 1329
sene-i maliye 1535
seng-i ibret 785
ser-amele-i saykal 1613
seraskerlik beratı 1650
ser-çavuş 188
ser-çeşme 1605
serdarlık beratı 1650
serdestarî-i şehriyarî 1606
ser-esvabî 638
ser-gulâm-ı bakî 182
ser-hafiye 191
ser-halife 192
serhat 1948
serhat beyi 1949
serhat halkı 1669

serîr 1790
ser-kırtasî-i mîrî 860
ser-kurena 200
ser-mimaran-ı hassa 1247
ser-muallim-i talimhane 1804
ser-müneccim-i hassa 1297
ser-name 200
ser-rihtegân 498
ser-şikârî 123
ser-şükûfecî 381
ser-tuğcıyan 1923
ser-turnayî 1933
ser-zağarî 2116
ser-zurnayî 2135
sfenks 1664
sicillât-ı divan-ı hümayun 478
sikke 1172
sikke-i cedid 2132
silahşör 1938
silsile 1670, 1704
sipahsalar 1647
sipah-zade 1683
site 983
statüko 2006
sukut 512
sulh 174
sulh muahedesi 175
sultan 1491
sultan-zade 1727
sur 1038
suret 1656
sûr-i hümayun 1722
südde-i saltanat 837
süğur 1948
sülâle 697
süratcıyan ocağı 1736

Ş

şadî 7
şahne 1732
şaîr emini 93
şamdanî 1755
Şark-ı Karîb 2024
şarkiyyat (ilimleri) 489
şecere 1703
şef 1402
şehbaz-ı bahrî 948
şehir devleti 983
şehnamehan 1766
şehnamenüvis 1766
şehriye-i dekâkîn 510
şehtiye 1782
şehtiye-i Brik 1782
şemşirgerân 1005
şerifî 2010
şeyh-ül-meydan 263
şıkk-ı evvel 187
şıkk-ı sani defterdarı 1126
şia 1780
şihne 1732
şikâr ağaları 120
şikâr halkı 125
şütürban ortaları 437

T

tabi 153
tabl u alem-i hassa 1600
tafra 116
tahakküm 1993
tahkim 233
tahrirat 269
tahtgâh 198
tahvil 2079
takrir 1320, 1403
takvim 672
talan 347
tampon devlet 1888
tarac 347
tarih-i milâdî 1245
tarih-i rumî 1535
tavaşî 538
tebaa 1977

tebeddül-i saltanat 1796
teber 162
teberdaran 163
teceddüd 782
tefevvuk 1993
tekâlif 2108
tekâlif-i fevkalâde 1352
tekâlif-i örfiyye 1919
tekâlif-i şakka 1676
telhisî 1868
tellh 1501
temlikname 1179
tenevvür (devri) 135
terk-i teslihat 1674
tersane defterhanesi müdürü 1879
tersaneli 420
teslis 1984
teşrifatî efendi 1884
teşrifat-ı mülûkâne 1416
tevkici 1315
tevkifhane 1570
tevkiî 1315
tevki-i hümayun 1925
tezkire-i âlî 1861
tezkire-i evvel 303
tezkire-i maruze 1861
tezkire-i sani 1127
tirendaz 1350
tuğcıyan-ı hassa 1431
tuğkeşan 1431
tuğraî 1315
tuğrakeş 1315, 1926
tuğrakeş vezir 1927
tuğra-yı garra 1925
turnuva 1706
tüfenk-endazan 1942
tümülüs 1680

U

ulufeciyan 1958
ulufeclyan-ı yemin 1559
ulufeclyan-ı yesar 1698
ulufe-defterl 674
usture 1712

Ü

ücretli asker 1439
ültimatom 228
ümera-yı derya 422
üstadan-ı divan-ı hümayun 318

V

vacib 1956
vakayiname 1353
varak-ı sahiha 405
veledeş 1683, 2067
veled-i kul 1095
veliaht 88
veto 1355
vezlr-i azam 1549
virane 1405
vukuat kâtibl 2090

Y

yedek-keşan 2050
Yemen irsaliyesi 2054
yevmiye 1538

Z

zadegânlık 1707
zaim 1644, 2123
zaman 336
zat-ı asafî 1549
zer-i İstanbul 2132
zer-i mahbub 1929
zerrin külâh 1991
zevald 95
zevrakçe-i saltanat 1574
zevrakçe-i şerif 1424
zevvakîn-i dergâh-ı âlî 1691
zevvakîn-i hassa 1691
zındık 1810

ALMANCA DİZİN

A

Ablass 155
Absolutismus 1577
Adel 1707
adlig 1705
Akropolis 53
Almanach 672
Altar 1728
Altertum 817
Antropologie 827
Apostel 733
Archiv 226
Archont 91
Areopag 89
Areopagite 90
Aristokrat 1705
Arlstokratie 1707
Artilleriepark 1786
Atheist 1809
Aufklärung (Zeitalter der) 135
Ausgrabung 975
Ausnahmezustand 1667
autonom 1412
Autonomie 1413
Axenmächte 528

B

Bailo 167
Bann 16
bannen 17
Barbar 171
Befestigung 233
Berberei 1173
Beute 347, 611
Burg 1759
Bürger 984
Bürgerkrieg 805
Bürgertum 985

C

Chalkolithikum 158
Christi Geburt 490
christliche Zeitrechnung 1245
Chronik 1353
Chronologie 2018, 2019

D

Datum 1818
Del 408
Dekalog 1357
Denkmal 85
Despot 435
Dezentralisierung 1409
Doge 486
Dolmen 492
Dominion 493
Donaufürstentümer 1932
Dragoner 505
Dreierbund 1985
Dreierherrschaft 1983
Dynastie 697

E

Eilmarsch 778
Engpass 427
Entente 1986
Ententemächte 152
Entthronung 1800
Eolith 541
Ephor 521
Epigraphie 2049
Eroberer 571
Eroberung 582
erzählende Geschichtsschreibung 1407
Eunuch 538
Exarch 526
Exarchat 527

F

Fanarioten 574
Feldmarschall 1188
Feldzug 1617
Ferne Osten 1978
Festung 436, 869
Feudalherr 430
Feudalismus 431
Feueranbeter 1204
Feuerschiff 112
Fidelcommis 1997
Fiskaljahr 49
Flandern 573
Forum 598
Fregatte 595
Freiwilliger 654
Friede 174
Friedensvertrag 175
Friedensurkunde 176
Fromme Stiftung 1997
Fund 287
Führer 1402
Fürst 243, 1489
Fürstentum 250, 1492
Fürstin 1491

G

Galere 850
Galerensklave 596
Galiot 879
Gallikanismus 609
Gallopieren 789
Gegenrevolution 952
(das) Gelobte Land 1115
Genealogie 1704
Generalstände 562
Geschichte 1818
Geschichtsschreiber 1820
Geschichtstafel 672
Gewaltherrscher 435
Gilde 1161
Gildemeister 1162
Gladiator 640
Gott 1805
Gotthelt 1805
Göttin 1806
Götzendiener 394, 1500
Grabhügel 1680
Grabschrift 1681
Gregorianischer Kalender 663
Grossfürst 296
Grossfürstin 297
Grossvizir 1549
Guerilla 373
Guerillakrieg 374

H

Halbgott 2032
Haupstadt 198
Hedschra Zeitrechnung 751
Heerlager 1368
Hegemonie 1993
Heilige Allianz 1108
(das) Heilige Land 1115
Heilige Stätten 1116
Heiliger Krieg 1114

Helot 743
Henker 318
Herrschaft 1726
Herrscher 772
Herrscherhaus 697
Herzog 509
Herzogtum 511
Hieroglyphe 1514
Historiker 1820
Hoplit 760
Höjük 761
Hohe Pforte 145
Huldigung 523
Humanismus 828

I

Ikon 515
Imperialismus 536
Indulgenz 155
Inquisition 539
innere Kritik 796
Inschrift 2048
Interregnum 543

J

Jahrbuch 2091
Jahrhundert 2115
Janitschar 2058
Julianischer Kalender 839
jüngere Steinzeit 323

K

Kaiser 968
Kalender 672
Kalif 691
Kalifat 692
Kapitulationen 926
Karabiner 934
Karavelle 948
Kardinal 950
Kaste 956
Katakomben 2078
Katapult 1181
Katholizismus 958
Keilschrifturkunde 1785
Ketzer 1810
Ketzergericht 539
Khedive 752
Khedivat 753
Kleinkrieg 374
Knabenlese 443
Knecht 1071
Kolonialpolitik 1711
Kolonie 1052, 1710
Konfederation 440
Kongress 1103
Konkordat 1056
Konstantinople 837
Konstituante 1102
konstitutionelle Monarchie 1066
Konzil 1057
Korporation 1161
Kozak 969
Kreuz 682
Kreuzfahrer 683
Kreuzritter 683
Kreuzzüge 684
Krieg 1611
Kronprinz 88
Kronprinzessin 88
Kurfürst 1615
Kurfürstentum 1616

L

Landtag 484
Legion 1156
Lehnswesen 431
Linienschiffe 883
Lösegeld 1101

M

Magier 1204
Mameluk 1072

Mandat 1182
Mandatar 1183
Mark 1948
Markgraf 1190, 1949
Markgräfin 1191
Mausoleum 1947
Megalith 1966
Menhir 1213
Mesolithikum 1388
Mietsoldat 1439
Mittelalter 1379
Mittelmächte 86
Mobilisierung 1618
Monarch 1852
Monarchie 1853
Monogamie 1854
Monotheist 1860
Moskowiter 1265
Mumie 1279
Museum 1305
Münze 1172
Mythe 1712
Mythologie 1712a

N

Nahe Osten 2024
Nationalismus 1964
Nationalistische Bewegungen 1965
Nationalsozialismus 1309
Negus 1311
Neolithikum 323
neuere Geschichte 2057
neuere Zeit 2056
neueste Geschichte 2023
neueste Zeit 2022
Nichtangriffspakt 1566
Nobilität 1707
Nomade 645
Note 1320

O

Obelisk 454
Oberbefehlshaber 199
Oberhaus 1163
Ofen 222
Oligarchie 1803
Olympiade 1354
Orden 1823
Orientalistik 489
Orthodoks 1390
Ostrazismus 395

Ö

öffentliche Schulden 438

P

Paläographie 553
Paläontologie 1829
Paläozän 2099
Panislamismus 833
Panslavismus 835
Pantheon 1436
Panturanismus 1935
Panzer 2031
Papst 1437
Papyrus 1438
Parade 56
Parlament 1440
Patrizier 1455
Periode 499
Phalanx 570
Pharao 593
Plebiszit 1946
Plutokratie 211
Pöbel 1484
Plünderung 347
pragmatische Geschichtsschreibung 2029
Prehistoria 1404
Presbyterianismus 1493
Prinz 1489, 1770
Prinzessin 1491
Prophet 1807

Protektorat 1064
Protestantismus 1495
protestieren 1496
Prozession 56
Pufferstaat 1888
Pyramide 1481

R

Rabbiner 687
Radscha 1503
Rajah 1503
Rauszug 347
Referandum 1946
Reform 782
Reformation 461
Regent (in) 1576
Reichsgeschichtsschreiber 1994
religiöse Gemeinde 462
Renaissance 1523, 1974
Renegat 500
Rennbahn 118
Restauration (Zeitalter der) 1515
Ritter 1783
Rudersklave 596
Ruine 1405

S

Sarkophag 1590
Satellit 1975
Satrap 1609
Satrapie 1610
Schalop 1752
Schaman 1753
Schamanismus 1754
Scherbengericht 398
Schlacht 1233
Schloss 1759
Schutzherrschaft 1064
Schütze (mit Pfeil und Bogen) 1350
Seedorf 652
Seigneur 1644
Senat 1642
Sieben Weltwunder 2052
Siegelkunde 1290
Sklave 1071
Soldsoldat 1439
Sphinx 1664
Spion 355
Sprachknabe 457
Staatsangehöriger 1977
Staatsschulden 438
Stadtmauer 1038
Stadtstaat 983
Stallknecht 119
Stallmeister 42
Stamm 1400
Stammbaum 1703
Status quo ante 2006
Streifzug 778
Streifzug zu Pferde unternehmen 781
Sultan 1415
Sultanat 1726
Suprematie 1993
Synagoge 734

T

Tablette 1785
Tempel 1816
Tetrachie 504
Tontafel 1785
Thron 1790
Thronwechsel 1796
Tributär 701
tributpflichtig 701
Trinität 1984
Triumvirat 1983
Tumulus 1680
Tyrann 1898
Turnier 1706

U

Unkosten 703
Unterhaus 121

Urkundenhaus 226
Ultimatum 228

V

Vasall 153
Vereinigte Staaten 266
verfassunggebende Versammlung 1102
Verfluchung 16
vergötzen 1501
verschanztes Feldlager 1786
Vertrag 87
Veto 1355
Vizeadmiral 1456, 1522
Vizekont 2012
Volksabstimmung 1946
Volksentscheid 1946
Vorderaslen 1401
Vorgeschichte 1822
Völkerwanderung 648

W

Wache 937
wachthaus 427
Wachtposten 427
Waffenstillstand 113
Wappen (Schild) 92
Weisser Eunuch 44
Wlach 1954

Z

Zar 348
Zarin 352
Zehn Gebote 1357
Zeitalter 336
Zeitgenosse 337
Zensur 1593
Zentralismus 1408
Zivil 1294
Zivilisation 1976

FRANSIZCA DİZİN

absolutisme 1577
acropole 53
âge 336
âge chalcolithique 158
âge contemporain 2022
âge mésolithique 1388
âge moderne 2056
âge néolithique 323
âge paléolithique 2099
almanach 672
année fiscale 49
annualre 2091
annal 2091
antiquité 817
antropologie 828
apôtre 733
arbre généalogique 1703
archer 1350
archives 226
archonte 91
aréopage 89
aréopagite 90
arlstocratie 1707
aristocrate 1705
armistice 113
Asie Antérieure 1401
assemblée constituante 1102
athée 1809
autel 1728
autocratie 1577
autonomle 1412
autonome 1413

B

baile 167
barbare 171
barricade 1786
bataille 1233
blason 92
bourgeois 984
bourgeoisie 985
bourreau 318
bude 222
butin 611

C

calendrier 672
calendrier gregorien 663
califat 692
calife 691
camp 1367
campagne 1617
capitale 198
capitulatlons 926
carabine 934
caravelle 948
cardinal 950
caste 956
catacombes 2078
catapulte 1181
catholicisme 958
cavalier 119

censure 1593
centralisation 1408
chalope 1752
chaman 1753
chamanisme 1754
Chambre des Communes 121
Chambre des Lords 1163
château 1759
chef 1402
chevalier 1783
chronique 1353
cité 983
chronologie 2119
civil 1294
civilisation 1976
coin 1172
colonie 1051, 1710
commandant en chef 199
commun peuple 129
communauté religieuse 462
concile 1057
concordat 1056
confédération 440
congrès 1103
connetable 42
conquereur 571
conquête 582
Constantinople 837
contemporain 337
contre-révolution 952
convention 87
corps de garde (dans une défilé) 427
critique interiore 796
corporation 1161
cosaques 969
croisade 684
croisés 683
croix 682
cuirasse 2131
cunéiforme 391

D

date 1818
décalogue 1357
décentralisation 1409
déesse 1806
défilé 427
demi-dieu 2032
déposition 1800
despote 435
déthronement 1800
dettes publiques 438
dey 408
diète 484
Dieu 105
Dix Commandements 1357
divinité 1805
doge 486
dolmen 492
dominion 493
dragon 505
duc 509
duché 511
dynastie 697

E

électeur 1615
électorat 1616
empereur 968
entente cordiale 1956
eolith 541
ephore 521
epigraphie 2049
epitaphe 1681
ère chrétienne 1245
ère de l'hégire 751
ère julien 839
esclave 1071
espion 355
états barbaresques d'Afrique 1173
états généraux 562

états de siège 1667
état tampon 1888
etats unies 266
eunuque 538
eunuque blanc 44
exarchat 527
exarque 526
excavation 975
excommunier 17
excommunlcation 16
expédition militaire 1617
Extrême Orient 1978

F

fanariotes 574
féodalité 431
feu gregois 112
fideicommis 1997
Flandre 573
fondation pieuse 1997
forçat 596
fort 427
fortresse 869
fortification 235
forum 598
fouille 975
frais 703
frégate 595

G

galère 850
gallon 883
galiote 879
gallicanisme 609
galop 778
galoper 781
garçon d'écurir 119
garde 937
généalogie 1704
gladiateur 640
grand vizir 1549
grand-duc 296
grande-duchesse 297
guebre 1204
guerilla 373
guerre 1611
guerre clvile 805
guerre de guerlllas 374
guerre sacrée 1114

H

hégémonle 1993
helot 743
hérétique 1810
hiéroglyphe 1514
hipodrome 119
histoire 1818
histoire contemporaine 2023
histoire moderne 2057
historien 1820
historiographe 1820
historiographie pragmatique 2029
historiographie narrative 1407
hommage de sujetion 523
hongrois 1568
hoplite 760
höyük 761
humanisme 828

I

icone 815
idolâtre 394, 1500
idolâtrer 1501
impérialisme 536
incursion 347
indulgence 155
inquisition 539
inscription 2049
interrègne 543

J

janissaire 2058
Jeune de langue 457

K

khédivat 753
khédive 752

L

lacustre (cité de) 652
leader 1402
légion 1156
legs pieux 1997
lieux saints 1116

M

mage 1204
maitre de corporation 1162
mamelouk 1072
mandat 1182
mandataire 1183
marche 1948
maréchal 1188
margrave 1949
marquise 1191
mausolée 1947
mégalith 1966
menhir 1213
mercenaire 1445
migration 648
mobilisation 1618
momie 1279
monarchie 1853
monarchie constitutionelle 1066
monarque 1852
monogamie 1854
monothéiste 1860
monument 85
moscovite 1265
mouvements nationalistes 1965
moyen âge 1379
muraille 1038
musée 1305
mythe 1712
mythologie 1712a

N

naissance de Jésus Christ 490
nationalisme 1964
national-socialisme 1309
négus 1311
noble 1705
noblesse 1707
nomade 645
note 1320

O

obelisque 454
ofen 222
oligarchie 1803
olympiade 1354
ordre réligieux 1823
orientalisme 489
orthodox 1390
ostracisme 398

P

pacte 87
pacte de non-agression 1566
paix 175
paléontologie 1829
panislamisme 833
panslavisme 835
panthéon 1436
pantouranisme 1935
parade 56
parc d'artillerle 1786
paléographie 553
pape 1437
papyrus 1438
parlement 1440
patrouille 937
patricien 1455
période 499
phalange 570
pharaon 593
pillage 347

plébes 1484
plébiscite 1946
plutocratie 211
politique de colonisation 1711
polythéiste 394
préhistoire 1822
protohistoire 1404
presbytérianisme 1493
prince 245, 1489, 1770
princesse 1491
prince héritier 88
princesse héritiere 88
prince électeur 1615
principauté 250, 1492
principautés danubiennes 1932
procession 56
proche orient 2024
prophéte 1807
protectorat 1064
protestantisme 1495
protester 1490
puissance d'axe 528
puissances centrales 86
puissances d'entente cordiale 152
pyramide 1481

R

rabbin 687
radjah 1503
raid 356
rajah 1503
rançon 1101
référandum 1946
réformation 461
régent (e) 1726
réforme 461, 782
règne 1726
renaissance 1974
renégat 500
restauration (opaque de) 1515
ruine 1405

S

sainte alliance 1108
sarcophage 1590
satellite 1975
satrape 1609
satrapie 1610
seigneur 1644
seigneur féodal 430
sénat 1642
sept merveilles 2052
serf 1071
siècle 2115
siècle des lumières 135
sigilloraphie 1290
souverain 782
sphinx 1664
status quo 2006
Sublime Porte 145
sujet (d'un etat) 1977
sultan 1415
sultanat 1726
suprématie 1993
synagogue 734

T

tablette 1785
temple 1816
temps 336
terre promise 1115
tetrarchie 504
throne 1790
tiers-état 129
tireur a l'arc 1350
traité 87
traité de paix 175
trauvaille 287
tribu 1400
tributaire 701
trinité 1984
triple alliance 1985

triumvirat 1983
tsar 348
tsarine 351
tumulus 1680
tyran 1898

U

ultimatom 228

V

valachian 1954
vassal 153
veto 1355
viceamiral 1456
vicomte 2012
voluntaire 654

İNGİLİZCE DİZİN

A

absolutism 1577
acropolis 53
age 336
almanac 672, 2091
altar 1728
antiquity 817
antropology 827
apostle 733
archer 1350
archives 228
areopag 89
areopagite 90
archont 91
aristocracy 1706
aristocrat 1705
armistice 113
armour 2131
autocracy 1577
autonomous 1412
autonomy 1413
axis powers 528

B

ballo 167
barbarian 171
barbary 1173
barricade 1786
battle 1233
birth of Jesus Christ 490
blazon 92
booty 611
bourgeois 984
bourgeoisie 985
bowman 1350
buff state 1888

C

calendar 672
caliph 691
caliphate 692
camp 1367
campaigne 1617
capital 198
capitulations 926
caravela 948
carbine 934
cardinal 960
caste 956
castle 1759
catacomb 2078
catapult 1181
catholicism 958
censur 1593
central powers 86
centralization 1408
century 2115
Chalcolithic Age 158
charge 703
chateau 1759
chief commander 199
Christian era 1245

chronicle 1353
chronology 2118, 2119
citizen 1977
city-state 983
civil 1294
civil war 805
civilization 1976
coin 1172
colonial policy 1711
colony 1052, 1710
common people 129
concordat 1056
confederacy 440
congress 1103
conqueror 571
conquest 582
Constantinople 837
constituent assembly 1102
constitutional system of contemporary 337
contemporary age 2022
contemporary history 2023
convert 500
convention 87
corporation 1161
cossach 969
council 1057
counter-revolution 952
cross 682
crusade 684
the crusaders 683
cuirass 2131
cuneiform 391
cuneiform tablet 1785

D

Danubian principalities 1932
date 1818
decalogue 1357
decentralization 1409
defile 42
deity 1805
demi-god 2032
deposition 1800
despot 435
dethronement 1800
dey 408
diet 484
digging 975
doge 486
dolmen 492
dominion 493
duchy 511
duke 509
dynasty 697

E

elector 1615
electorate 1616
emperor 968
enlightenment (age of) 135
eolith 541
ephor 521
epigraphy 2049
epitaph 1681
eunuch 538
exarch 526
exarchy 527
excavation 975
excommunicate 17
excommunication 16
executioner 318

F

fanariots 574
far east 1978
fee 703
feudal chief 430
feudalism 431
find 287
fire-ship 112

fiscal year 49
fort 869
fortification 233
fortified campus 1786
forum 598
fragoon 505
fregate 595

G

galley 850, 879
galley-slave 596
gallicanism 609
galliot 879
gallop 778, 781
genealogical tree 1703
genealogy 1704
general estates 562
gladiator 640
godless 1809
godness 1806
government 1066
grand duchess 297
grand duke 296
grand vizir 1549
Gregorian calendar 663
guard 427, 937
guerilla 373
guerilla warfare 374
guild 1161

H

hanse 698
hegemony 1993
hegira era 751
helot 743
heretic 1810
hieroglyph 1514
hippodrome 118
historian 1820
historiographer 1820
history 1818
Holland 573
holy alliance 1108
holy places 1116
holy war 1114
homage 523
hangman 318
hoplite 760
house of commons 121
house of lords 1163
höyük 761
humanism 828
Hungarian 1968

I

icon 815
idolater 1500
idolatrous 1500
idolize 1501
imperialism 536
indulgence 155
inquisition 539
inscription 2048
interregnum 543
internal criticism 796

J

janizary 2058
julian era 839

K

khalif 691
khedive 752
khedivate 753
knight 1783

L

lake-dwelling 652
language boy 457
leader 1402
legion 1156

M

magion 1204
mameluke 1072

mandatary 1183
mandate 1182
march 1948
marchoness 1191
margrave 1949
marquess 1190
marshal 1188
martial law 1667
master of the guild 1162
master of the horse 42
mausoleum 1947
megalith 1966
memorial 85
menhir 1213
mercenary 1439
mesolithic 1388
Middle Ages 1379
migration 648
military expedition 1617
mobilization 1618
modern ages 2056
modern history 2057
modern times 2056
Mohammedan era 751
monarch 1852
monarchy 1853
monument 85
monotheist 1860
monogamy 1854
mummy 1279
museum 1305
myth 1712
mythology 1712a

N

narrative historiography 1407
national-socialism 1309
nationalism 1964
nationalist movements 1965
Near East 2024
Negus 1311
Netherland 573
next heir (to the throne) 88
nobleman 1705
nobless 1707
nomad 645
note 1320

O

obelisk 454
oligarchy 1803
olympiad 1354
order 1823
orientalism 489
orthodox 1390
ostracism 398

P

pact 87
pact of non-agression 1566
paleography 553
paleolithic 2099
paleontology 1829
Pan-Islamism 833
Pan-Slavisme 835
pantheon 1436
Pan-Turanism 1935
papyrus 1438
parade 56
parliament 1440
pass 427
patrician 1455
patrol 937
peace 174
peace treaty 175
pedigree 1703
period 336, 499
phalanx 570
pharaoh 593
phatry 1400
pillage 347
pious foundation 1997

plebiscite 1946
plebs 1484
plutocracy 211
polytheist 394
pope 1437
populace 129
pragmatic historiography 2029
prehistoric times 1822
Presbyterianism 1493
prince 243, 1489, 1770
princess 1491, 1771
principality 250, 1492
procession 56
promised land 1115
prophet 1807
protectorate 1075
protest 1496
Protestantism 1495
protohistoria 1404
public debts 438
pyramid 1481

R

rabbi 687
raid 347, 778, 781
rajah 1503
ransom 1101
referandum 1946
reform 782
reformation 461
regent 1576
reigne 1726
religious community 462
renaissance 1523, 1974
restauration (epoch, era of) 1515
ruin 1405
ruler 772

S

sarcophagus 1590
satellite 1975
satrap 1609
satrapy 1610
seigneur 1644
senate 1642
sentry 937
serf 1071
seven wonders (of the world) 2052
shalop 1752
shaman 1753
shamanism 1754
shamanist 1753
ship of line 883
sigillography 1290
slave 1071
sovereign 772
sphinx 1664
spy 355
stable-man 119
state-chronicler 1994
state of siege 1667
status quo 2006
subject 1977
Sublime Port 145
sultan 1415
sultanate 1726
supremacy 1993
synagogue 734

T

tablet 1785
temple 1816
Ten Commandments 1357
tetrarchy 504
throne 1790
treaty 87
tributary 701
trinity 1984
triple alliance 1985
triple entente 1986
triple entente powers 152
triumvirate 1983
truce 113

tsar 348
tsarina 352
tsaritza 352
tumulus 1680
tyrant 1898

U

ultimatom 228
united states 266

V

vassal 153
veto 1355
vice-admiral 1456, 1522
viscount 2012
volunteer 654

W

wall (of a city) 1038
Wallachian 1954
war 1611
white eunuch 44

Y

year book 2091

Z

Zoroastrian 1204